

Edgar Allan

POE

BİR MUMYA İLE KÜÇÜK BİR HASBIHAL

Bir Mumya ile Küçük Bir Hasbıhal

Edgar Allan Poe

Çeviren: Hasan Fehmi Nemli

İstanbul, 2007
ISBN : 9789758087549

DENİZ FENERİ

Poe'nun üzerinde çalıştığı son öykü. Ölümünden tam 92 yıl sonra Thomas Ollive Mabbott tarafından bulunarak Notes & Queries'de 1942'de yayımlanmıştır

1 Ocak 1796. Bugün, deniz fenerindeki ilk günüm. Bunu, DeGrât ile anlaştığımız gibi, günlüğüme yazıyorum. Elimden geldiğince düzenli bir şekilde günlük tutmayı sürdüreceğim -ama benim gibi yalnız birine ne olacağını kim söyleyebilir ki? Hastalanabilirim, hatta daha kötüsü de başıma gelebilir... Peki, o zaman ne olacak? Kotra biraz önce gitti -ama artık burada olduğuma göre bunun üzerinde neden durmalı ki, peki ama tamamen güvende miyim? Hayatımda ilk defa tamamen yalnız olduğumu -çünkü, Neptune ne kadar kocaman olursa olsun elbette "arkadaş"tan sayılmazdı— sadece düşünmek bile beni heyecanlandırıyor. Ama Tann aşkına, hangi "arkadaş"ta bu zavallı köpekteki bağlılığın yansını buldum? Böyle bir durumda ben ve "arkadaş"ım -bir yıl bile— birbirimizden ayrılmazdık...

Beni en fazla şaşırtan, DeGrât'ın beni işe koymakta karşılaştığı güçlük oldu -bölgenin soylularından olan beni! idare Heyeti, yeteneğimden kuşku duymuş olamazdı. Bu görevi bundan önce de bir kişi yürütmüş -ve genellikle üç kişi tarafından yapılan bu işin üstesinden pekala gelmişti. Yapılacak iş son derece basit, yazılı yönergeler olabildiğince açıktı. Orndoffun bana eşlik etmesinin hiç gereği yoktu. Çekilmez dedikodularıyla -hadi o hiç ağzından düşürmediği lületaşı piposunu bir yana bırakalım— onun yanımda yöremde olması durumunda hiçbir şekilde kitap okuyamazdım. Aynca, yalnız olmak istiyorum... Bu sözcüğün kulağa ne kadar soğuk geldiğine şimdiyece hiç dikkat etmemiş olmam ne tuhaf! Bu silindirik duvarlar arasındaki yankının bu kadar acayip olduğunu dünyada hayal edemezdim -ama hayır!— bunlar saçmalıktan başka bir şey değil.

Tecrit oluşumun sinirlerimi bozacağına inanıyorum. Bu asla yetmez.

DeGrat'ın kehanetini unutmuş değilim. Şimdi "ne görebileceğimi" görmek için bir koşu fenere tırmanıp etrafı bir güzel tarassut etmeliyim...

Görebileceğim şeyi görmek, elbette çok fazla bir şey değil. Sanırım, dalgalar biraz küçülmüş gibi, ama yine de kotranın önünde limana kadar çetin bir yolculuk var. Norland'dan1 (Norland, genel olarak İskoçya'nın kuzeyi için kullanılıyor olmakla birlikte burada daha genel anlamda kuzey Avrupa ülkelerinden herhangi birinin kuzeyi anlamında kullanılmıştır)

görülebilecek bir mesafeye güç bela yann öyle üzeri ulaşılabilir -taş çatlasın 190-200 millik bir yol.

2 Ocak. Bu günü, imkanı yok tarif edemeyeceğim bir tür vecd içinde geçirdim. Tek başıma olma tutkum bundan daha iyi ödüllendirilemezdi. Doyurulamazdı demiyorum, çünkü, bugün yaşadığım türden hazlara hiçbir zaman doyacağımı sanmıyorum. Şafağın sökmesinden sonra rüzgar dindi ve öğleden sonra dalga diye bir şey kalmadı... Teleskopla bile okyanusla gökyüzünden ve arasıra ortaya çıkan martılardan başka bir şey görünmüyor.

3 Ocak. Çok sakin bir gün. Akşama doğru deniz cam gibi saydam bir görünüm aldı. Birkaç deniz yosunu göründü; bunun dışında bütün gün hiç ama hiçbir şey -hatta ufacık bir bulut bile görünmedi... Deniz fenerini keşfetme işine giriştim...

Çok yüksek bir fener bu -suyun karada yükseldiği alt seviyeden tepesine kadar 160 ayağa yakın yüksekliği olan fenerin bitmez tükenmez basamaklarını tırmandığımda, fazladan basamak tırmanmak zorunda olduğumu görüyorum. Kulenin içinde zeminden zirveye kadar yükseklik en az 180 ayak. Demek ki, denizin çekildiği zaman bile, zemin deniz seviyesinin 20 ayak altında... Bana öyle geliyor ki, tabandaki bu boşluk sağlam taşlarla tamamen doldurulmalıydı. Böylece kule daha güvenli olurdu. Ama neler de düşünüyorum. Böyle bir yapı her koşulda yeterince güvenlidir. Bugüne kadar görülmüş en sert kasırgada bile kendimi emniyette hissetmeliyim ama denizcilerin, güneybatıdan esen rüzgarlarda Macellan Boğazı'nın batı çıkışı dışında hiçbir yerde görülmedik yükseklikte dalgalara burada rastlandığını söylediklerini duymuştum. Böyle olmakla birlikte, —suyun karada yükseldiği üst seviyeden itibaren 50 ayak yüksekliğe kadar kalınlığı dört ayaktan, hadi olsun bir parmak eksik olan— bu sağlam demir perçinli duvarlara dalgaların ne zararı olabilir ki!.. Yapının üzerinde durduğu temel bana kireçtaşı gibi gözüküyor...

4 Ocak. [Poe'nun elyazması burada bitiyor.!

BİR MUMYA İLE KÜÇÜK BİR HASBİHAL

İlk olarak Nisan 1845'te American (Whig) Review'da, sonra 1 Kasım 1845'te The Broadway Journal'de yayımlanmıştır.

Öykünün konusu, hiyeroglifin şifresinin çözülmesine olanak sağlayan Reşit Taşı'nın (Rosette Stone) 1799'daki keşfinden sonra doruğuna çıkan eski Mısır'la ilgili konular karşısında gösterilen çılgınca ilgidir.

Öykünün kaynakları arasında George Robins Gliddon'un Nisan 1843'te New World'da yayımlanan "Ancient Egypt"ı, 21 Aralık 1841'de New York Tribune'de yayımlanan ve John Gardner Wilkonson'un "Manners and Customs at the Ancient Egyptians"ını eleştiren bir makale, Ippolito Rosellini'nin benzer bir kitabı (1840), imzasız olarak yayımlanan "Egyptian history deduced from monuments still in existence" (1841) ile EncyclopediaAmericana'daki mumyalar ve mumyalama ile ilgili makaleleri sayabiliriz.

Önceki akşamki içki alemi sinirlerimi bir parça germişti. Başım fena halde ağrıyor, gözlerimden uyku akıyordu. Bu yüzden, önceden niyetlendiğim gibi gece dışarı çıkmaktansa, birkaç lokma birşey atıştırıp erkenden yatmanın daha iyi olacağını düşündüm.

Tabii ki hafif bir yemek. Gal tavşanına bayılırım. Bir defada bir libreden fazla yenmesi her zaman pek tavsiye edilmeyebilir. Ama yine de, iki libreye de çok ciddi bir şekilde karşı çıkılamaz.

Ve gerçekten iki ile üç arasında sadece bir birimlik fark vardır. Belki dördü bile yemeye kalkışmışımdır. Karım, bunun beş olduğunu iddia edecektir; —ama iki farklı şeyi birbirine karıştırdığı çok açık. Soyut beş rakamını kabul etmeye hazırım, ama somut olarak bu rakam Brown Stout şişeleriyle ilişkilidir ki, sos niyetine bu içki olmadan, Gal tavşanından kaçınmak gerekir.

Böyle hafif şekilde atıştırdıktan sonra, gece başlığımı giyindim, ertesi gün öğleye kadar uyumak niyetiyle başımı yastığa koydum ve vicdanımın rahat olması sayesinde derhal derin bir uykuya daldım.

Ama, insanın umutlan ne zaman gerçekleşmiştir ki? Sokak kapısının zilinin acı acı çalınması ve kapı tokmağının sabırsızlıkla vurulmasıyla sıçrayıp uyandığımda henüz üçüncü horlamamı tamamlamamıştım. Bundan bir dakika sonra, ben hâlâ gözlerimi ovuştururken eski bir dostum, Doktor Ponnonner'dan gelen bir notu karım burnuma doğru uzatıyordu. Notta şunlar yazılıydı:

Sevgili dostum, bu notu alır almaz, ne pahasına olursa olsun derhal bana geliniz. Gelip sevincimi paylaşınız. Büyük bir kararlılıkla yürüttüğüm diplomatça çabalar sayesinde en sonunda mumyayı —hangi mumyayı kastettiğimi bilirsiniz— incelemek için Kent Müzesi yöneticilerinin iznini elde edebildim, istersem mumyanın sargılarını çözmeye ve açmama izin

verdiler. Sadece birkaç dostumu —ve bu arada, elbette sizi— çağırdım. Mumya şu anda benim evimde; bu gece saat on birde sargılarını açmaya başlayacağız.
Her zaman dostunuz PONNONEK

Daha yazının altındaki imzaya gelmeden, bir insanın olabileceği kadar uyanık olduğumun ayırdına vardım. Deli gibi yatağımdan fırladım, yoluma çıkan her şeyi sağa sola savurarak inanılmaz bir çabuklukla giyindim ve doktorun evine gitmek üzere büyük bir hızla yola koyuldum.

Orada toplanmış hararetli bir grup insan buldum. Büyük bir sabırsızlıkla beni beklemekteydiler; mumya yemek masasının üzerine yatırılmıştı; ben içeri girer girmez mumyanın incelenmesine başlandı.

Bu mumya, Nil nehri üzerindeki Teb kentinden oldukça uzaklardaki Libya dağlarında bulunan Eleithias yakınlarındaki bir mezardan Ponnonner'un amca çocuklarından Kaptan Arthur Sabretash tarafından birkaç yıl önce getirilmiş iki mumyadan birisiydi. Buradaki mağaralar, Teb mezarlıklarından daha görkemli olmamakla birlikte, eski Mısır'ın özel yaşamına ilişkin çok daha fazla resim bulunması nedeniyle daha çok ilgi çekmekteydi. Bizim mumyanın alındığı odanın bu tür resimler bakımından oldukça zengin olduğu söylenmekteydi —duvarlar boydan boya fresklerle, yarım kabartmalarla kaplıydı; heykeller, vazolar, zengin desenli mozaik işleri ölünün servetinin büyüklüğünü göstermekteydi.

Bu değerli hazine müzede, tam olarak Kaptan Sabretash'ın onu bulduğu haliyle bırakılmıştı —yani, tabutun kapağı açılmamıştı. Sekiz yıl süreyle halkın yalnızca dışından görmesine izin verilmişti. Şimdi mumya bütünüyle emrimize amadeydi; yağmalanmamış bir eski eserin bizlere ulaşmasının ne kadar az rastlanır bir olay olduğunu bilenler; bu büyük şanstan dolayı kendimizi kutlamakta ne denli haklı olduğumuzu derhal anlardı.

Masaya yaklaştığımda, üzerinde yaklaşık yedi ayak uzunluğunda, üç ayak genişliğinde ve iki buçuk ayak derinliğinde büyük bir kutu ya da sandık gördüm. Tabut şeklinde değil, dikdörtgen bir sandıktı. Sandığın malzemesini önce frenk inciri (platanus) tahtası zannettik, ama kestiğimiz zaman karton olduğunu ya da daha doğru bir deyişle papirüsten oluşan papier mache olduğunu anladık. Cenaze merasimlerini ve daha başka kasvetli konuları betimleyen çok sayıda resimle bezenmişti —resimlerin arasına, değişik konumlarda, ölünün adı için olduğundan kuşku duyulmayacak bir dizi hiyeroglif karakteri serpiştirilmişti. Allahtan aramızda bulunan Bay Gliddon, tamamen fonetik olan bu harfleri tercüme etmekte hiç zorluk çekmedi. Ortaya çıkan sözcük şuydu: Allamistakeo.

Zarar vermeden sandığın kapağını açmakta biraz zorlandık; ama bu işi başardığımızda dıştaki kutudan çok daha küçük ama her bakımdan tamamen ona benzeyen tabut biçimi ikinci bir sandıkla karşılaştık, ikisi arasındaki boşluk, içerideki sandığın rengini bir dereceye kadar bozan reçineyle doldurulmuştu.

Bu ikinci sandığı açtığımızda (bunu çok kolaylıkla yaptık), yine tabut biçiminde üçüncü bir sandıkla karşılaştık; sedir ağacından yapılmış ve bu ağaca has güzel kokuyu hâlâ yaymakta olan bu sandık, malzemesi dışında hiçbir bakımdan ikinci sandıktan farklı değildi. ikinci sandıkla üçüncü sandık arasında hiç boşluk yoktu —biri diğerine tam olarak uyuyordu.

Üçüncü sandığı çıkararak içinde bulduğumuz gövdeyi dışarı çıkardık. Her zamanki gibi ketenden sıkı sıkıya sarılmış bant ve şeritlerle karşılaşmayı umuyorduk; ama, bunların yerine papirüsten yapılmış bir tür kılıf bulduk; bu kılıfın üzeri yaldızlanmış ve resimlerle bezenmiş bir alçı tabakasıyla kaplanmıştı. Resimler, ruhtan beklenen çeşitli görevlerle ilgili konuların yanı sıra ruhu tanrılara tanıtmayı amaçlayan ve büyük bir olasılıkla mumyalanmış kişinin portreleri olan çok sayıda birbirinin tıpatıp aynı insan figürlerinden oluşuyordu. Mumyanın başından ayağına kadar sütun halinde ya da yukarıdan aşağıya yazılmış fonetik hiyeroglif bir yazı yine ölünün adını, ünvanlarını, akrabalarının adlarını ve ünvanlarını veriyordu.

Kınından sıyırdığımız boynun etrafında kanatlı kürelerle, çeşitli tanrılar, bokböceği gibi imgeleri oluşturacak şekilde dizilmiş renk renk cam boncuklardan bir kolye vardı. Belin en ince yerinin etrafında da benzer bir kuşak ya da kemer vardı.

Papirüsü soyup çıkardığımızda etin son derece iyi korunmuş olduğunu gördük; hissedilir bir koku yoktu. Rengi kırmızı ya çalıyordu. Cildi sert, pürüzsüz ve parlaktı. Dişleri ve saçı iyi durumdaydı. Gözleri (öyle gözüküyor ki) çıkarılmıştı ve yerine çok fazla sabit nazarlarla bakması dışında tıpkı canlı gibi gözüken son derece güzel cam gözler yerleştirilmişti. Parmaklar ve tırnaklar parlak bir yaldızla boyanmıştı.

Üst derinin renginden dolayı, Bay Gliddon mumyalamanın tamamen maden ziftiyle yapıldığını düşünüyordu; ama yüzeyi çelik bir aletle kazıyıp elde edilen tozu aleve attığında, kâfur ve daha başka hoş kokulu sakızların kokusu kendini belli etti.

Bağırsakların çıkarıldığı kesik yerini bulmak için bedeni dikkatle araştırdık, ama büyük bir şaşkınlıkla böyle bir yer bulamadık, içimizden hiç

kimse, o zaman, böyle tam ya da kesilerek açılmamış mumyalara sık sık rastlandığını bilmiyordu. Beyin, alışılageldiği üzere burundan, bağırsaklar böğürde açılan bir yarıktan boşaltılıyor; sonra gövde traş ediliyor, yıkanıyor, tuzlanıyor; birkaç hafta bekletiliyor ve gerçek anlamda mumyalama işlemi bundan sonra başlıyordu.

Hiçbir kesik izi bulamadığımızdan, Doktor Ponnonner aletlerini teşrih için hazırlamaya başlamıştı; o sırada saatin ikiyi geçtiğini fark ettim. Bunun üzerine gövdenin içinin incelenmesini ertesi akşama ertelemeye karar verdik ve tam oradan ayrılıyorduk ki, birisi Volta pili ile bir iki deney yapmamızı önerdi.

Üç dört bin yıllık bir mumyaya elektrik uygulanmasının çok bilgece olmasa da oldukça orijinal bir düşünce olduğunu hepimiz derhal anladık. Onda bir oranında ciddiye alarak, onda dokuz şakayla doktorun çalışma odasında bir pil hazırladık ve Mısırlıyı oraya taşıdık.

Epeyce uğraştıktan sonra, vücudun diğer parçalarına göre daha az sertleşmiş gözüken şakak kasının bir bölümünün üstünü açmayı başarabildik, ancak tahmin etmiş olduğumuz gibi, teli bu kasa değdirdiğimizde pile karşı bir tepki vermediğini gördük. Bu ilk denememizin sonucu bize kesin gözüktüğünden, saçmalığımıza kahkahalarla gülerek birbirimize iyi geceler diliyorduk ki, tesadüfen mumyanın yüzüne çevrilen bakışlarım şaşkınlıkla gözlerine çakılı kaldı. Başlangıçta yabanıl bakışlarıyla dikkatimizi çeken ve hepimizin cam sandığı göz kürelerini şimdi göz kapakları sıkı sıkıya örtmüştü, öyle ki tunica albuginea'nın sadece küçük bir bölümü görülebiliyordu. Bir çığlık atarak dikkatleri olaya çektim ve herkes anında durumu gördü.

Bu olayın beni telaşlandırdığını söylemeyeceğim, çünkü "telaşa kapılmak" benim durumumu tam olarak anlatacak sözcükler değil. Akşam içtiğim sert bira nedeniyle belki biraz sinirli olabilirdim. Grubumuzun geri kalan üyelerine gelince, pençesine düştükleri büyük korkuyu gizlemek için hiç gayret sarfetmediler. Doktor Ponnonner acınacak bir haldeydi. Bay Gliddon kendine has birtakım usullerle görünmez olmuştu. Bay Silk Buckingham, sanırım, dört ayak üzerinde masanın altına kaçmış olduğunu yadsıma cesaretini gösteremeyecektir.

Bununla birlikte şaşkınlığın ilk sarsıntısını adattıktan sonra, doğal olarak, derhal deneylere devam etmeye karar verdik. Bu defa deneyimizi sağ ayağın başparmağına yönelttik. Os sesamoideum pollicis pedis'in dış tarafını yararak abductor kasın köküne ulaştık. Pili yeniden ayarlayarak

açığa çıkmış sinire akım verdik. O zaman, mumya sanki canlıymış gibi sağ dizini büküp iyice karnına doğru çekti, sonra ayağını yeniden ileri uzatarak Doktor Ponnonner'a öyle bir tekme attı ki, bu tekmenin etkisiyle zavallı adam mancınıktan fırlatılan bir ok gibi pencereden sokağa uçtu.

Kurbanın parçalarını toplamak için en masse dışarı koştuk, ama inanılmaz bir aceleyle merdivenleri tırmanırken rastladık ona; deneylerimize daha büyük bir coşku ve gayretle devam etme istek ve kararlılığıyla doluydu.

Onun önerilerine uyarak mumyanın burnunun ucunu hemen derince yardık ve doktor hızla hareket eden ellerini mumyanın üzerine koyarak telin ucunu hızla kesilmiş yere değdirdi.

Bu hareket, kelimenin gerçek ve mecazi anlamıyla tam bir elektrik etkisi yarattı. Ölü ilk olarak, gözlerini açtı ve birkaç dakika süreyle Bay Barnes'ın pandomim yapması gibi gözlerini hızlı hızlı kırpıştırdı; ikinci olarak, hapşırdı; üçüncü olarak dikelip oturdu; dördüncü olarak yumruğunu Doktor Ponnonner'ın yüzüne doğru salladı ve beşinci olarak Bay Gliddon ve Bay Buckingham'a dönerek kusursuz bir

Mısır diliyle onlara şöyle dedi:

"Şunu söylemeliyim ki baylar, davranışınız beni incittiği kadar şaşırttı da. Doktor Ponnonner'dan zaten daha iyi birşey beklenemezdi. O, fazla birşey bilmeyen küçük, zavallı, şişman bir budaladır. Ona acıyor ve onu bağışlıyorum. Ama siz Bay Gliddon —siz Bay Silk, Mısır'da doğmuş sanılacak kadar Mısır'da çok seyahat etmiş ve oturmuş olan, Mısır dilini sanırım, ana diliniz ölçüsünde iyi okuyup yazmanıza yetecek kadar aramızda yaşamış olan ve her zaman mumyaların yakın dostu olduğuna inandığım sizler— gerçekten de daha kibar davranışlar beklerdim sizden. Bana böyle kaba davranılırken sizlerin kenarda durup seyretmenize ne diyeyim? Bu berbat soğuk iklimde şunun bunun beni tabutlarımdan çıkarmasına, giysilerimi soymasına izin vermenizi neye yorayım? Sözün kısası, bu sefil, küçük, alçak Doktor Ponnonner'ı burnumdan çekmek için yüreklendirmenize ve ona yardım etmenize ne diyeyim?"

Bu koşullar altında bu sözleri duyunca hepimizin kapıya doğru atılmış veya şiddetli bir isteri nöbetine yakalanmış ya da bayılıp yere yığılmış olduğumuza kesin gözüyle bakılacağına hiç kuşku yoktur. Dediğim gibi, bu üç şeyden biri beklenmeliydi. Elbette bu üç davranış biçiminin hepsinin veya bunlardan herhangi birinin izlenmesi akla uygun olurdu. Nasıl olup da bu üç davranış biçiminden birini ya da diğerini izlemedik, vallahi

bilmiyorum. Ama, belki de bunun gerçek nedeni, bugün genellikle paradoks ve olanaksızlık türünden her şeyin çözümü olarak kabul edilen zıtlıklar yasasına göre hareket eden bu çağın ruhunda aranmalıdır. Ya da belki de, mumyanın son derece doğal tavırları sözlerindeki dehşeti ortadan kaldırıyordu. Nedeni her ne olursa olsun içimizden hiç kimsenin korkmamış olduğu ya da birşeylerin son derece yanlış gitmekte olduğunu düşünmediği gün gibi ortadaydı.

Ben, şahsen her şeyin yolunda olduğu kanısındaydım, sadece Mısırlının yumruğunun erişemeyeceği bir uzaklığa çekildim. Doktor Ponnonner ellerini pantolonunun cebine soktu, mumyaya sert sert baktı ve kıpkırmızı kesildi. Bay Gliddon favorilerini okşadı ve gömleğinin yakasını düzeltti. Bay Buckingham başını önüne eğdi ve sağ elinin başparmağını ağzının sol tarafına soktu.

Mısırlı, yüzünde sert bir ifadeyle birkaç dakika Bay Buckingham'a baktı ve sonra küçümseyerek:

"Niçin konuşmuyorsunuz, Bay Buckingham?" dedi. "Size sorduğum şeyi duymadınız mı yoksa? Başparmağınızı ağzınızdan çeksenize!"

Bunun üzerine, Bay Buckingham hafif irkildi, sağ elinin başparmağını ağzının sol tarafından çekti ve bunu telafi etmek ister gibi sol elinin başparmağını ağzının sağ tarafına soktu.

Bay B.'den yanıt alamayınca mumya hırçın bir ifadeyle Bay Gliddon'a döndü ve buyurgan bir tavırla, kendisinden ne istediğimizi sordu.

Bay Gliddon fonetik olarak uzun uzun yanıtladı; Amerikan basımcılığında hiyeroglif karakterler olsaydı bu mükemmel konuşmanın tamamını orijinal diliyle buraya aktarmaktan büyük bir zevk duyardım. Bu arada şuna da işaret etmem sanırım yerine olacak: Mumyanın katıldığı bundan sonraki tüm konuşmalar (grupta, benim gibi seyahat etmemiş üyeler olması nedeniyle) tercüman olarak Bay Gliddon ve Bay Buckingham'ın aracılığıyla eski Mısır dilinde yapıldı. Bu baylar mumyanın anadilini eşsiz bir akıcılık ve zerafetle konuşuyorlardı; ama (hiç kuşku yok ki, tamamen modern imgelerin dile girmiş olması ve doğal olarak bunların mumya için tamamen yeni olması yüzünden) belirli bir anlamı aktarabilmek için bu iki seyyahın zaman zaman bir başka çağdaki bir başka anlamı ifade edecek biçimleri kullanmak zorunda kaldığını gözlemlemekten geri durmadım. Bay Gliddon, örneğin, konuşmasının bir yerinde, hatip kürsüsünde sol bacağını geriye atmış, sıkılı yumruğuyla sağ kolunu ileri uzatmış, gözlerini gökyüzüne dikmiş ve ağzı doksan derece açık, sivilceli burunlu, kılıksız

ufak tefek bir adam resmini, bir kömür parçasıyla duvara çizinceye kadar, Mısırlıya "politika" terimini anlatamadı. Aynı şekilde, Bay Buckingham da, (Doktor Ponnonner'ın önerisiyle) beti benzi atarak kendi başındaki perukayı çıkarmaya razı oluncaya kadar kesinlikle çağdaş bir kavram olan "peruka"yı anlatamadı. Bay Gliddon'un söylevinin esas olarak mumyaların sargılarının açılmasından ve bağırsaklarının dışarı çıkarılmasından bilimin sağlayacağı yararları etrafında dönüp dolaştığı kolayca anlaşılacaktır; bu arada özellikle ona, yani Allamistakeo adlı mumyaya herhangi bir zarar verilmişse, bundan dolayı özür diledi ve artık, bütün bu küçük meseleler açıklık kazandığına göre, niyetlenilen araştırmaya devam edilebileceği ima (evet yalnızca ima) etti. Konuşmanın burasında Doktor Ponnonner aletlerini hazırladı.

Hatibin son önerisi üzerine, niteliğini tam olarak anlayamadım ama, Allamistakeo kendi kendisiyle hesaplaşır gibi bir an tereddüt geçirdi, sonra dilenen özürlerden tatmin olduğunu ifade ederek, masadan aşağı indi ve orada bulunan herkesin elini sıktı.

Bu tören sona erdiğine, cerrah bıçağının deneğimiz üzerinde yaptığı tahribatı onarmaya giriştik. Şakağını diktik, ayağını bantladık ve burnunun ucuna bir parmak eninde ve bir parmak boyunda siyah yakı vurduk.

Tam o sırada Kontun (Allmistakeo'nun unvanı kontmuş) hafifçe titremeye başladığını gördük — kuşku yok ki soğuktan titriyordu. Doktor hemen gardrobuna koştu ve çok geçmeden Jennings'in makasından çıkmış gayet şık siyah bir ceket, gök mavisi damalı ve yanı şeritli bir pantolon, çizgili pamuklu kumaştan bir gömlek, işlemeli bir yelek, beyaz bir palto, kıvrık saplı bir baston, kenarsız bir şapka, bir çift rugan çizme, oğlak derisinden saman rengi bir çift eldiven, bir gözlük, bir çift favori ve bir kravatla döndü. Kont'la doktorun boyları eşit olmadığı için (biri diğerinin iki katıydı) bu giysileri Mısırlının üzerine uydurmakta biraz güçlük çektik; ama sonunda bu işi tamamladığımızda, Mısırlı giyinmiş sayılabilirdi. Bay Gliddon, bundan sonra Mısırlının koluna girerek onu ateşin yanıbaşındaki koltuğa götürürken, doktor hemen zili çalarak sigara ve şarap getirilmesini emretti.

Sohbet kısa sürede koyulaştı. Allamistakeo'nun hâlâ canlı kalmış olması gibi oldukça olağanüstü bir olgu karşısında duyulan hayret dile getirildi, elbette.

Bay Buckingham, "sizin çoktan ölmüş olmanız gerekirdi diye düşünüyordum" dedi.

"Neden?", diye yanıtladı, çok şaşıran Kont, "Yedi yüz yaşımı daha yeni geçtim! Babam bin yıl yaşadı ve öldüğünde hiç de bunamamıştı."

Bunu bir dizi hararetli soru ve hesaplamalar izledi ve sonuç olarak anlaşıldı ki mumyanın yaşı konusunda büyük ölçüde yanılıyorduk. Mumya Eleithias katakombuna indirileli beş bin elli yıl ve şu kadar ay olmuştu.

"Ama benim işaret etmek istediğim nokta" diye konuşmasını kaldığı yerden sürdürdü Bay Buckingham, "Sizin mezara konulduğunuz zamanki yaşınızla ilgili değildi (gerçekte hâlâ genç bir adam olduğunuzu kabul etmeye hazırım); sizin de açıkladığınız gibi, maden ziftine sarılı olarak çok uzun bir zaman geçirmiş olduğunuzu söylemek istiyordum."

"Neye sarılı olarak?", dedi Kont.

"Maden zifti", diyerek yanıtını tekrarladı Bay B.

"Ah! Evet, ne demek istediğinizi sanırım anladım; kuşkusuz bu da işe yarayabilir, —ama biz kendi zamanımızda civa biklorürden başka birşeyi pek kullanmazdık."

"Ama, bizim anlamakta özellikle zorlandığımız şey şu ki", dedi Doktor Ponnonner, "beş bin yıl önce Mısır'da ölmüş ve gömülmüş olmanıza rağmen, nasıl oluyor da bugün burada canlı bulunuyor ve üstelik çok da sağlıklı görünüyorsunuz?"

"Dediğiniz gibi, o tarihte ölmüş olsaydım", diye yanıt verdi Kont, "şu anda da hâlâ ölü olmam neredeyse kesindi; çünkü, gördüğüm kadarıyla galvanizmde hâlâ çok acemisiniz ve bizim zamanımızda çok sıradan kabul edilen şeyleri bile onunla becerecek durumda değilsiniz.

Gerçek şu ki, katalepsiye düştüm ve en yakın dostlarım da öldüğümü ya da ölü sayılmam gerektiğini düşünerek derhal beni mumyaladılar —sanırım, mumyalama işleminin temel ilkelerini biliyorsunuzdur?"

"Tam olarak değil."

"Anlıyorum, —acınacak bir cehalet! Pekâlâ, şu anda ayrıntılara giremeyeceğim, ancak şu kadarını açıklamalıyım ki, Mısır'da mumyalama (kelimenin tam anlamıyla) işleme tabi tutulan bütün vücut fonksiyonlarının sonsuza kadar durdurulması anlamına geliyordu. 'Vücut fonksiyonları'nı manevi ve ruhi varlık dışında kalan fiziksel varlığı kapsayacak şekilde en geniş anlamıyla kullanıyorum. Tekrar ediyorum, bizde mumyalamanın temel ilkesi bütün vücut fonksiyonlarının derhal durdurulması ve sürekli olarak askıda tutulmasıydı. Kısacası kişi mumyalandığında ne durumdaysa, hep o durumda kalırdı, İmdi, ben bokböceği kanından olmak mutluluğu

bahşedilmiş biri olarak şu anda beni gördüğünüz durumda, canlı olarak mumyalandım."

Doktor Ponnonner, "Bokböceği kanından mı?" diye haykırdı.

"Evet. Bokböceği, çok az sayıda üyesi bulunan, seçkin ve soylu bir ailenin amblemi ya da 'arması' idi. 'Bokböceği kanından olmak' amblemi bokböceği olan aileden biri olmaktan başka bir anlama gelmez. Elbette, mecazi olarak söylüyorum."

"Ama, canlı kalmanızla bunun ne ilgisi var?"

"Neden olmasın? Mısır'da bir bedeni mumyalamadan önce onun beynini ve bağırsaklarını çıkarmak adettendir; yalnızca bokböceği kanından olanlara bu âdet uygulanmazdı. Dolayısıyla, ben bir Bokböceği olmasaydım, şimdi ne beynim ne de bağırsaklarım olurdu ki, bunlarsız da hayatta olamazdım."

"Anlıyorum", dedi Bay Buckingham, "ve sanırım, organları çıkarılmamış durumda tam olarak bize ulaşan mumyaların hepsi Bokböceği soyundan olmalı."

"Buna ne şüphe!"

"Ben düşünüyorum ki", dedi çekingen bir tavırla Bay Gliddon, "bokböceği Mısır tanrılarından biridir."

Ayağa sıçrayan mumya, "Mısır nelerinden biri?" diye haykırdı.

"Tanrılarından!" diye tekrarladı, seyyah.

"Bay Gliddon, sizin böyle konuştuğunuzu duymak beni gerçekten şaşırttı", dedi yeniden sandalyesine oturan Kont. "Yeryüzünde hiçbir ulus birden fazla Tanrıyı kabul etmemiştir. Bokböceği, ibiş ve daha başka birçok yaratık bizde, (başkaları için başka yaratıkların olduğu gibi) doğrudan yaklaşılamayacak kadar yüce Yaratıcıya tapınmanın sembolleri ya da aracılarıdır. "

Bir süre hiç kimse konuşmadı. Sonunda Doktor Ponnonner sohbeti yeniden başlattı:

"Sizin açıklamalarınıza bakılırsa", dedi, "Nil nehri yakınlarındaki katakomblarda, bokböceği kabilesinden canlı durumda daha başka mumyaların da bulunması hiç de olanaksız değil."

"Bu da sorulur mu?" diye yanıtladı Kont, "canlıyken kazayla mumyalanmış bütün bokböcekleri canlıdırlar. Hatta kasten böyle mumyalanmış, sonra da vasiyetleri onları yerine getirecek görevliler tarafından savsaklanmış bazıları hâlâ mezarda kalmış olabilir."

"'Kasten böyle mumyalanmış' derken ne demek istediğinizi biraz açıklamak lütfunda bulunur muydunuz?" dedim.

Gözlüğünün arkasından beni uzun uzun süzdükten sonra, —çünkü ilk defa ona doğrudan bir soru yöneltmek cesaretini göstermiştim— "Memnuniyetle" diye yanıtladı mumya.

"Benim zamanımda insan ömrü genellikle ortalama sekiz yüz yıl kadardı. Olağandışı bir kazaya uğramadıkça çok az insan altı yüz yaşın altında ölürdü; az sayıda insan da bin yıldan daha uzun yaşardı, ama sekiz yüz yıl normal bir süre kabul edilirdi. Size daha önce anlattığım gibi, mumyalama tekniğinin bulunmasından sonra, bu doğal sürenin taksitler halinde yaşanmasıyla çok fazla merak edilen hususlarda bu merakın giderilebileceği ve aynı zamanda da çok ilerlemiş bilimden yararlanılabileceği geldi filozoflarımızın aklına. Tarih bilimi açısından, bu türden bir deneyin yaşanması bir zorunluluktu. Örneğin beş yüz yaşına gelmiş bir tarihçi, büyük emeklerle bir kitap yazar ve sonra da vasiyetini yerine getirecek olanlara, belirli bir süre sonunda —söz gelimi beş altı yüz yıl sonra— uyandırılmasını isteyen protem bir talimat bırakarak kendini özenle mumyalatırdı. Bu sürenin sonunda yeniden hayata döndürüldüğünde, şaşmaz bir şekilde her seferinde, büyük emeklerle yazdığı eserini rastgele toplanmış bir not defterine —bir başka deyişle, öfkeli bir yorumcu güruhunun birbiriyle çelişen tahminlerinin, anlaşılmaz yorum ve kişisel çekişmelerinin yazınsal oyun alanına— dönüştürülmüş olarak bulundu. Açıklayıcı notlar veya düzeltmeler adı altında yapılan bu tahminler, bu yorumlar, vb. metni öylesine sarmış, çarpıtmış ve boğmuş olurdu ki, yazar kendi kitabını bulabilmek için elinde bir fenerle dolaşmak zorunda kalırdı.

Bulunduğunda ise, bulunan kitabın arama zahmetine değdiğini görürdü. Kitabı baştan aşağı yeniden yazdıktan sonra, kendi kişisel bilgi ve tecrübesine dayanarak, daha önce yaşadığı dönemin gelenekleri ile ilgili bilgileri düzeltme işine derhal girişmesi zorunlu bir görev olarak istenirdi tarihçiden. Ve böylece çeşitli bilgelerce zaman zaman uygulanan bu yeniden yazma ve kişisel düzeltme süreci, sonuçta târihimizin yozlaşarak bir masala dönüşmesini önledi."

Bu noktada, Doktor Ponnonner elin: yavaşça Mısırlının kolu üzerine koyarak "Afedersiniz efendim", dedi, "bir an için sözünüzü kesebilir miyim?"

"Elbette" diye yanıt verdi Kont, ciddileşerek.

Doktor; "Ben, sadece bir soru sormak istiyordum" dedi. "Tarihçilerin kendi dönemlerine ilişkin gelenekler konusundaki kişisel düzeltmelerinden söz ettiniz. Lütfen söyler misiniz, efendim, bu Kabbala'nın ne kadarı doğru kabul edilebilir?"

"Çok yerinde bir terimle ifade ettiğiniz gibi Kabbala'nın genellikle yeniden yazılmamış tarihlerdeki kayıtların tam eşdeğeri olduğu görülmüştür; —yani, her ikisinde de tek bir harf yoktur ki, her durumda tamamen ve kökten yanlış olmasın."

"Ama", diye sözlerine devam etti doktor, "mezara konulmanızdan bu yana en azından beş bin yıl geçtiği belli olduğuna göre, mezara konulmanızdan sadece bin yıl kadar önce meydana gelen ve sizin de bildiğinizi sandığım, evrensel bir ilgi uyandıran Yaratılış hakkında o dönemdeki yıllıklarınızda ya da tarihlerinizde kesin bilgiler bulunduğuna muhakkak gözüyle bakıyorum."

"Efendim?" dedi Kont Allamistakeo.

Doktor sözlerini tekrarladı, ama ancak birçok ek açıklama yapıldıktan sonradır ki, yabancı bunları anlayabildi. Mısırlı sonunda tereddütle şöyle konuştu:

"İleri sürdüğünüz düşünceler, itiraf ederim ki, benim için tamamen yenidir. Benim zamanımda hiç kimsenin evrenin (ya da isterseniz, dünyanın diyebilirsiniz) başlangıcı gibi tuhaf bir düşünce taşıdığını bilmiyorum. Bir defasında, evet sadece bir defasında, bir düşünürün insan ırkının yaratılışıyla ilgili olarak birşeyler söylediğini hayal meyal anımsıyorum; bu kişi sizin de kullandığınız Adem (ya da balçık) sözcüğünü kullanıyordu. Gerçi o, sözcüğü genel anlamda, dünyanın beş ayrı ve hemen hemen eşit bölgesinde, aynı anda çamurdan kendi kendine —tıpkı gözle görülemeyen binlerce küçük canlının üremesi gibi— beş büyük insan sürüsünün oluşması anlamında kullanıyordu."

Buna hepimiz omuz silktik ve bir kaçımız anlamlı bir şekilde alnımıza dokunduk. Bay Silk Buckingham, Kont Allamistakeo'nun önce başının arka, sonra üst kısmına bir göz attıktan sonra yeniden söze başladı.

"Açıkladığımız gibi zaman zaman taksitler halinde yaşama uygulamasıyla birlikte, sizin zamanınızdaki insan hayatının uzunluğu, genel olarak bilimin ilerlemesine ve bilgi birikimine herhalde büyük katkılar sağlamıştır. Bu durumda, eski Mısır biliminin her bakımdan günümüz biliminden, özellikle de Yankee biliminden geri olmasını Mısırlıların kafatasının olağanüstü kalınlığına vermek zorundayız."

Kont çok hoş bir tavırla: "Yine itiraf ederim ki", diye yanıtladı, "sizi anlamakta oldukça güçlük çekiyorum. Lütfen, söyler misiniz hangi bakımlardan?"

Bunun üzerine, frenolojinin varsayımlarından ve manyetizmanın mucizelerinden ayrıntılarıyla ve uzun uzadıya hep bir ağızdan söz ettik.

Bizi sonuna kadar dinledikten sonra Kont, Gali ve Spurzheim kuramlarının prototiplerinin neredeyse anımsanmayacak kadar uzun bir zaman önce Mısır'da gelişip yok olduklarını ve Messmer'in çevirdiği dolapların, bit ve buna benzer birçok şey yaratan Tebli bilginlerin gerçek mucizeleriyle karşılaştırıldığında ne kadar acınacak hileler olduğunu ortaya koyan bazı anekdotlar anlatmaya koyuldu.

Burada Kont'a, halkının güneş ve ay tutulmalarını hesaplayıp hesaplayamadıklarını sordum. Oldukça tepeden bakan bir tavırla gülümseyerek hesaplayabildiklerini söyledi.

Bu beni biraz rahatsız etti, ama yine de astronomi konusundaki bilgisiyle ilgili daha başka sorular sormaya devam ettim; o sırada, o ana kadar hiç ağzını açmamış biri, eğer bu konuda bilgi edinmek istiyorsam Batlamyus'a (her kim ise bu Batlamyus) ve Plurtarkos'un de facialunce adlı yapıtına bakmamın daha iyi olacağını kulağıma fısıldadı.

Sonra mumyaya büyüteç ve mercek camlarıyla ve genel olarak cam üretimiyle ilgili sorular sordum. Sorularımı daha bitirmemiştim ki, ağzını hiç açmayan üyemiz yeniden sessizce dirseğime dokunarak benden Allah aşkına Diodorus Siculus'a bir göz atmamı rica etti. Kont'a gelince yanıt yerine, bana sadece biz çağdaşların akik taşını Mısırlıların kestiği tarzda kesmemize olanak verecek bir mikroskobumuzun olup olmadığını sordu. Bu soruya nasıl yanıt vereceğimi düşünürken, ufak tefek Doktor Ponnonner, fevkalade tuhaf bir ses tonuyla:

"Mimarimize bakınız!" diye haykırdı ve iki seyyahın son derece sinirlenerek kendisini hiçbir sonuç elde edemeden morartana kadar çimdiklemelerine aldırış etmeden, heyecanla devam etti:

"New York'taki Bowling Green Fountain'a bakın! Yok eğer bu seyir sizi ezecekse, o zaman bir an için Washington'daki Capitol'ü görmeye gidin!" —ve bu ufak tefek tıp adamı en ince ayrıntılarına kadar söz konusu binaları anlatmaya girişti. Sadece binanın revakında birbirinden onar ayak uzaklıkta beşer ayak çapında yirmi dört adet sütun olduğunu açıkladı.

Kont, temelleri zamanın karanlık bir döneminde atılmış olmakla birlikte, kalıntıları kendisinin mezara konulduğu dönemde Teb kentinin

batısına doğru uzanan geniş kum ovasında hâlâ durmakta olan Aznac kentinin belli başlı binalarının boyutlarını o an için tam olarak anımsayamadığı için üzgün olduğunu söyledi. Yine de, revaklardan bahsedilince, Karnak denilen bir tür varoşta ikinci dereceden bir sarayın, birbirinden yirmi beşer ayak aralıklarla yerleştirilmiş, çevresi otuz yedişer ayak gelen yüz kırk dört sütundan oluşmuş bir revakı olduğunu anımsamıştı. Nil'den bu revaka her iki yanı sfenksler, heykeller ve yirmi, altmış, yüz ayak yüksekliğinde dikilitaşlarla bezenmiş iki mil uzunluğunda bir cadde ile ulaşılıyordu. Sarayın kendisinin bir yöndeki uzunluğu, anımsayabildiği kadarıyla, iki mil; çevresi ise toplam yedi mil kadardı. Duvarların içi ve dışı baştan aşağı boyanmış, hiyerogliflerle süslenmişti. Bu duvarların içerisine doktorun Capitol'ünden elli ya da altmış tanesinin inşa edilebileceğini ileri sürecek değildi, ama iki yüz-üç yüz tanesinin biraz zahmetle sıkıştırılamayacağından hiçbir şekilde emin değildi. Karnak'taki bu saray, ne de olsa önemsiz küçük bir binaydı. Bununla birlikte, doktorun anlattığı Bowling Green'deki çeşmenin görkemini, üstünlüğünü ve yapılışındaki ustalığı yadsımaya Kont'un vicdanı elvermiyordu. Ne Mısır'da, ne de başka bir yerde bir benzerini daha görmemiş olduğunu kabul etmek zorundaydı.

Bu noktada, Kont'a demiryollarımıza ne diyeceğini sordum. "Söyleyeceğim özel birşey yok" diye yanıtladı. Demiryolları oldukça zayıftı, kötü tasarımlanmış ve beceriksizce döşenmişlerdi. Mısırlıların üzerinde koca koca tapınakları, yüz elli ayak yüksekliğindeki dikilitaşları taşıdıkları demir oluklu, geniş, düz, dosdoğru uzanan yollarıyla karşılaştırılamazlardı. Dev mekanik kuvvetlerimizden söz ettim. Bu bakımdan birşeyler bildiğimizi kabul ediyordu, ama Karnak'taki küçük bir sarayın bile üst sövesi üzerindeki üzengi taşını nasıl yerine koyabilirdim diye bana sordu.

Bu soruyu duymazlıktan gelmenin yerinde olacağına hükmederek artezyen kuyuları hakkında bir fikri olup olmadığını sordum; Bay Giddon açık bir şekilde bana göz kırparak, Büyük Sahra'da kuyu açma işinde çalışan mühendislerin yakın zamanlarda bir artezyen kuyusu keşfetmiş olduklarını alçak bir ses tonuyla söylerken Kont sadece kaşlarını yukarı kaldırdı.

Bunun üzerine ona çeliğimizden söz ettim; ama yabancı burun kıvırdı ve dikilitaşları süsleyen ve tamamen bakır aletlerle yapılmış oymaları çeliğimizle yapıp yapamayacağımızı sordu bana. Bu bizi o kadar rahatsız

etti ki, sözü metafiziğe getirmenin uygun olacağına hükmettik. Dial adlı kitaptan bir tane getirmeye birini gönderdik ve anlamı pek açık olmayan ama Bostonluların Büyük ilerleme Hareketi dedikleri bir şey hakkında bir iki bölüm okuduk.

Kont, Büyük Hareketlerin kendi zamanında çok sıradan şeyler olduğunu, ilerlemeye gelince bir ara sıkıntı olduğunu ama ilerleme düşüncesinin asla ilerleme getirmediğini söylemekle yekindi.

Sonra Demokrasinin güzelliğinden ve öneminden söz ettik, ama oy kullanma hakkının ad libitum olduğu, kralın bulunmadığı bir ülkede yaşamanın ne kadar güzel olduğu konusunda Kont'u ikna etmede çok zorlandık.

Belirgin bir ilgiyle dinledi ama pek fazla hoşlanmış görünmedi. Sözümüzü bitirdiğimizde, buna çok benzer bir olayın oldukça uzun bir zaman önce Mısır'da da yaşanmış olduğunu anlattı. On üç Mısır eyaleti birden bağımsız olmaya ve insanlığın geri kalanı için muhteşem bir örnek oluşturmaya karar vermiş. Bütün bilginlerini bir araya toplayarak düşünülebilecek en usta işi anayasayı yapmışlar. Bir süre işler oldukça iyi gitmiş; yalnız yüksekten atma huyları müthişmiş. Ama bu on üç devletin on beş yirmi kadar başka devletle birleşmesinden sonra, yer yüzünde görülen en iğrenç ve dayanılmaz bir despotizme varmış işin sonu.

İktidarı zorla ele geçiren despotun adını sordum. Kont'un anımsayabildiği kadarıyla bu despotun adı Ayak-takımıydı. Buna ne diyeceğimi bilemediğimden sesimi yükselterek Mısırlıların buhar konusundaki bilgisizliklerine üzüldüğümü belirttim.

Kont büyük bir şaşkınlıkla bana baktı ama bir yanıt vermedi. Öte yandan bizim sessiz arkadaş dirseğiyle kaburgalarımı şiddetle dürttü ve —bu sefer kendimi fena halde ele verdiğimi söyleyerek— gerçekten de modern buharlı makinaların Solomon ve Caus vasıtasıyla Hero'nun icadından hareketle icat edildiğini bilmeyecek kadar aptal olup olmadığımı sordu.

Artık neredeyse bozguna uğramak üzereydik ki, Allahtan, kendini toparlamış olan Doktor Ponnonner imdadımıza koştu ve Mısır halkının kılık kıyafetle ilgili bütün önemli hususlarda gerçekten çağımız insanına rakip olmak iddiasında bulunup bulunmadığını sordu.

Bu soru üzerine Kont, pantolonunun şeritlerine bir bakış attı, sonra ceketinin kuyruklarından birinin ucunu tutup gözlerine yaklaştırarak birkaç dakika dikkatle inceledi. En sonunda ceketin eteğini elinden bıraktığında,

yavaş yavaş yüzüne yayılan bir gülümsemeyle ağzı kulaklarına vardı; ama yanıt olarak birşey söyleyip söylemediğini anımsamıyorum.

Bunun üzerine keyfimiz yerine geldi ve Doktor Ponnonner büyük bir ağırbaşlılıkla mumyaya yaklaşarak Mısırlıların herhangi bir dönemde Ponnonner pastilleriyle Brandreth haplarının nasıl imal edildiğini anlayıp anlamadıklarını bir centilmen olarak şerefi üzerine içtenlikle söylemesini rica etti.

Büyük bir tedirginlikle verilecek yanıtı bekledik, —ama boşuna. Bu sorunun yanıtı verilmedi. Mısırlı mahcubiyetle kızardı ve başını önüne eğdi. Zafer hiçbir zaman bu kadar tam, yenilgi hiçbir zaman bu denli zor yutulur olmamıştır. Mumyanın küçük düşmesine bakmaya daha fazla dayanamadım. Şapkamı aldım, hafif bir baş eğişiyle mumyayı selamlayarak oradan ayrıldım.

Eve vardığımda saatin dördü geçmiş olduğunu gördüm ve hemen yattım. Şu anda saat sabahın onu ve ben yediden beri ayaktayım; ailemin ve insanlığın yararlanması için bu anıları kaleme almaktayım. Ailemi bir daha görmeyeceğim. Karım cadının teki. Gerçek şu ki, bu hayattan ve genel olarak on dokuzuncu yüzyıldan bıktım, usandım. Her şeyin yanlış gittiğini düşünüyorum. Bundan başka, 2045 yılında kimin Amerikan Devlet Başkanı olacağını çok merak ediyorum. Bu yüzden tıraş olup bir fincan kahve içer içmez Ponnoner'in evine gideceğim ve kendimi birkaç yüzyıllığına mumyalatacağım.

VON KEMPELEN VE BULUŞU

İlk olarak 14 Nisan 1849'da ne Flag of Our Union'da yayımlanmıştır. Poe, 1848-1849 yıllarının altına hücumu ile eğlenmekteydi; bu öykünün insanların değerli metallere karşı duyduğu düşkünlük üzerine satirik bir eleştiri olduğu açık.
Poe, öykünün New York Literary World'da yayımlanmasını ve öyküye on dolar ödenmesini istiyor ya da "ne kadar ödeyebilirseniz" diyordu. Ama öykü geri çevrildi ve onun kadar prestijli olmayan The Flag of Our Union'da on beş dolar karşılığı yayımlandı, ama Poe'nun umduğu etkiyi yaratmadı.

Silliman's Journal'daki ikinci Kaptan Maury'nin geçenlerde yayımlanan ayrıntılı demeciyle Arago'nun kılı kırk yaran bir özenle hazırlanmış incelemesinden sonra, Von Kempelen'in buluşuyla ilgili olarak birkaç küçük noktaya işaret edeceğim diye, konuyu bilimsel bakış açısından ele almak gibi bir niyetim olduğu varsayılmayacaktır elbette. Amacım, ilkin, onunla ilgili herşey bu günlerde kesinlikle ilgi çektiği için (yıllar önce şahsen az buçuk tanışmak onuruna eriştiğim) Von Kempelen'in kendisi hakkında birkaç söz söylemek, ikinci olarak da, buluşunun sonuçları üzerinde genel hatlarıyla durmak ve birtakım tahminler yürütmekten ibarettir sadece.

Bununla birlikte, sunacağım gelişigüzel gözlemlerime, bu buluşun şüphesiz şaşırtıcı olmakla birlikte tamamen tesadüfe dayandığını öne süren ve böylesi durumlarda hep olduğu gibi gazetelerden edinilmiş genel bir kanı olduğu anlaşılan görüşü kesinlikle reddederek başlamak sanırım yerinde olacaktır.

"Sir Humphrey Davy'nin Günlüğü"ne (Cotte and Munroe, Londra, s. 150) göz atıldığında, sayfa 53 ve 82'den görülecektir ki, bu ünlü kimyager sadece şimdi söz konusu olan fikri düşünmüş olmakla kalmamış, en ufacık bir anıştırmada bulunmasa da girişiminin en azından ilk ipucunu biç kuşkusuz "Günlük"e borçlu olan (bunu hiç duraksamadan söylüyorum, gerekirse kanıtlayabilirim de) Von Kempelen'in şimdi büyük bir başarıyla ortaya koyduğu benzer analizde, deneysel olarak yabana atılamaz bir ilerleme de sağlamıştı. Biraz teknik bir konu olmakla birlikte, Sir Humphrey'nin denklemlerinden biriyle birlikte "Günlük"ten iki pasajı aktarmaktan kendimi alıkoyamıyorum. [Gereken cebir işaretleri elimizde bulunmadığından ve "Günlük" Halk Kütüphanesi'nde bulunabileceğinden, burada Bay Poe'nun el yazmasından küçük bir bölümü atlıyoruz — Yayımcı].

Basın yayın çevrelerinde şimdilerde dolaşmakta olan ve icadı, Brunswick, Maine'den Bay Kıssam diye birine mal eden Courier and

Enquirer'daki paragraf, her ne kadar olanaksız olan veya olası gözükmeyen bir şey içermiyorsa da, birçok nedenden bana biraz uyduruk geldi. Ayrıntılara girmeme gerek yok. Paragraf hakkındaki düşüncelerim tamamıyla üslubuyla ilgilidir. Doğru gibi gözükmüyor. Gerçekleri anlatan kişiler gün, tarih ve olayın geçtiği yer konularında nadiren Bay Kissam kadar titizlik gösterirler. Ayrıca, eğer Bay Kissam yaptığını söylediği buluşu gerçekten söylenilen tarihte —yaklaşık sekiz yıl önce— yapmışsa, nasıl oluyor da, bu buluşun tüm dünyaya olmasa da kendisine sağlayacağı (en ahmak insanın bile anlayacağı) muazzam kârları devşirmek için hemen girişimde bulunmaya kalkışmamış? Bay Kissam'ın yaptığını söylediği buluşu yapan sıradan zeka sahibi herhangi birinin bile bundan sonra, Bay Kissam'ın da kabul ettiği üzere, böyle bebek gibi davranmış olması bana oldukça inanılmaz gözüküyor. Bu arada, kimdir bu Bay Kissam? Ve Courier and Enquirer'daki paragrafın tamamı "laf olsun diye uydurulmuş değil midir? itiraf etmek gerekir ki, şaşılacak kadar ay-oyununa benzer bir havası var. Benim mütevazı görüşüme göre bu yazıya pek güvenilmemelidir, tecrübelerime dayanarak bilim adamlarının kendi alanlan dışındaki konularda nasıl kolaylıkla faka bastıklarını bu kadar iyi bilmeseydim, Profesör Draper gibi seçkin bir kimyagerin Bay Kissam'ın (yoksa Bay Quizzem'in mi?) sözde buluşunu bu kadar ciddi bir tonla tartışmasından büyük bir şaşkınlık duyardım.

Ama, biz Sir Humphrey Davy'nin "Günlük"üne dönelim. Bu broşür halkın okuması amacıyla kaleme alınmamıştır; yazarın ölümünden sonra bile, biraz mürekkep yalamış herkes üsluba şöyle bir göz atar atmaz bunu anlayabilir.

Örneğin 13. sayfanın ortalarına yakın bir yerde azot protoksit konusundaki araştırmalarıyla ilgili olarak şunu okuyoruz: "Yarım dakikadan kısa bir sürede, solunum devam ederken, yavaş yavaş azaldı ve yerlerini bütün kaslar üzerinde hafif bir baskıyı andıran bir şeye bıraktılar. "Solunum"un "azalmamış" olduğu, sadece cümlenin son kısmının bağlamından değil, çoğul ekinin kullanılmasından da açıkça anlaşılmaktadır. Cümle, kuşkusuz, şöyle demek istiyordu: "Yarım dakikadan kısa bir sürede, solunum devam ederken, [bu duygular] yavaş yavaş azaldı ve yerlerini bütün kaslar üzerinde hafif bir baskıyı andıran [bir duyguya] bıraktılar. Yüzlerce benzer örnekten böylesine düşüncesizce yayımlanmış olan el yazmalarının, yazarının sadece kendisi için tuttuğu ham notlar olduğu anlaşılabilir; ama broşürün şöyle bir incelenmesi,

düşünmesini bilen hemen hemen herkesi, söylediklerimin doğruluğuna ikna edecektir. Gerçek şu ki, Sir Humphrey Davy, bilimsel konularda bir karara varıp bunu ilan edecek dünyada en son insandı. Sadece şarlatanlıktan çok fazla nefret etmekle kalmayıp, deneyci gözükmekten de hastalık derecesinde korkardı; bu yüzden, söz konusu meselede doğru yolda olduğuna yüzde yüz inanıyor olsa bile, en uygulanabilir gösteri için her şeyi hazır etmedikçe, asla bunu açıklamazdı. Şuna gerçekten inanıyorum ki, (ham kurgulamalarla dolu) bu "Günlük"ün yakılması konusundaki isteğinin yerine getirilmediğinden kuşkulansaydı —ki yerine getirilmediği görülmektedir-, son anları çok acıklı olurdu, "istekleri" diyorum, çünkü bu not defterini, "yakılması" talimatını verdiği çeşitli kağıtlara katmak istemişti; sanırım, bundan hiçbir şekilde kuşku duyulamaz. Not defterinin alevlerden kurtulmasının şans mı, şanssızlık mı olduğunu zaman gösterecektir. Atıf yapılan diğer benzeri pasajlarla birlikte yukarıda alıntılanan pasajlar Von Kempelen'e ilk ipucunu vermişti; bundan şu kadarcık olsun kuşku duymuyorum, ama tekrarlıyorum bu önemli (her koşulda önemli) keşfin kendisinin genel olarak insanlığa yararlı mı yoksa zararlı mı olduğu ileride anlaşılacaktır. Von Kempelen ve yakın arkadaşlarının zengin bir hasat kaldıracaklarından bir an olsun kuşkulanmak çılgınlık olurdu. Kendisi bir değer olan daha başka malların yanı sıra, çok sayıda ev, arsa, vs. satın almayı zamanından gerçekleştiremeyecek kadar akılsız olmasalar gerek.

Von Kempelen'in Home Journal'de yayımlanan ve o zamandan beri yaygın bir şekilde kopya edilen kısa açıklamasının çevirisinde, Almanca aslını Presburg Schnellpost'un son sayılarından aldığını söyleyen çevirmen tarafından bazı yanlışlıklar yapılmış gibi gözükmektedir. "Viele" besbelli ki (çok sık yapıldığı gibi) yanlış kavranmış ve "lieden"sözcüğünün doğru çevirisinin "ıstırap" olması gerekirken çevirmenin "hüzün" olarak çevirmesi, bütün açıklamaya tamamen farklı bir görünüş vermiştir; tabii bunlar daha çok benim kendi tahminim.

Gerçekte ne olduğunu bilemem ama, Von Kempelen hiçbir şekilde, hiç değilse görünüşte, bir "mizantrop" değildir. Onunla tanışıklığım tamamen tesadüfidir ve onu iyi tanıdığımı söylemeye pek hakkım yok; ama, bu kadar büyük bir üne kavuşmuş ya da birkaç güne kadar kavuşacak birini görmüş ve onunla konuşmuş olmak az birşey olmasa gerek.

The Literary World hiç tereddütsüz (belki de The Home Journal'daki açıklamanın yanıltmasıyla) onun Presburg'un yerlilerinden olduğundan söz

ediyor, ama anne ve babasının, sanırım, Presburg kökenli olmasına karşın, kendi ağzından işittiğim için, onun New York Eyaleti'nde, Utica'da doğmuş olduğunu kesinlikle söyleyebilecek durumda olmaktan hoşnutum.

Aile, bir şekilde, Maelzel'in otomatik satranç-oyuncusu ile bağlantılıydı [Yanılmıyorsak satranç-oyuncusunun mucidinin adı ya Kempelen ya Von Kempelen ya da buna benzer birşeydi —Yayımcı]. Von Kempelen kısa boylu, sağlam yapılı, kocaman mavi gözlü, saç ve şakaklarına kırlar düşmüş bir adamdı; kocaman ama hoş bir ağzı, inci gibi dişleri ve sanırım bir Romalı burnu vardı. Ayaklarından biri biraz kusurluydu. Konuşması çok içtenlikliydi, tüm hal ve davranışlarına bonhommie hakimdi. Velhasıl bakışları, konuşması, davranışları bugüne kadar herhangi bir "mizantrop"unkilere pek fazla benzemiyordu. Altı yıl kadar önce bir hafta süreyle birlikte, Providence'de, Rhode Island'da, Earl's Hotel'in konuğu olduk ve onunla birçok defalar sanırım toplam olarak üç dört saat kadar konuştum. Başlıca konuşma konuları o günün moda konularıydı ve bunlarda bilimsel başarıları konusunda beni kuşkuya sevkedecek hiçbir şey yoktu.

New York'a, oradan da Bremen'e gitmek niyetiyle benden önce otelden ayrıldı ve büyük keşfini yaptığı ilk olarak Bremen'de ilan edildi, daha doğrusu bu keşfi yaptığından ilk olarak burada kuşkulanıldı. Bugün artık ölümsüzlüğe ulaşmış bulunan Von Kempelen hakkında bütün bildiklerim bu kadar; ama bu birkaç küçük ayrıntının bile kamuoyunun ilgisini çekeceğini düşündüm.

Bu konuda etrafta dolaşan olağanüstü söylentilerin çoğu hiç kuşku yok ki hepten uydurmadır; Alaaddin'in Lambası öyküsüne ne kadar itibar ediliyorsa bunlara da ancak o kadar itibar edilebilir. Bununla birlikte, Kalifornia'da yapılan keşiflerde olduğu gibi, bu türden vakalarda, açıktır ki, hakikat kurmacadan daha tuhaf olabilir. En azından aşağıdaki anekdotun doğruluğu o kadar iyi kanıtlanmıştır ki, kesin kabul edebiliriz.

Von Kempelen'in, Bremen'de oturduğu süre boyunca, hiçbir zaman hali vakti yerinde olmamıştır ve açması bir miktarı bir araya getirebilmek için akla karayı seçtiği iyi bilinmektedir. Gutshmuth & Co. Müessesesi ile ilgili sahtekarlık büyük bir galeyana yol açtığında, Gasperitch Lane'de geniş mülkler satın almış olması ve bunun için gerekli parayı nereden bulduğu sorulduğunda açıklamayı reddetmesi nedeniyle kuşkular Von Kempelen'e yönelmişti. En sonunda Kempelen tutuklanmış, ancak aleyhinde hiçbir kesin kanıt bulunmaması nedeniyle daha sonra serbest bırakılmıştı. Bununla

birlikte bütün hareketleri polisçe yakın takibe alınmış ve sık sık evden ayrılıp, hep aynı yolu tuttuğu ve hemen her seferinde, hırsız argosundaki adıyla "Dondergat" olarak bilinen dar ve dolambaçlı geçitlerin labirentinde peşindekileri adattığı görülmüştü. Nihayet büyük bir sebat göstererek, Kempelen'i Flatzplatz denilen bir vadideki yedi katlı bir evin tavan arasına kadar izlemiş ve tahmin ettikleri gibi onu kalpazanlık işlemlerinin tam ortasında bastırmışlar. Kempelen o kadar büyük bir telaşa kapılmış ki, görevliler, suçluluğundan en ufacık bir şüphe duymamışlar. Ellerine kelepçeyi vurduktan sonra, odasını, daha doğrusu odalarını —çünkü çatı katının tamamını işgal etmiş olduğu görülüyormuş— araştırmışlar.

Onu yakaladıkları çatı katının girişinde, amacı bugüne dek anlaşılamamış birtakım kimyasal cihazlarla dolu on ayağa sekiz ayak boyutlarında bir dolap varmış. Dolabın bir köşesinde, içinde parıldayan ateşiyle küçük bir fırın, ateşin üzerinde de bir çeşit çifte pota —bir boruyla birbirine bağlanmış iki pota— bulunuyormuş. Bu potalardan birisi ergimiş durumdaki kurşunla neredeyse doluymuş; ancak potanın ağzından başlayan borunun deliğine kadar erişmiyormuş kurşunun seviyesi. Diğer potadaysa, görevliler girdiğinde şiddetle buharlaşarak yok olan bir sıvı varmış. Söylediklerine göre, yakalandığını gören Von Kempelen (sonradan asbestli olduğu onaya çıkan eldivenli) elleriyle çifte potayı tutarak içindekileri fayans kaplı zemine dökmüş, işte bundan sonra ellerine kelepçe vurmuşlar ve geri kalan odaların altını üstüne getirmeden önce Kempelen'in üzerini aramışlar; ceket cebinde tam olmasa da neredeyse eşit oranlarda karıştırılmış antimuan ile bilinmeyen bir madde karışımı dolu olduğu sonradan anlaşılan kağıt bir torbadan başka anormal birşey çıkmamış. Bilinmeyen maddeyi analiz etme yönündeki bütün çabalar şu ana kadar başarısızlıkla sonuçlandı, ama sonunda analizinin yapılacağından kuşku duyulmamalıdır.

Görevliler, tutukluyla birlikte dolaptan geçerek içerisinde önemli hiçbir şey bulunmayan bir tür ara odaya, oradan da kimyagerin uyku-odasına geçmişler. Bu odada bazı çekmece ve kutuları alt üst ederek aramış ama sadece birkaç önemsiz kağıtla bir miktar altın ve gümüş sikkeden başka birşey bulamamışlar. En sonunda yatağın altına baktıklarında kapağı dikkatsizce yanıbaşına bırakılmış menteşesi, asma kilit köprüsü, kilidi olmayan, kocaman, deri kaplanmış kaba bir sandık görmüşler. Bu sandığı yatağın altından çekip çıkarmaya kalkıştıklarında, hepsinin birden (hepsi de güçlü kuvvetli üç kişiymişler) asılmasının bile onu "bir parmak olsun

kıpırdamaya" yetmediğini görmüşler. Buna çok şaşırmışlar; içlerinden biri sürünerek yatağın altına girmiş ve sandığa bir göz attıktan sonra şöyle seslenmiş:

"Onu çekememiş olmamızda şaşılacak bir yan yok —çünkü, ağzına kadar eski pirinç parçalarıyla dolu!"

Bu görevli güç almak için ayaklarını duvara dayayıp sandığa abanırken arkadaşlarının da bütün güçleriyle çekmeleri sonucunda, sandık zor bela kayıp yatağın altından çıkmış da içindekileri inceleyebilmişler. Sandığı dolduran ve pirinç olduğu varsayılan malzeme, büyüklüğü bir bezelyeden bir dolara kadar değişen küçük, pürüzsüz parçalarmış; şekilleri, az çok yassı olmalarına karşın düzensizmiş —"daha çok, ergimiş kurşunun soğuması için zemine döküldüğünde aldığı şekillere" benziyormuş. Bu görevlilerden hiçbiri o zaman bu metalin pirinçten başka birşey olabileceğinden bir an olsun kuşkulanmamış. Onun altın olabileceği fikri asla akıllarından geçmemiş; böylesine çılgınca birşey nasıl hayal edilebilir ki? Ertesi gün bütün Bremen, onların en küçük bir parçasını bile ceplerine atma zahmetine katlanmaksızın o kadar hor görerek polis karakoluna taşıdıkları pirincin sadece altın değil —gerçek altın— para basmada kullanılan altından çok daha saf altın —içerisinde hiç mi hiç alaşım elementi bulunmayan mutlak anlamda saf, el değmemiş gerçek altın olduğunu öğrendiğinde, bu görevlilerin duydukları büyük şaşkınlık kolayca anlaşılabilir!

Von Kempelen'in itiraflarının ve serbest bırakılışının ayrıntılarına girmeme gerek yok, çünkü bunlar herkesçe bilinmektedir. Kempelen'in sonunda kadim filozof taşı hayalini harfi harfine değilse de ruhen ve sahiden gerçekleştirmiş olduğundan hiçbir aklı başında kişi kuşku duyamaz. Arago'nun fikirlerine elbette büyük bir itibar gösterilmektedir; ancak hiç kimse yanılmaz değildir; bu yüzden Akademi'ye verdiği raporda bizmut konusunda söyledikleri cum grano salis karşılanmalıdır. Yalın gerçek şu ki, şu ana kadar yapılan bütün analizler başarısızlıkla sonuçlanmıştır ve Von Kempelen kendi muammasının çözüm yolunu öğrenmemize izin verinceye kadar da, büyük bir olasılıkla bu mesele yıllarca olduğu gibi çözümlenmeden kalacaktır. Şimdilik şu kadarı rahatça söylenebilir:

"Saf altın, kurşunla birlikte türü ve ne oranlarda kullanılacağı bilinmeyen daha başka bazı maddelerden istenildiği kadar ve kolaylıkla yapılabilir."

Bu buluşun yakın ve uzun vadede doğuracağı sonuçlar konusunda spekülasyonların bini bir para —Kaliforniya'daki son gelişmeler nedeniyle,

az çok düşünebilen hemen hiç kimse genel olarak altına olan ilginin artmasıyla bu buluşu ilişkilendirmede duraksamıyor ve bu düşünce kaçınılmaz olarak aklımıza bir başkasını getiriyor —Von Kempelen'in analizinin münasebetsizliğini. Bollaşmasıyla altının değerinin önemli ölçüde düşeceğinin anlaşılması ve onu aramak için o kadar uzaklara gitmeye değip değmeyeceğinin kuşkulu bir hale gelmesi yüzünden birçok insan serüven aramak için Kaliforniya'ya gitmekten vazgeçerse —Von Kempelen'in bu şaşırtıcı buluşunun; imalat amaçları bakımından taşıdığı asli değer (bu değer her neyse) dışında, altının şu anda ya da çok geçmeden (çünkü Von Kempelen'in daha uzun süre sırrını kendisine saklayabileceği sanılmasın) kurşundan daha değerli olmayacağını, değerinin gümüşün değerinin çok altında olacağını bildiren bu buluşun bir yığın laf kalabalığıyla açıklanmasının, şimdi maden bölgesine göç etmeye hazırlanan, özellikle de şu anda orada bulunan insanların zihinleri üzerinde nasıl bir etkisi olur acaba? Buluşun gelecekte doğuracağı sonuçlan hususunda bir kestirimde bulunmak elbette ki son derece güç birşey; ama bir şey kesinlikle ileri sürülebilir: Buluş altı ay önce ilan edilmiş olsaydı, Kaliforniya'ya yerleşme hususunda çok önemli etkileri olurdu.

Avrupa'da daha şimdiden bu buluşun dikkate değer sonuçlan görülmeye başladı: Kurşunun fiyatı yüzde iki yüz, günüsün fiyatı yüzde yirmi beş arttı.

SÖZCÜKLERİN GÜCÜ

İlk olarak Haziran 1845'te United States Magazine and Democratic Revieu'da, sonra da 25 Ekim 1845'te The Broadway Journal'de yayımlanmıştır.
Thomas Carlyle'ın (1795-1881) "Boswell's Life of Johnson"adlı denemesi 1832'de yayımlanmıştı ve Poe'nun öyküsü için bir 'motto' oluşturuyordu, "Hiçbir şey ölmez, hiçbir şey ölemez. Ağzından çıkan en değersiz söz bile Zamana atılmış bir tohumdur ve Sonsuzluk boyunca büyür."
Poe, Carlyle'ın denemesini çok iyi biliyordu ve özellikle bu fikir, Poe'nun benimsediği felsefi tavra çok uygun düşüyordu. Carlyle'ın metninin "Kitabı Mukaddes"in dilini andıran tonu da Poe'da yankı bulmuş olmalıydı.

Πυρ σοι προσοισω

Oinos— Agathos, ölümsüzlüğü yeni kuşanmış bir ruhun zayıflığını bağışla.

Agathos— Bağışlama dileğinde bulunduğun şey konusunda, azizim Oinos, hiçbir şey demedin. Burada bile, bilgi içe doğan birşey değildir. Bilgeliğe gelince, onun sana verilmesini hiç çekinmeden meleklerden iste!

Oinos— Ama bu şimdiki varoluşumda, her şeyi hemen bileceğim ve böylece herşeyi bilmenin mutluluğuna hemen ulaşacağımı düşlerdim.

Agathos— Ah, mutluluk bilgide değil, bilgiyi edinmededir! Sonsuza dek bilmek öncesiz ve sonrasız mutluluktur; ama her şeyi bilmek şeytanın lanetidir.

Oinos— Ama, Ulu Tanrı her şeyi bilmiyor mu?

Agathos— Onun bile (madem ki o En-Mutludur) bilmediği bir şey olmalıdır.

Oinos— Ama her dakika bilgimiz arttığına göre, sonunda her şeyi bilmemiz kaçınılmaz değil midir?

Agathos— Şu dipsiz uçuruma bak! —Biz yavaşça aralarından —şöyle, —şöyle ve şöyle süzülüp geçerken, bakışlarınla bu sayısız yıldız manzarasının derinliklerine nüfuz etmeye çalış! Ruhsal bakış bile, her noktada evrenin sürekli altın duvarlarıyla engellenmiş değil midir? —Bu duvarlar sınırsız büyüklükte bir birlik gibi gözüken sayısız parlak cisimden oluşmamış mıdır?

Oinos— Maddenin sonsuzluğunun bir düş olmadığını açıkça görüyorum.

Agathos— Cennette hiç düş yoktur —ama burada maddenin sonsuzluğunun tek amacının ruhun içindeki sonsuza dek dinmeyecek olan —çünkü dinecek olursa ruhun kendisi de yok olur— bilme susuzluğunu

dindirmesi için ruha sonsuz pınarlar sağlamak olduğu fısıldanmaktadır. Sorular sor bana, azizim Oinos, serbestçe ve hiçbir şeyden çekinmeden. Hadi! Süreyya burcunun yüce uyumunu solumuzda bırakarak tahttan ileri doğru atılıp Oriyon'un ötesindeki hercai menekşe, menekşe ve kalp huzuru için üçlü güneşlerin ve üç renkli güneşlerin yatak olduğu yıldızlı çayırlara doğru gideceğiz.

Oinos— Şimdi, Agathos, yolumuza devam ederken bana bilgi ver! Benimle Dünyada bilinen bir tonla konuş! Ölümlü iken Yaratılış dediğimiz tarz ve usuller konusunda biraz önce bana çıtlattığın şeyleri anlayamadım. Yaratıcının, Tanrı olmadığını mı söylemek istiyorsun?

Agathos— Demek istiyorum ki, Ulu Tanrı yaratmaz.

Oinos— Açıklayın!

Agathos— Tanrı, yalnızca başlangıçta yaratmıştır. Bugün evrenin her tarafında hiç durmacasına varlık buluyor gibi gözüken yaratıklar, Kutsal yaratıcı gücün dolaysız ve doğrudan değil, dolaylı ve doğrudan olmayan sonuçları olarak görülebilir.

Oinos— İnsanlar arasında, azizim Agathos, bu düşünceye son derece büyük bir küfür gözüyle bakılırdı.

Agathos— Melekler arasında, azizim Oinos, yalın gerçek olarak kabul edilmektedir.

Oinos— Buraya kadar seni anlayabiliyorum —bizim Doğa ya da doğal yasalar dediğimiz bazı işlemlerin, bazı koşullarda, bütünüyle yaratılış görüntüsüne sahip olan şeyi ortaya çıkaracağını söylemek istiyorsun. Kıyametten önce, çok iyi anımsıyorum da, bazı filozofların çocukça bir tavırla, gözle görülemeyecek kadar küçük canlıların yaratılışı olarak adlandırdıkları bazı çok başanlı deneyler yapılmıştı.

Agathos— Sözünü ettiğin vakalar, gerçekte, sadece ikincil yaratılış örnekleridir —ilk sözün ilk yasayı var ettiği andan bu yana meydana gelmiş tek yaratılış türüdür.

Oinos— Yıldızlı dünyalar, hiçlik uçurumunun derinliklerinden, gözyüzüne her an fırlayıp çıkmazlar mı? Bu yıldızlar, Agathos, Yüce Efendimizin eseri değil midir?

Agathos— Bırak da, azizim Oinos, görüşlerimi sana adım adım anlatayım. Senin de çok iyi bildiğin gibi, nasıl ki hiçbir fikir yok olmazsa, sonsuza dek etkili olmayan hiçbir eylem de olamaz. Örneğin dünyada yaşarken ellerimizi hareket ettirir ve bunu yapmakla dünyayı çevreleyen atmosferi titreştirirdik. Bu titreşim, dünya atmosferinin (elimizin bir tek

hareketiyle bu andan itibaren sonsuza kadar hareket halinde olacak olan) her molekülüne kadar yayılırdı. Bu gerçek gezegenimizin matematikçilerince çok iyi biliniyordu. Belirli itici güçlerle bir akışkan içerisinde yaratılan özel etkiler üzerinde kesin hesaplar yaptılar — böylece belli büyüklükte bir itici gücün, dünyayı dolaşması ve onu çevreleyen atmosferin her atomunu (sonsuza kadar) etkilemesi için tam olarak ne kadar süre gerektiğini kolaylıkla belirleyebildiler. Belirli koşullarda belirli bir etkiden hareketle, geriye doğru hesap ederek, ilk itici gücün büyüklüğünü belirlemede güçlük çekmediler. O zaman, itici bir gücün etkilerinin mutlak olarak sonsuz olduğunu, bu etkilerden bir kısmının cebirsel analiz yoluyla tam olarak izlenebildiğini gören ve geriye doğru hesaplamanın kolaylığını anlayan matematikçiler aynı zamanda, bu tür bir analizin de kendi içerisinde muazzam bir ilerleme gücüne sahip olduğunu —onu geliştiren ya da uygulayan kişinin zekasından başka bir analizin geliştirilmesine ve uygulanabilirliğine kavranabilir bir engel olmadığını— da anladılar. Ama, bu noktada matematikçilerimiz durdular.

Oinos— Peki, azizim Agathos, niçin daha ileri gitmeliydiler?

Agathos— Çünkü bunun ötesinde bazı son derece ilginç düşünceler yatıyordu. Bilinenlerden hareketle, sonsuz zekaya sahip birinin —cebirsel analizi en son noktasına götürmüş birinin— havaya bırakılmış (ve hava yoluyla esire aktarılmış) her etkiyi sonsuz uzak bir dönemdeki en ileri sonuçlanna kadar izlemekte hiçbir güçlük çekmeyeceği sonucunu çıkardılar. Hataya bırakılan böylesi her etkinin, sonunda, evrende mevcut olan her varlığı ayrı ayrı etkilemek zorunda olduğu; sonsuz zekaya sahip varlığın —hayal ettiğimiz varlığın— hareketin en uzak dalgalanmalarını —maddenin bütün parçacıkları üzerindeki yukarıya ve ileriye doğru etkilerini— eski biçimlerin yukarıya ve ileriye doğru sonsuz değişimini —ya da bir başka deyişle, yerinin yaratılışını— Ulu Tanrının tahtından —sonunda etkisiz kalarak— gerisin geri yansıdığını görünceye dek izleyebileceği kuşkusuz gösterilebilir. Ve böyle bir varlık yalnızca bunu yapmakla kalmaz, herhangi bir çağdaki herhangi bir sonuç ona verilecek olsa, örneğin şu sayısız kuyruklu yıldızdan birisi onun incelemesine sunulduğunda, geriye dönük analizle bu kuyruklu yıldızın, varlığını hangi ilk etkiye borçlu olduğunu belirlemekte hiç güçlük çekmezdi. Mükemmelliğe ulaşmış ve eksiksiz haliyle bu geriye dönük analiz gücü —bu, bütün çağlarda, bütün sonuçların bütün nedenlerine ulaşma yeteneği —elbetteki yalnızca Ulu Tanrıya has bir

ayrıcalıktır— ama bu güç, mutlak mükemmelliğin altında çok çeşitli düzeylerde, Melek ordusunun tamamı tarafından kullanılır.

Oinos— Ama yalnızca havaya bırakılmış etkilerden söz ediyorsun.

Agathos— Havadan söz ederken sadece dünyayı kastediyorum; ama genel önerme, bütün uzayı dolduran ve böylece yaratılışın büyük ortamını oluşturan esir içerisindeki etkilerle ilgilidir.

Oinos— Öyleyse, her hareket, niteliği ne olursa olsun, yaratır mı?

Agathos— Yaratmalı: Ama doğru bir felsefe uzun zamandan beri bütün hareketlerin kaynağının düşünce olduğunu öğretmektedir —ve bütün düşüncenin kaynağı da—

Oinos— Tanrıdır.

Agathos— Oinos, sana Dünya atmosferinde yaratılan hareketlerden —yakın zamanlarda yok olan bu güzelim Dünyanın bir çocuğuyla konuşurmuşum gibi— söz ettim.

Oinos— Evet, sevgili Agathos.

Agathos— Peki ben böyle konuşurken, sözcüklerin fiziksel gücü ile ilgili hiçbir düşünce aklından geçmedi mi? Her sözcük havaya bırakılmış bir itici güç değil midir?

Oinos— Ama, Agathos, niçin ağlıyorsun? —ama niçin bu güzelim yıldızın uçuşumuz sırasında karşılaştığımız yıldızların en yeşili, ama yine de en korkuncu olan bu yıldızın üzerinde yükselirken, niçin kanatların aşağı sarkıyor? Bu yıldızın parlak çiçekleri inanılmaz güzellikte bir düşe, korkunç görünüşlü volkanları ise fırtınalı bir yüreğin tutkularına benzemiyor mu?

Agathos— Benzemiyorlar, öyleler! Onlar baştan aşağı düş ve tutku! Bu yabanıl yıldıza —üç yüz yıl önce, sevdiceğimin ayakları dibinde, ellerim ellerine kenetlenmiş, gözlerimden sel gibi gözyaşları boşanırken —birkaç tutkulu tümceyle— ben konuşarak hayat verdim. Onun parlak çiçekleri, gerçekleşmemiş düşlerin en değerlisi, öfkeyle köpüren volkanları ise en fırtınalı, en günahlar ruhların tutkularıdır.

MONOS İLE UNA ARASINDA GÖRÜŞME

İlk olarak Ağustos 1841'de Graham's Magazine'de, sonra 1845'te Tales'da yayımlandı

Bu şeyler yakın gelecekte cereyan etmektedir. —Sophokles, Antigone

Una— "Dirildin mi?"

Monos— Evet, benim güzel ve sevgili Una'm, "dirildim". Ölümün kendisi benim için esrarı çözünceye kadar, papazların açıklamalarını reddederek, mistik anlamı üzerinde derin derin düşüncelere daldığım sözcüktü bu.

Una— Ölüm mü?

Monos— Tatlı Una, sözlerimi nasıl tuhaf bir tarzda tekrarlıyorsun? Adımlarında bir kararsızlık, gözlerinde de keyifli bir tedirginlik görüyorum. Ebedi Yaşamın muhteşem yeniliği kafanı karıştırıp seni bunaltmış. Evet, Ölümden bahsediyordum. Eskiden bütün yürekleri kaygıyla dolduran — bütün zevkleri berbat eden— bu sözcük, burada kulağa ne kadar tuhaf geliyor!

Una— Ah! Ölüm, bütün ziyafetlerde baş köşeye kurulan hayalet! Kaç defa niteliği üzerinde derin düşüncelere dalarak kendimizden geçtik. Bu gizemli denetçi nasıl da insan mutluluğunun karşısına dikilip ona "buraya kadar, daha öteye yol yok!" diyordu. Bağrımızda tutuşan birbirimize karşı duyduğumuz hararetli aşk, Monos'um, ilk defa ortaya çıktığında kendimizi boş yere ne kadar mutlu hissetmiş, aşkımızın gücüyle mutluluğumuzun da güçleneceğini sanmıştık! Ama ne yazık ki, aşkımız büyüdü ve onunla birlikte yüreklerimiz de, bizi sonsuza kadar birbirimizden ayırmak için acele eden ölüm saatinin dehşeti de büyüdü. Böylece zamanla, sevmek acı verir oldu. Nefret, o zaman, merhamet olabilirdi.

Monos— Bu acılardan burada söz etme, sevgili Una —bundan böyle ve sonsuza dek benim Una'm!

Una— Ama geçmişte kalmış üzüntülerin anısı, içinde bulunulan anın sevinci değil midir? Artık geçmişte kalmış şeyler üzerinde, daha uzun süre konuşmak isterim. Özellikle, senin Karanlıklar ve Gölgeler Vadisi'nden geçerken karşılaştığın olayları bilmeye can atıyorum.

Monos— Benim sevinç ve mutluluk saçan Una'm ne zaman Monos'undan bir şey istemiş de Monos'u onu yerine getirmemiştir? Hiçbir şeyi adamadan her şeyi anlatacağım —ama bu tuhaf öyküyü anlatmaya neresinden başlayayım?

Una— Neresinden mi?

Monos— Evet, neresinden?

Una— Seni anlıyorum, Monos. Ölüm, her ikimize de insanın tanımlanamaz olanı tanımlama yönündeki eğilimini öğretti. O zaman, hayatın sona erdiği andan başla demeyeceğim —bedenin soğumaya başladığında soluksuz ve hareketsiz bir uyuşukluk içerisine düştüğün ve aşkın tutkulu parmaklarıyla solgun göz kapaklarını kapattığım o hüzünlü andan başla.

Monos— Öncelikle, Una'm, insanın bu dönemdeki genel durumuna ilişkin birşey söylemek istiyorum. Atalarımızdan birkaç bilgenin —dünya saygı göstermese de gerçekten bilge— uygarlığımızın gelişmesine "ilerleme" denilmesinin yerinde olup olmadığını sorgulama cüretinde bulunduklarını anımsayacaksın. Bizim ölümümüzden hemen önceki beş altı yüzyılın her birinde, bizim bağlarından kurtulmuş usumuza şimdi doğruluğu son derece açık gözüken ilkeler —insan ırkına doğal yasaları denetim altına almaya çalışmaktansa, onların yol göstericiliğe boyun eğmeyi öğreten ilkeler— için cesaretle mücadele eden bazı güçlü zekaların çıktığı dönemler olmuştur. Uzun zaman aralıklarıyla, uygulamalı bilimlerdeki her ilerlemeyi gerçek fayda sıralamasında gerileme olarak gören bazı üstün zekalar ortaya çıkmıştır. Zaman zaman şairane zeka —şimdi yeteneklerin en üstünü olduğunu bildiğimiz bu yetenek—, bizim için en fazla önem taşıyan gerçeklere (sadece hayal gücüne hitap eden, bir başına kalmış akla hiçbir şey demeyen) kıyaslama yoluyla ulaştığımız için —dediğim gibi şairane zeka, bulanık felsefi düşünceyi geliştirmede bir adım öne çıkmış ve bilgi ağacından ve onun ölüm getiren yasak meyvesinden söz eden mistik meselde, ruhunun çocukluk döneminde, insanın bilgiyle karşılaşmaması gerektiği yolunda açık bir uyarı görmüştür. Ve "faydacıların, sadece hor görülen kişilere uygun bir lakabı gaspetmiş bu bilgiçlerin horlayıcı davranışları altında yaşayıp ölen bu adamlar, şairler, ihtiyaçlarımızın zevk alma yeteneğimizin gücünden daha basit olmadığı eski günleri —şenlik sözcüğünün anlamının bilinmediği, mutluluğun ağırbaşlı, derin anlamlara sahip olduğu— kutsal, yüce, mutlu günleri, mavi nehirlerin barajlarla engellenmeden balta görmemiş tepeler arasından, ilkel, kokulu ve keşfedilmemiş uzak ormanların yalnızlığına doğru rahatça aktığı günleri, akılsızca olmasa da hasretle düşünmüşlerdir.

Bununla birlikte, genel karışıklığın bu soylu istisnaları, ona muhalefet etmekle sadece bu karışıklığı güçlendirmeye hizmet ettiler. Heyhat! Kötü

günlerimizin en berbatlarını yaşıyorduk. Büyük "hareket" —zamanın argosunda adı böyleydi— devam ediyordu: Hem maddi, hem manevi açıdan hastalıklı bir karışıklık. Sanat —fen ve beşeri ilimler demek istiyorum— en yüksek mertebeye yükseldi ve bir kez tahta kurulduktan sonra, kendisini iktidara yükselten zekayı zincire vurdu. Doğanın haşmetini kabul etmekten başka elinden birşey gelmeyen insan, aynı Doğanın unsurları üzerinde elde ettiği, giderek artan egemenliği nedeniyle çocukça bir sevince kapıldı. Hayalinde, kasılarak Tanrı rolü oynarken bile üzerine çocukça bir aptallık çöküyordu. Hastalığının ta başından beri öngörülebileceği gibi, çok geçmeden ona sistem ve soyutlama bulaştı.

Genellemelere saplanıp kaldı. Diğer tuhaf fikirler arasında, evrensel eşitlik fikri büyük bir yaygınlık kazandı ve Kıyaslamanın ve Tanrının karşısında —Dünyada ve Göklerdeki herşeyi derinden istila etmiş olan derecelenme yasasının güçlü uyarıcı sesine rağmen— evrensel bir demokrasi kurmak için çılgınca çabalara girişildi. Bu kötülük, elbette ki, baş kötülükten kaynaklanıyordu: Bilgiden, insan hem bilip hem de boyun eğemezdi. Bu arada, dumanlar içerisinde çok sayıda koca koca şehirler ortaya çıktı. Yeşil yapraklar, fırınların sıcak soluğu karşısında kurulup büzüştüler. Doğanın güzelim yüzü iğrenç bir hastalığa yakalanmış gibi bozuldu. Ve bana öyle geliyor ki, tatlı Una'm, zorla uyutulmuş duyularımız bile bizi bu noktada durdurmalıydı. Ama öyle gözüküyor ki, beğeni duygumuzu yozlaştırarak, daha doğrusu, okullarda öğretilmesini bilinçsizce ihmal ederek kendi sonumuzu hazırladık. Çünkü, gerçekte, bu bunalımda yalnızca beğeni duygusu —salt zeka ile etik duygu arasında bir konumda bulunan bu yetenek, zarar görmeksizin bir yana atılamaz— yalnızca bu duygu, bizi yavaş yavaş ve tatlılıkla Güzelliği, Doğaya ve Hayata götürebilirdi. Ama, Eflatun'un kendi iç dünyasına dalmayı seven ruhu ve görkemli sezgisi için eyvah! Ruh için haklı olarak yeterli bir eğitim olduğu kabul edilen mousich için eyvah! Eflatun için ve müzik için eyvah! —Çünkü, her ikisi de kendilerine en çok ihtiyaç duyulduğu anda herkes tarafından unutuldu ya da hor görüldü.

Her ikimizin de sevdiği bir filozof olan Pascal "que tout notre raisonnement se reduit â ceder au sentiment" demişti —Ne kadar doğru!— Ve doğal duygunun, zaman izin verseydi, okulların katı matematiksel akıl yürütmesi üzerinde eski üstünlüğünü yeniden kazanması olanaksız değildi. Ama bu olacak şey değildi. Bilimdeki aşırılıklar vaktinden evvel dünyanın sonunun yaklaşmasına neden oldu. Bunu, insanlığın büyük çoğunluğu

görmedi ya da mutsuz ama sefih bir hayat sürdüğünden görmemiş gibi davrandı. Ama bana gelince, Dünya'nın arşivlerinden, en büyük yıkımın en ileri uygarlığın bedeli olduğunu öğrenmiştim. Basit ama devamlı Çin'in, mimar Asur'la, müneccim Mısır'la ve her ikisinden de daha hünerli, bütün Sanatların şamatacı anası Nubia ile karşılaştırılmasından, yazgımızla ilgili bazı önseziler doğdu içime.

Bu bölgelerin tarihinde, gelecekten bir ışıkla karşılaştım. Bu son üçünün sınai özellikleri Dünyanın bölgesel hastalıklarıydı; her birinin yıkılışı ise bölgesel çarenin uygulanışı oldu; ama büyük ölçüde hastalık kapmış Dünya için ölüm dışında hiçbir yenilenme umudu göremiyordum. Öte yandan, bir ırk olarak ortadan kalkmaması gereken insanın "yeniden doğması" gerektiğini gördüm.

İşte o zaman, benim güzeller güzeli sevgilim, her gün bütün ruhumuzla düşlere gömüldük. O zaman, sabahın alaca karanlığında gelecek günler üzerine söylevler verdik; sanayinin yeryüzü kabuğunda açtığı yara izleri, bu dikdörtgen çirkinlikleri silebilecek tek arınma işlemiyle kapandıktan sonra dünya, yeniden yeşilliklerini, Cennet yamaçlarını ve güler yüzlü sularını kuşanacak ve nihayet insana yaraşır bir yer haline gelecekti —Ölümle arınmış insana, —soylu zekası artık bilimde bir zehir bulmayan insana, —kurtulmuş, yeniden yaratılmış, kutsanmış, mutlu ve ölümsüz, ama yine de maddesel olan insana yaraşır bir yer haline.

Una— Bu sohbetleri çok iyi anımsıyorum, sevgili Monos; ama ateşli yıkım dönemi bizim inandığımız ve sözünü ettiğiniz çürümenin düşündürdüğü kadar yakın değildi, insanlar bireysel olarak yaşıyor ve bireysel olarak ölüyorlardı. Sen kendin hastalandın ve mezara girdin; senin sadık Una'n hiç vakit geçirmeden peşinden geldi. Ve o zamandan beri geçen (ve sonuçta bir kez daha bizi böylece kavuşturan) yüzyıl, uyuşmuş duyularımızı sabırsızlıktan kıvrandırmadıysa da, yine de tam bir yüzyıl geçti aradan.

Monos— Daha doğrusu, uçsuz bucaksız sonsuzlukta bir nokta de sen şuna. Dünyanın çöküşü sırasında ölmüş olduğum tartışma götürmez. Genel karışıklık ve çürümelerden duyduğum kaygılarla canımdan bezdiğimden şiddetli ateşe yenik düştüm. Acı içinde geçen birkaç günden ve belirtilerini yanlışlıkla acı çekmek şeklinde yorumladığın, çok istememe rağmen seni aydınlatacak gücü kendimde bulamadığım, kendinden geçmiş halde sayıklamalarla dolu düşler içinde geçen birçok günden sonra —günler

sonra, üzerime senin de dediğin gibi soluksuz ve hareketsiz bir uyuşukluk durumu çöktü; bu durum etrafımda bulunanlarca ölüm olarak adlandırıldı.

Sözcükler müphem şeylerdir. Durumum, beni etrafımda olup bitenleri hissetmekten alıkoymuyordu; bir yaz gününün yakıcı öğlen güneşinden bunalmış, bitkin bir vaziyette uzun süre derin ve kıpırtısız uyku uyumuş ve dışardan uyandırılmadığı halde, yeterince uyumuş olması nedeniyle yavaş yavaş kendine gelen birinin son derece sakin durumundan pek farklı gözükmüyordu gözüme. Artık soluk almıyorum. Nabzım atmıyor, kalbim çarpmıyordu, iradem büsbütün yok olmamış ama çok zayıflamıştı. Duyularım tuhaf olmakla beraber alışılmadık ölçüde kuvvetlenmişti — rastgele bir şekilde birbirlerinin görevlerini yapıyorlardı. Tat ve koku alma duyulan ayrılmaz derecede birbirine karışmış, anormal ve çok yoğun tek bir duygu olmuştu.

Son anımda şefkatle dudaklarımı ıslattığın gül suyu aklıma tatlı çiçek hayalleri getirdi —fantastik çiçekler, eski Dünyadakilerden çok daha güzel, ilk örnekleri burada etrafımızda açan çiçekler. Saydam ve kansız göz kapaklarım görmemi tam olarak engellemiyordu, iradem askıda kaldığından, göz kürelerim göz çukuru içerisinde dönmüyordu —ama, görüş alanım içinde kalan bütün nesneleri az çok açıkça görebiliyordum; dış retina üzerine veya göz kenarlarına düşen ışınlar karşıdan ya da önden gelen ışınlara göre çok daha canlı etkiler yaratıyordu. Bununla birlikte, birinci durumda bu etki öyle anormaldi ki, ben onu yalnızca bir ses olarak değerlendiriyordum karşımda duran nesnenin benden tarafa bakan yanının aydınlık mı, karanlık mı, yuvarlak hatlı mı, yoksa köşeli mi olduğuna bağlı olarak tatlı ya da ahenksiz bir ses. İşitme duyusunun da bir dereceye kadar uyarılmış olmakla birlikte, hiç de düzensiz işlev gördüğü söylenemezdi — gerçek sesleri, hassasiyetinden geri kalmayan aşın bir kesinlikle değerlendiriyordu. Dokunma duyum kendine has bir değişime uğramıştı, izlenimleri geç algılıyor, ama algılarını inatla koruyordu; bu da her zaman en ileri derecede fiziksel zevk almamla sonuçlanıyordu. Böylece senin tatlı parmaklarının göz kapaklarıma yaptığı baskıyı, önce sadece görme yoluyla tanıdım, sonunda, ellerini göz kapaklarımdan çektikten çok sonra, bütün benliğim tarifsiz bir bedensel hazla doldu. Bedensel bir hazla diyorum. Tüm algılarım salt bedenseldi. Pasif, beyni duyularla dolduran malzemelere gelince, anlama yetim bütünüyle öldüğünden, hiçbir şekilde onlara bir şekil veremiyordu. Çok az fiziksel acı, daha çok haz duygusu vardı; manevi acı ya da has ise söz konusu bile değildi. Böylece iç paralayan hıçkırıkların

kulaklarıma perde perde azalıp çoğalan sızlanmalar halinde ulaştı ve hüznünün tonundaki bütün değişimlerin ayırdına vardım; ama bunlar benim için tatlı müziksel seslerden başka birşey değildi; hayatiyeti kalmamış aklıma, onları doğuran üzüntüyü iletemiyorlardı; öte yandan yüzüme sürekli dökülen, etrafımdakiler için kırık bir kalbin işareti olan, iri göz yaşları bedenimin her zerresini zevkle titretiyordu yalnızca. Bu seyircilerin saygılıca, fısıltıyla —ve sen, benim tatlı Una'm soluğun kesilerek çığlık çığlığa— konuştuğunuz şey hakikatte Ölümdü.

Telaşa sağa sola koşuşturan üç dört karanlık suret, beni tabut için giydirdiler. Bunlar doğrudan görüş hattımdan geçerlerken onları şekil olarak algılıyordum, ama yan tarafıma geçtiklerinde imgeleri beynime çığlıklar, inlemeler şeklinde, dehşet, korku ve felaket ifade eden diğer korkunç sesler şeklinde yansıyordu. Beyaz elbisenle yalnızca sen, ahenkle etrafımda dolaşıp duruyordun.

Gün akşam oluyordu, ışıklar yavaş yavaş sönerken içime belli belirsiz bir rahatsızlık —uykudaki birinin kulağına sürekli hüzün dolu gerçek sesler (eşit ve uzun aralıklarla, uzaktan belli belirsiz duyulan ve huşu telkin eden, mahzun düşlerle karışık çan sesleri) geldiğinde duyduğu endişeye benzer bir endişe— çöktü. Büyük bir huzursuzluk yaratan gölgeleriyle gece oldu. Gece, müthiş bir ağırlıkla organlarım üzerinde baskı yapıyordu, elle tutulacak kadar somuttu. Ayrıca, kıyıya çarpıp parçalanan köpüklü dalgaların uzaktan uzağa yankılanan sesine benzeyen, ama ondan daha sürekli bir inleme sesi vardı; alacakaranlıkla başlayan bu ses çöken karanlıkla artmıştı. Aniden odaya ışıklar getirildi ve uzaktan yankılanan bu ses derhal kesildi, aynı sesin sık aralıklarla yinelenen patlamalarına dönüştü, ama daha az korkunç ve daha belirsizdi bu ses. Üzerimdeki ezici baskı büyük ölçüde azaldı; yeknesak ve ahenkli bir şarkının lambaların (birçok lamba vardı) alevinden çıkarak sürekli bir şekilde kulağıma aktığını hissettim. Ve o zaman, sevgili Una, uzanmış yatmakta olduğum yatağa yaklaşarak yavaşça yanıma oturdun, hoş kokulu soluğunla tatlı dudaklarını alnıma değdirdin, içimden birşeyler koptu, durumun yarattığı salt fiziksel duygularla karışık birşeyler titreşti, duygulanma gibi birşey —samimi aşkının ve kederinin kadrini bilen, aynı zamanda da ona karşılık veren bir duygu; ama bu duygu, çarpmayan kalpte kök salamadı, gerçek olmaktan çok bir gölge gibi gözüktü ve çabucak sönerek yerini önce büyük bir sükunete, sonra da daha önce olduğu gibi salt tensel bir zevke bıraktı.

Ve o zaman, doğal duyuların enkaz ve kaosundan içimde son derece mükemmel bir altıncı duyunun doğduğunu gördüm. Onun varlığından korkunç bir zevk alıyordun —bununla birlikte, akılla ilgisi olmayan tamamen fiziksel bir zevkti bu.

Bütün beden hareketleri tam olarak durmuştu. Hiçbir kas seğirmiyor, hiçbir sinir titreşmiyor, hiçbir atardamar zonklamıyordu. Ama bana öyle geliyordu ki, beynimde, kavrayışı en güçlü kişilere bile hiçbir sözcüğün anlatamayacağı birşeyler doğmuştu, izninle, bunu salınımlı zihinsel nabız atışı terimiyle tanımlayacağım. Bu, insandaki soyut Zaman fikrinin manevi biçimiydi. Bu salınım hareketinin —ya da buna benzer bir hareketin— mutlak eşitlenmesiyle göklerdeki kürelerin bir yörünge üzerinde dönüşleri düzenlenir. Onun yardımıyla şömine rafındaki duvar saatinin ve orada bulunanların kol saatlerinin yanlış gittiğini hesapladım. Düzenli tik-tak sesleri kulağıma çok ahenkli geliyordu. Doğru oranlardan en küçük bir sapma —bu sapmalar pek sık görülüyordu— beni tıpkı, soyut gerçekliğin ihlal edilmesinin yaşayan insanların etik duygularını etkilediği gibi etkiliyordu. Odada, saniyeleri tam olarak aynı anda vuran iki saat olmasa da, saatlerin birbirlerine göre tonlarını ve her birinin zaman ölçmedeki hatalarını aklımda tutmakta hiç zorluk çekmiyordum. Ve bu —bu keskin, mükemmel ve kendi kendine var olan süre duygusu— olayların birbirini izlemesinden bağımsız olarak var olan (muhtemelen insanların var olduğunu kavrayamadıkları) bu duygu —bu fikir— öteki duygularımın küllerinden doğan bu altıncı duygu, zamana bağlı Sonsuzluğun eşiğindeki zamana bağlı olmayan ruhun ilk aşikar ve kesin adımıydı.

Gece yarısı olmuştu, sen hâlâ yanımda oturuyordun. Herkes Ölüm odasından ayrılmıştı. Beni tabuta yatırmışlardı. Lambalar titrek ışıklarla yanıyordu; bunu yeknesak nağmelerin titreşmesinden anlıyordum. Ama birdenbire bu nağmeler daha zor duyulur ve daha zor ayırt edilir oldu.

Sonunda tamamen sustular. Burun deliklerimdeki koku kayboldu. Biçimler, görüşüm üzerindeki etkilerini yitirdi. Karanlığın göğsümün üzerindeki baskısı kalktı. Elektrik şoku gibi ağır bir şok bütün bedenimi kapladı, ardından dokunma duyusunu tamamen yitirmiş, insanın duyu dediği şeylerden geri kalanlar tek varlık bilincinde ve tek değişmez süre duygusunda eridi. Ölümlü beden sonunda ölümcül çürümenin sillesini yedi.

Bununla birlikte duyarlılığım tamamen yok olmamıştı; çünkü, geriye kalan bilinç ve duygu duyarlığın işlevlerini atalet halinde bir sezgi yoluyla yerine getiriyordu. Korkunç değişimin et üzerindeki feci etkisini görüyor ve

düş gören birinin bazen üzerine eğilen bedenin ayırdına varması gibi, sevgili Una, senin hâlâ yanımda oturmakta olduğunu belli belirsiz hissediyordum. Aynı şekilde ikinci günün öğlen vakti geldiğinde, olan bitenin belli belirsiz farkındaydım hâlâ: Sen yanımdan kalkıp gittin; beni tabuta koydular; tabutumu cenaze arabasına yerleştirdiler; beni mezara taşıdılar; mezarın içine indirdiler; üzerime topraktan ağır bir tepecik yığdılar; beni karanlığa ve çürümeye, kurtlarla birlikte hüzünlü ve ağırbaşlı bir uykuya terkettiler.

Keşfedilecek çok az esrarı bulunan bir hapishane-evde günler haftaları, haftalar ayları kovaladı ve ruhum uçup giden her saniyeyi titizlikle izleyip zahmetsizce —zahmetsizce ve amaçsızca— kaydını tuttu.

Aradan bir yıl geçti. Her geçen saat varoluş bilinci bulanıklaştı, mekan bilinci büyük ölçüde onun yerini gaspetti. Varoluş fikri yer fikrinin içinde eridi. Eskiden beden olan şeyi sıkıca sarıp sarmalayan dar boşluk, şimdi bedenin kendisi olmaktaydı. En nihayet, uyuyan kişinin başına sık sık geldiği gibi (sadece uyku ve uykunun dünyası ile ölüm betimlenebilir) —bazen Dünyada, bir ışığın derin bir uykuya dalmış kişiyi yandüşler içerisinde bırakarak irkiltmesi gibi en nihayet— sıkı sıkıya gölgelerin kucaklamış olduğu bana da, irkiltme kuvvetine sahip olabilecek tek ışık —ebedi aşkın ışığı— geldi, insanlar, karanlığında yatmakta olduğum mezara gelip çalışmaya başladılar. Üstümdeki nemli toprağı attılar. Çürüyüp toz olmuş kemiklerimin üzerine Una'nın tabutunu indirdiler. Ve sonra bir kez daha herşey hiçliğe gömüldü. Bu bulutumsu bulanık ışık söndü. O belli belirsiz heyecan yerini tam bir sükunete terketti. Onlarca yıl gelip geçti. Toz, toza döndü. Kurtlara yiyecek birşey kalmadı artık. Varoluş duygusu en sonunda tamamen yok oldu; onun yerinde —her şeyin yerinde— yüce ve ebedi despotlar —Yer ve Zaman— hüküm sürmeye başladı. Olmayan için —biçimi olmayan için, düşüncesi olmayan için, —duygusu olmayan için, —ruhu ve hiçbir maddesel yanı olmayan için, —bütün bu hiçlik ve bütün bu ölümsüzlük için mezar yine de bir ev; çürütücü saatler ise yoldaştı.

EIROS İLE CHARMION'UN SOHBETİ

İlk olarak Aralık 1839'da Gentelman's Magazine'de, sonra 1840'da Tales of Grotesque and Arabesque'de, daha sonra 1 Nisan 1843 'te "Dünyanın Yok Oluşu" adıyla Saturday Museum da ve 1845'te Tales 'da yayımlandı.

Poe'nun böyle bir konuda öykü yazmasında, Halley Kuyrukluyıldızı'nın 1835'te görünmesiyle o günlerde çok rağbet gören kuyruklu yıldız tartışmalarının rolü olduğu elbette görmezden gelinemez.

Öykü, incil'in kehanetinin kelimesi kelimesine doğru olduğunu ileri sürmemektedir. Ancak Poe, kehanetin sadece gerçek şairlere vergi bir yetenek olduğu inancındadır, ikinci olarak da kehanetin gerçekleşmesi ve evrenin anlaşılması sadece ve sadece "maddeci" temellerde mümkündür.

Kısacası, olacak herşeyin fiziksel bir açıklaması vardır. Ayrıca dikkat edilmelidir ki, ne Eiros ne de Channion, isa'ya olan inançları sayesinde kurtulmuş olduklarını ileri sürerler. Öykü kahramanlarının isimleri de Roma döneminin gizemci dinlerini akla getirir.

Sana ateşi getireceğim.

-Euripides. Andromache.

Eiros— Neden bana Eiros diyorsun?

Channion— Bundan böyle adın bu. Sen de benim Dünyadaki adımı unutacak ve bana Charmion diyeceksin.

Eiros— Bu bir düş olmalı!

Charmion— Bizim için artık düş diye birşey yok; ama bu esrarı biraz sonraya bırakalım. Seni canlı gibi ve aklı başında görmekten büyük bir sevinç duyuyorum. Gözündeki perde kalkmış. Yürekli ol ve hiçbir şeyden korkma. Derin bir uyuşukluk içinde geçirmene izin verilen günlerin doldu; yarın, yeni varoluşunun zevk ve mucizelerini bizzat ben sana tanıtacağım.

Eiros— Doğru, hiç mi hiç uyuşukluk hissetmiyorum. Tuhaf baş dönmesi ve korkunç karanlık beni terketti, büyük bir yükseklikten düşen suların sesine benzeyen o çılgın, aceleci ve korkunç sesi artık duymuyorum.

Bununla birlikte, Charmion, yeniyi kavrayışlardaki çabukluk yüzünden duygularım karmakarışık.

Charmion— Birkaç gün, bunların düzelmesine yetecektir; —ama seni çok iyi anlıyor ve sana acıyorum. Senin şu anda başına gelenlerin benim başıma gelmesini üzerinden on dünya yılı geçti, —yine de anısı taptaze. Ama, sen Cennette katlanacağın tüm acılara henüz katlanmadın.

Eiros— Cennette mi?

Charmion— Evet, Cennette.

Eiros— Aman Allahım! Acı bana, Charmion! Bütün bu şeylerin — bilinmezken artık bilinir olan bu şeylerin— yüce ve kesin şimdide erimiş

belirsiz geleceğin görkemi altında eziliyorum.

Charmion— Böyle düşünceleri kafana takma. Bundan yarın söz ederiz. Sarsılan ruhun sıradan anıların hatırlanmasıyla huzur bulacaktır. Çevrene ya da ileriye bakma —yalnızca geriye bak. Seni aramıza atan harikulade olayın ayrıntılarını duymaya can atıyorum. Bana onu anlat. Korkunç bir şekilde yok olan dünyanın, eski bildik diliyle, bildik şeylerden konuşalım.

Eiros— Çok, çok korkunç bir şekilde hem de! Bu, gerçekten de bir düş değil.

Charmion— Artık düş yok. Arkamdan çok yas tutuldu mu, Eiros'um?

Eiros— Yas mı Charmion? Hem de nasıl! Dünyanın o son saatine kadar, evinin üzerine yoğun bir kasvet bulutu ve samimi bir hüzün asılıydı.

Charmion— O son saatten bahset bana. Unutma ki, felaketin meydana gelmiş olması gerçeği dışında birşey bilmiyorum. İnsanların arasından gelerek mezar yoluyla geceye geçtim —bu dönemde, yanlış hatırlamıyorsam, sizi mahveden felaket hiç de beklenilen birşey değildi. Ama, elbette o günün spekülatif felsefesini pek bilmiyordum.

Eiros— Başımıza gelen felaket, senin de dediğin gibi, tam anlamıyla beklenmedik birşeydi; ama buna benzer talihsizlikler uzun zamandan beri gökbilimciler arasında bir tartışma konusuydu. Daha senin bizden ayrılıp gittiğin dönemde bile, herşeyin sonunda ateşle yok olacağından söz eden Kutsal metinlerin, yalnızca yeryüzü küresi ile ilgili olduğu konusunda insanların hemfikir olduklarını söylememe, bilmem gerek var mı? Ama, astronomi biliminin kuyruklu yıldızları alevin dehşetinden mahrum bıraktığı dönemden bu yana, insanoğlu yıkımın doğrudan nedeni bakımından hep yanılgı içinde olmuştu. Bu cisimlerin son derece küçük olan yoğunluğu oldukça doğru bir şekilde belirlenmişti. Kuyruklu yıldızların Jüpiter'in uyduları arasından, bu ikincil gezegenlerin kütlelerinde olsun, yörüngelerinde olsun önemli bir değişikliğe yol açmadan geçtiği gözlemlenmişti. Bu gezginlere, uzun zamandan beri, bizim maddesel küremize temas etse bile ona herhangi bir zarar veremeyecek nitelikte ve inanılmayacak kadar seyrek buhardan yaratıklar gözüyle bakıyorduk. Öte yandan, böylesi bir temastan hiç korkumuz yoktu, çünkü bütün kuyruklu yıldızların tüm elementleri tam olarak biliniyordu. Ateşle gelecek yıkımın failini bunların arasında aramak, öteden beri kabul edilemez nitelikte bir fikir olarak görülüyordu. Ama son zamanlarda, halk arasında son derece tuhaf bir şekilde mucizelerden, garip hayallerden söz edilir oldu; her ne kadar bunlar birkaç cahil cühela arasında itibar gören söylentiler olsa da,

gökbilimcilerin yeni bir kuyruklu yıldızın göründüğünü bildirmesi, halk arasında o güne dek görmediğim bir heyecan dalgasına ve güvensizliğe yol açtı.

Yabancı küreyi oluşturan elementler derhal tespit edildi ve tüm gözlemciler bu kürenin izlemekte olduğu yörüngenin hadid noktasında, dünyanın çok yakınından geçeceğini hiç duraksamadan kabul ettiler. En ünlü gökbilimciler arasında sayılmayan iki üç gökbilimci, ısrarla çarpışmanın kaçınılmaz olduğunu ileri sürdü. Bu haberin halk üzerindeki etkisini sana anlatamam. Birkaç gün içinde, insanlar, dünyevi fikirlere uzun zamandır alışkın zihinlerinin kavrayamayacağı bir sava inanmayı reddeder gibi oldular. Ama yaşamsal öneme sahip bir gerçek er ya da geç, en kalın kafalıların bile zihnine giden bir yol bulur. En sonunda astronomi biliminin yalan söylemediğini anladılar ve kuyruklu yıldızı beklemeye başladılar. Kuyruklu yıldızın yaklaşması önceleri ne gözle görülür derecede hızlıydı ne de görünümünde alışılmadık birşeyler vardı.

Donuk kırmızı bir rengi ve zor farkedilebilir küçük bir kuyruğu vardı. Yedi sekiz gün süreyle, görünür çapında hissedilir bir değişme görmedik; sadece rengi biraz değişti. Bu arada herkes işini gücünü bir kenara bırakıp bütün dikkatini, kuyruklu yıldızın niteliği konusunda bilginler arasında çıkan tartışmalara vermişti. En cahil insanlar bile ağır çalışan kafalarını bu işi anlamaya adamıştı. O zaman alimler bütün zekalarını bütün ruhlarını—bir korkunun yatıştırılmasına ya da gözde bir kuramın desteklenmesine vermediler. Oh! Hayır, onlar gerçeği, yalnızca gerçeği araştırdılar —doğru görüşlere ulaşmaya can attılar. Eksiksiz bilgi için inlediler. Hakikat, gücünün bütün saflığıyla ve olağanüstü görkemiyle yükseldi ve bilge kişiler önünde diz çöküp ona taptılar.

Küremizin ya da üzerinde yaşayan canlıların korkulan çarpışmadan dolayı maddi bir zarara uğrayacağı düşüncesi, bilge kişiler arasında her geçen saat mevzi kaybediyordu ve bilge kişilerin artık kalabalıkların aklını ve hayal gücünü canlarının istediği gibi yönetmesine izin veriliyordu.

Kuyruklu yıldızın çekirdeğinin yoğunluğunun bizdeki en seyreltik gazın yoğunluğundan daha az olduğu gösterildi; benzer bir ziyaretçinin Jüpiter'in uyduları arasından zararsızca geçmiş olmasının üzerine ısrarla duruluyor ve bundan korkuları yatıştırmada yararlanılıyordu. Teologlar, korkunun tutuşturduğu bir gayretle İncil'deki kehanetleri ortaya koyuyor ve onları daha önce benzeri görülmemiş bir doğruluk ve basitlikle halka açıklıyorlardı. Dünyanın sonunun ateşle geleceği, herkesi ikna eden bir şevk

ve belagatla ileri sürülüyordu ve kuyruklu yıldızların (artık herkesin bildiği gibi) ateşle ilgilerinin olmaması gerçeği, kıyamet endişesinden insanları büyük ölçüde kurtarıyordu. Salgın hastalıklara ve savaşlara ilişkin halkın önyargılarının ve bayağı hataların —ortaya çıkan her yeni kuyruklu yıldızla birlikte bir alışkanlık haline gelen hataların— bu defa tekrarlanmamış olması dikkat çekici bir durumdu. Sanki akıl birden silkinerek, batıl inanışı tahtından alaşağı etmişti. En zayıf zekalar bile aşın ilgiden güç kazanmıştı.

Bu çarpışmadan ne gibi küçük kötülükler gelebileceği, hararetli bir tartışmanın konusu oldu. Bilginler, jeolojik sonuçlardan, iklimdeki ve bunun sonucu olarak da bitki örtüsündeki olası değişikliklerden, manyetik ve elektriksel etkilerden söz ettiler. Çoğu insan, hiçbir şekilde herhangi bir görülür veya hissedilir değişiklik olmayacağını ileri sürüyordu. Bu tartışmalar böylece sürüp gidedursun, tartışma konusu olan nesne giderek yaklaşmaktaydı; kuyruklu yıldızın görünür çapı büyümüş, parlaklığı artmıştı. İyice yakına geldiğinde insanoğlunun beti benzi attı. Herkes işi gücü bir kenara bıraktı.

Kuyruklu yıldızın büyüklüğü, en sonunda, daha önceki kuyruklu yıldız ziyaretlerinde kayıtlara geçmiş bütün boyutları aştığında, duyguların genel seyrinde son derece dikkat çekici bir dönem yaşandı. Gökbilimcilerin yanılmış olabilecekleri gibi oyalayıcı umutları bir yana bırakan halk yaklaşan felaketin kesinliğini iliklerinde hissetti. Duydukları dehşet, hayali niteliğini yitirmişti, insanoğlunun en yiğitlerinin yürekleri göğüslerinde şiddetle çarpıyordu. Bu duyguların en dayanılmaz türden duygulara dönüşmesine sadece birkaç gün yetti. Artık, yabancı meteora hiçbir alışılmış düşünceyi uygulayamıyorduk. Tarihsel nitelikleri yok olmuştu. Yarattığı heyecanın korkunç yeniliği ile bizi eziyordu. Biz onu göklerdeki astronomik bir olay olarak değil, yüreklerimizde bir karabasan, beyinlerimizde bir gölge olarak görüyorduk. Akıl almaz bir hızla, tüm ufku kaplayan ateşten bir örtü görüntüsüne bulunmuştu.

Bir gün daha geçti ve insanoğlu rahat bir soluk aldı. Kuyruklu yıldızın etki alanına çoktan girmiş olduğumuz halde, yine de yaşamaya devam ettiğimiz anlaşılmıştı. Hatta, hal ve hareketlerimize bir zindelik, zihnimize alışılmamış bir canlılık geldiği bile söylenebilir.

Korkularımızın nesnesi olan şeyin aşırı ölçüde seyrekliği gün gibi ortadaydı; ötesindeki bütün gök cisimleri rahatça görülebiliyordu. Öte yandan, bitki örtümüz gözle görülür şekilde değişti ve ortaya çıkacağı önceden söylenen bu durum bilgelerin ileri görüşlülüğüne olan inancımızı

pekiştirdi. Her türlü bitkinin üzerini o güne dek görülmemiş gürlükte yapraklar kapladı.

Ve bir başka gün daha geçti —başımıza hiçbir felaket gelmedi. Artık, önce kuyruklu yıldızın çekirdeğinin bize ulaşacağı belli olmuştu, insanlar tuhaf bir değişikliğin pençesine düştüler ve duyulan ilk acı hissi, herkesin ağlayıp sızlamaya başlaması ve dehşete düşmesi için müthiş bir işaret oldu. Duyulan ilk acı hissi, göğüs ve ciğerlerde şiddetli bir sıkışma ve ciltte dayanılmaz bir kuruluk şeklindeydi. Atmosferimizin esaslı bir şekilde değişmiş olduğu yadsınamazdı; bu atmosferin bileşimi ve uğramış olduğu değişiklikler şimdi yeni başlayan tartışmaların esas konusunu oluşturuyordu. Araştırmaların sonucu, en yoğun dehşet duygusunun yaratabileceği heyecan ve ürpermeyle insanoğlunun yüreğini hoplattı.

Bizi saran havanın yüzde yirmi bir oranında oksijenle yüzde yetmiş dokuz oranında azot gazlarından oluşan bir karışım olduğu çok uzun zamandan beri bilinmekteydi. Yanma olayını sağlayan ve ısının taşıyıcısı olan oksijen yaşam için mutlak gerekli bir element ve doğadaki en enerjik, en güçlü unsurdu. Oysa azotun ne yaşam ne de ateş açısından hiçbir önemi yoktu. Olağanüstü oksijen fazlalığı, bizim bu olayda da görüldüğü gibi, hayatiyetin son derece yükselmesi sonucunu verirdi. Bu düşüncenin en ileri noktalarına kadar vardırılması, geliştirilmesiydi insanların yüreğini korkuyla dolduran. Havanın tamamen azotsuz kalması nasıl bir sonuca yol açardı? Çok güçlü, her şeyi yalayıp yutan, dolaysız, karşı konulmaz bir yanma —Kutsal Kitap'ın her tarafı ateşe boğan dehşet verici kehanetlerinin en içe, en korkunç ayrıntılarına kadar gerçekleşmesi. İnsanoğlunun o zamanki zincirlerinden boşanmış çılgınlığını sana betimlememe gerek var mı, Charmion? Kuyruklu yıldızın seyreltik bir kütle oluşu daha önceleri yüreğimizi umutla doldururken, şimdi umutsuzluğumuzun kaynağı olmuştu. Onun elle tutulamayan gaz niteliğinde, yazgımızın tamamlanışını açıkça görüyorduk. Bu arada, son umut kırıntılarını da beraberinde götürerek bir gün daha geçti. Hızla değişmekte olan bir havayı soluyorduk. Kırmızı kan, dar kanallarda gürül gürül çağlıyordu.

Herkes çılgın bir sayıklama nöbetinin pençesine düşmüştü; insanlar korkutucu gökyüzüne doğru kollarını gergince uzatıyor, tir tir titreyerek feryat figan ediyordu. Ama tüm yaşamı tahrip eden kuyruklu yıldızın çekirdeği şimdi tam üstümüzdeydi; —burada Cennette bile, sözünü ederken korkudan titriyorum. Kısa keseceğim —felaketin kendisi kadar kısa.

Yalnızca bir an için her şeye değen ve herşeyi yutan tuhaf parlak bir ışık oluştu. Sonra, —yüce Tanrının olağanüstü büyüklüğü önünde diz çökelim, Charmion— sonra, bizzat ONUN ağzından geliyormuş gibi her tarafı kaplayan bir haykırış duyuldu; içerisinde yaşadığımız bütün esir kütlesi, olağanüstü parlaklığını ve her şeyi yakıp yıkan hararetini her türlü bilgiye vakıf meleklerin bile isimlendiremediği birdenbire parlayan bir alevle patladı. Her şey böyle sona erdi."

HANS PFAALL DİYE BİRİNİN BENZERİ GÖRÜLMEDİK SERÜVENİ

İlk olarak Haziran 1835'te Southern Literary Messenger'da "Hans Pfaall A Tale" adıyla, sonra da 1840'da Tales of the Grotesque and Arabesque'te sadece "Hans Pfaall" adıyla yayımlanmıştır. Ancak Griswold'un yayımında bugün kullanılan "The Unparalleled Adventure of One Hans Pfaall" adını almıştır.

"Hans Pfaall'ın başlıca kaynağı Sir John Herschel'in Treatise on Astronomy'sidir (1834). Herschel (1792-1871), ünlü gökbilimcisi William Herschel'in (1738-1822) oğludur. Baba-oğul, çağdaş gökbilimin temellerini atmışlardır.

Bir başka olası kaynak, insanın soğuk, havasız boşluğu aşarak aya ulaşabileceğini ileri süren ilk çağdaş kitaplardan biri olan A Voyage to the Moon (1827) adlı kitabı Joseph Atterly adıyla yazan George Tucker'dır (1775-1861). Poe'nun kitabının yayımlanmasından üç hafta sonra Netr York Sun'da Richard Adam Lock'un "Discoveries in the Moon" adlı öyküsü yayımlandı. Öykü, Poe'nun öyküsündekilere benzer birçok noktayı içeriyordu. Poe'nun intihal (aşırmacılık) konusunu kafasına takmasına karşın, Lock'un öyküsü, aya yolculuk hakkında değil, ayın yüzeyinin teleskopla gözlemlenmesi hakkındadır.

Kumandanı olduğum
Çılgın düşlerle dolu bir yürekle,
Ateşten bir mızrak ve havadan bir atla
Gezer dururum kırlarda.
-*Tom O'Bedlam'ın Şarkısı*

Rotterdam'dan alınan en son haberlere göre kent bilimsel bir heyecana kapılmış gibi gözüküyor. Gerçekte burada öylesine yepyeni, öylesine umulmadık, daha önceki düşüncelerle öylesine çelişen bir olay meydana geldi ki, çok geçmeden bütün Avrupa'da büyük bir şamata kopacağından, bütün fizik aleminin galeyana geleceğinden bütün dinamik ve astronomi aleminin birbirine gireceğine hiç kuşkum yok.

Anlaşıldığı kadarıyla, ... günü (tarihi tam olarak anımsamıyorum) büyük bir kalabalık, belli bir nedeni olmaksızın hali vakti yerinde Rotterdam'ın pazar yerinde toplanmıştı. Gün, mevsime göre alışılmadık derecede sıcaktı, hemen hemen iç esmiyordu; mavi gök kubbenin her tarafına bol bol serpilmiş büyük beyaz bulut kümelerinden zaman zaman serpiştiren ve ancak birkaç dakika süren eğlence kabilinden yağmur kalabalığın canını pek sıkmıyordu. Bununla birlikte, öğleye doğru toplulukta hafif, ama dikkate değer bir dalgalanma görüldü; bunu on bin ağzın hep birden konuşması izledi ve hemen ardından on bin yüz gökyüzüne doğru çevrildi, on bin pipo aynı anda on bin ağzın kenarından sarktı. Niagara'nın gürlemesinden başka hiçbir şeyle karşılaştırılamayacak bir haykırış bütün kentte ve Rotterdam'ın çevresinde uzun uzun, büyük bir güçle ve şiddetle yankılandı durdu.

Bu gürültü patırtının nedeni çok geçmeden ortaya çıktı. Yukarıda sözü edilen dış hatları belirgin bulut kümelerinin arasındaki mavi bir açıklığa doğru, aşağıda ağzı açık bakan bu kaba saba kentli sürüsünün hiçbir şekilde anlayamayacağı ve yeterince takdir edemeyeceği acayip, birbirine benzemeyen öğelerden oluşmuş, tuhaf biçimli, saçma sapan ama katı görünümlü bir nesnenin, kocaman bir bulutun arkasından yavaş yavaş çıktığı görüldü. Bu, neydi ki? Rotterdam'ın bütün şeytanları adına, neyin alametiydi bu? Kimse bilmiyordu; kimse bir tahminde bulunamıyordu; bu sırrı çözmek için kimsenin —hatta Belediye Başkanı Mynheer Superbus Von Underduk'un bile elinde en ufacık bir ipucu yoktu; yapacak daha makul bir şey olmadığından, son bireyine kadar bütün Rotterdamlılar pipolarını dikkatle ağızlarının köşelerine yerleştirdiler, gözlerini bu olağanüstü olaydan ayırmadan pipolarından bir nefes saldılar, kısa bir zaman için durdular, bulundukları yerden biraz öteye badi badi yürüdüler, homur homur homurdandılar —badi badi yürüyerek yeniden eski yerlerine geldiler, homurdandılar, bir an durdular ve sonunda— pipolarından yeniden bir nefes saldılar.

Bu arada, bunca merakın konusu ve bu kadar çok dumanın nedeni olan şey, güzelim kente doğru doğru alçalıyordu. Birkaç dakika içinde tam olarak seçilebilecek kadar yakına geldi. Bu bir —evet, evet hiç kuşku yok, bu bir tür balondu; ama Rotterdam'da daha önce hiç böylesi bir balon görülmediği muhakkaktı. Çünkü, kim —sorarım size— kim tamamen kirli gazetelerden yapılmış bir balondan söz edildiğini işitmiştir?

Hollanda'da hiç kimsenin işitmemiş olduğu muhakkaktır; bununla birlikte burada insanların burunlarının dibinde, daha doğrusu burunlarının epeyce üstünde bir yerde, bu amaçla kullanıldığını daha önce hiç kimsenin duymadığı böylesi bir malzemeden —en yetkili ağızlar bunu doğruladılar— yapılmış, söz konusu nesnenin bir eşi duruyordu. Bu Rotterdamlıların sağduyusuna fena halde hakaretti. Görüngünün biçimine gelince, daha da akla ziyandı: Alt üst edilmiş kocaman bir soytarı külahından çok farklı değildi. Balonun daha yakından incelenmesiyle, sivri noktasından aşağı sarkan kocaman bir püskülün, koninin çepeçevre üst kenarı ya da tabanındaki koyun çanını andıran ve sürekli Betty Martin havasında çıngırdayan bir dizi küçük enstrümanın görülmesi, kalabalığın benzerlik konusundaki görüşlerini şuncacık olsun değiştirmedi. Daha da kötüsü, kenarları fevkalade geniş ve yarım küre şeklindeki tepesi geniş siyah şeritli,

gümüş tokalı koyu gri, kocaman bir kastor şapka, mavi kurdelalarla sepet gibi bu fantastik makinenin ucuna asılı duruyordu.

Oldukça dikkat çekici bir başka husus da, birçok Rotterdamlının aynı şapkayı daha önce defalarca görmüş olduklarına yemin etmeleriydi; gerçekten de, herkese tanıdık geliyordu; şapkayı gören Bayan Grettel Pfaall şaşkınlık dolu bir sevinç çığlığıyla bunun kocasının şapkasının aynısı olduğunu ilan etti. Pfaall'ın üç arkadaşıyla birlikte beş yıl kadar önce Rotterdam'da birdenbire ve anlaşılmaz bir şekilde ortadan kaybolması ve onlardan haber alma yönündeki bütün çabaların şu ana kadar başarısızlığa uğramış olması nedeniyle, durum şimdi daha da önem kazanmıştı. Kentin doğu tarafında şimdi artık oturulmayan bir bölgesinde tuhaf görünüşlü bir döküntü yığınıyla karışmış halde bir takım insan kemiklerinin daha geçenlerde bulunmuş olduğu doğruydu; bazı insanlar, burada, kurbanları muhtemelen Hans Pfaall ve arkadaşları olan iğrenç bir cinayet işlenmiş olduğunu düşünecek kadar ileri gitmişlerdi. Ama, biz konumuza dönelim.

Balon (bunun bir balon olduğuna hiç kuşku yoktu), şimdi yere yüz ayak mesafeye inmişti; içindeki kişiyi aşağıdakiler rahatça seçebiliyorlardı. Doğrusu çok tuhaf biriydi bu. Boyu iki ayaktan fazla olamazdı, ama çok kısa da olsa bu boy, balonun iplerine tutturulmuş, göğsüne kadar çıkan geniş bir kuşak olmasa, dengesini bozarak küçük sepetinin kıyısından düşmesine yeterdi. Küçük adamın gövdesinin orantısız enliliği ona son derece acayip bir yuvarlaklık görüntüsü kazandırıyordu. Ayakları elbette gözükmüyordu. Elleri kocaman kocamandı. Saçları kırlaşmış ve arkasından bir queue şeklinde toplanmıştı. Burnu müthiş surette uzun, eğri ve kıpkırmızıydı; kocaman açılmış gözleri parlak, bakışları deliciydi; yaşlılıktan buruşmuş çenesiyle yanakları enli ve şiş, gerdanı katmerliydi; başının hiçbir yerinde de kulağa benzer herhangi bir şey gözükmüyordu. Bu tuhaf küçük adam, gök mavisi satenden geniş bir palto, gümüş kopçalarla dizlerinden sıkılmış, paltosuna uyan dar bir pantolon giyinmişti. Yeleği parlak sarı bir kumaştandı, beyaz tafta bir başlık afilli bir şekilde başının bir yanına konulmuştu; giyim kuşamını tamamlamak üzere, kan kırmızı ipek bir fular boynuna dolanıyor, inanılmaz büyüklükte bir düğümden sonra zarif bir şekilde göğsüne düşüyordu.

Dediğim gibi balon yere yüz ayak yaklaştıktan sonra, küçük yaşlı adam birden ürküntüye kapıldı; terra firmaya daha fazla yaklaşmak niyetinde gözükmüyordu. Bu yüzden çadır bezinden yapılmış güçlükle kaldırdığı bir torbadan bir miktar kum boşaltarak, anında olduğu yerde hareketsiz kaldı.

Sonra telaşla ve acele acele paltosunun cebinden deri kaplı büyük bir defter çıkardı. Defteri elinde şöyle bir kuşkuyla tarttı, sonra hayretle gözlerini deftere dikti, ağırlığından büyük bir şaşkınlığa düşmüş gibiydi. Sonunda defterin arasından kırmızı mumla mühürlenmiş ve kırmızı bir şeritle dikkatle bağlanmış kocaman bir mektup çıkararak, Belediye Başkanı Superbus Von Underduk'un ayakları dibine alıverdi.

Ekselansları mektubu almak için yere eğildi. Ama hâlâ endişeli gözüken ve anlaşılan artık kendisini Rotterdam'da tutacak başka bir işi kalmamış olan baloncu tam bu anda gitme hazırlıklarına girişti ve yeniden yükselmesi için safrasının bir kısmını atması gerektiğinden, içini boşaltmak zahmetine katlanmadan birbiri ardı sıra attığı yarım düzine torbanın her biri, büyük bir talihsizlik eseri ardı ardına belediye başkanının sırtına düşerek, tüm Rotterdamlıların gözü önünde adamcağızı en az yanm düzine kere yerlerde yuvarladı. Ama, yüce Underduk'un küçük yaşlı adamın bu münasebetsizliğini cezasız bıraktığı sanılmamalıdır. Tam tersine, bu yanm düzine kere tepetaklak oluşun her birinde bütün bu süre boyunca sıkı sıkıya sarıldığı ve (Allah izin verirse) öleceği güne kadar da sıkı sıkıya sarılacağı, piposundan en az yanm düzine öfkeli duman üflediği söylenmektedir.

Bu arada balon, bir tarla kuşu gibi yükseldi, kentin üzerinden süzülerek, tıpkı ardından o kadar tuhaf bir surette çıktığı buluta benzer bir bulutun arkasına doğru uzaklaştı ve Rotterdam'ın iyi yurttaşlarının hayret dolu bakışları altında gözden yitti. Bunun üzerine, bütün dikkatler, aşağı inişi ve ardından meydana gelen olaylar, Ekselanstan Von Underduk'un hem şahsı hem de kişisel saygınlığı açısından ölümcül derecede yıkıcı sonuçlar doğuran mektuba yöneldi. Bununla birlikte, başkan yerlerde yuvarlanırken söz konusu mektubu emniyete almak gibi önemli bir konuyu düşünmezlik etmedi ki, sonradan incelendiğinde Rotterdam Astronomi Yüksekokulu'nun başkanı ve ikinci başkanı sıfatlarıyla bizzat ekselanslarına ve Profesör Rubadub'a yazıldığı görülen mektubun en uygun ellere düştüğü anlaşıldı. Bunun üzerine mektup bu önemli kişilerce hemen oracıkta açıldı ve aşağıdaki olağanüstü ve çok önemli bilgileri içerdiği görüldü:

"Von Underduk ve Rubadub Hazretlerine, Rotterdam Kenti Devleti Astronomi Yüksekokulu Başkan ve İkinci Başkanlarına,

"Ekselansları, Rotterdam'ın beş yıl kadar önce anlaşılmaz bir şekilde üç kişiyle birlikte ortadan kaybolan körük tamircisi kendi halinde bir zanaatkar olan Hans Pfaall'ı hatırlarlar belki. Ekselansları bağışlasınlar, bu mektubun yazan olan ben, Hans Pfaall'ın ta kendisiyim.

Hemşehrilerimden çoğu, ortadan kaybolduğum sırada oturmakta olduğum Sauerkraut sokağının başındaki tuğladan küçük evi kırk yıldır mesken tuttuğumu çok iyi hatırlarlar. Atalarım da çok eski zamanlardan beri aynı yerde oturmakta ve benim gibi onlar da saygın ve bol kazançlı körük tamirciliği mesleğini yürütmekteydiler; çünkü, gerçeği söylemek gerekirse, insanların kafalarının siyaset ateşiyle yanıp tutuştuğu şu son yıllara gelinceye kadar dürüst bir Rotterdamlının yapacağı bundan daha iyi bir iş yoktu. Güvenliydi, işsiz kalmak diye birşey asla söz konusu değildi, ne para ne itibar bakımından bir eksiği vardı. Ama, daha önce de söylediğim gibi, özgürlüğün, uzun nutukları, köktenciliğin ve bu türden bir yığın şeyin etkilerini çok geçmeden hissetmeye başladık. Eskiden dünyanın en iyi müşterileri olan insanların şimdi akıllarına bile gelmiyorduk. Dediklerine göre, devrimleri anlamak ve çağın zihinsel ve ruhsal gelişimini yakalayabilmek için çabalayıp duruyorlardı. Bir ateşin yelpazelenmesi gerekiyorsa, bu bir gazeteyle kolayca yapılabilirdi ve hükümetin zayıfladığı oranda deri ile demirin dayanıklılığının artmış olduğundan hiç kuşkum yok —çünkü, çok kısa bir süre içerisinde bütün Rotterdam'da dikilmesi gereken ya da bir çekicin yardımına ihtiyaç duyan tek bir körük kalmamıştı. Durum dayanılabilecek gibi değildi. Kısa bir sürede bir sıçan kadar yoksul düştüm; bakmam gereken bir karımla çocuklarım olduğundan, çok geçmeden borçlarım bir dağ gibi arttı ve artık her gün saatlerce hayatıma son vermenin uygun bir yolunu düşünür oldum. Bu arada, alacaklılarım bana rahatça düşünecek zaman bırakmıyorlardı. Evim, kelimenin tam anlamıyla sabahtan akşama kadar kuşatma altındaydı. Özellikle üç alacaklım vardı ki, beni tahammül sınırlarının ötesinde bunaltıyor, sürekli kapımı gözetliyor ve yasalarla tehdit ediyorlardı. Elime geçirme mutluluğuna ulaşabilirsem bu üçünden en acı intikamı almaya yemin ettim ve beynimi bir alaybozan tüfeğiyle dağıtarak derhal intihar etmekten beni sanırım yalnızca o günün hayali alıkoyuyordu. Bu yüzden talih bana öç alma fırsatı verinceye kadar öfkemi gizlemenin, onlan vaatler ve tatlı sözlerle oyalamanın en iyisi olacağını düşündüm.

"Bir gün onlan atlatarak, her zamankinden daha büyük bir üzüntü içinde, kentin en bilinmedik sokaklarında, ta ki tesadüfen küçük bir kitapçı dükkanına rastlayıncaya kadar uzun süre amaçsızca dolaşıp durdum. Dükkanda müşteriler için konulmuş bir sandalye bularak bir karış suratla kendimi üzerine bırakıverdim ve bilmem neden elime geçen ilk kitabın sayfalarını çevirmeye başladım. Bu, Berlinli Profesör Encke ya da adı buna

benzer bir Fransız tarafından yazılmış Kuramsal Astronomi üzerine küçük bir broşürdü. Bu konularda az da olsa biraz bilgim vardı, çok geçmeden kitapta yazılı olanlara kendimi öyle kaptırdım ki, ancak broşürü iki defa baştan sona okuduktan sonra etrafımda ne olup bittiğinin ayırdına varabildim. Bu arada hava kararmaya başlamıştı, dükkandan çıkıp eve doğru yöneldim. Ama broşür (Nantz'daki bir kuzenim tarafından bu yakınlarda bana önemli bir sır olarak bildirilen pnömatik bilimindeki bir keşifle birlikte) bilincim üzerinde silinmez bir etkide bulunmuştu; karanlık sokaklarda avare avare yürürken yazarın tuhaf ve zaman zaman anlaşılmaz usavurmalarını dikkatle zihnimde evirip çevirdim. Hayalgücümü olağanüstü etkileyen bazı bölümler vardı. Üzerinde düşündükçe bunlar ilgimi daha da çok çekiyordu. Genel olarak öğrenimimin sınırlı oluşu, özellikle de fizik konusundaki bilgisizliğim, okuduklarımı anlama yeteneğinden mahcubiyet duymama yol açacak veya okuduklarımın sonucunda kafamda beliren karmaşık düşüncelere kuşkuyla bakmama neden olacak yerde, yalnızca hayal gücümü kamçılamaya yaradı. Ayrıca, dağınık zihinlerde uyanan bu ham fikirlerin, görünüşte mükemmel olmalarına rağmen aslında çoğu zaman önsezi ve içgüdünün bütün gücüne, gerçekliğine ve doğasında varolan bütün diğer özelliklere sahip olmayabileceklerini düşünemeyecek ve bir adım daha ileri gidecek olursam, tamamen spekülasyona dayalı konularda bizzat derinliğin kendisinin yanılma ve hatanın mantıki kaynağı olduğunun görülebileceğinden kuşku duymayacak kadar da kendini beğenmiş, ya da yeterince mantıklı biriydim.

"Eve vardığımda çok geç olduğundan, hemen yattım. Ama zihnim uyuyamayacak kadar meşguldü, geceyi derin düşünceler içerisinde geçirdim. Sabah erkenden kalkarak ve alacaklılarımı tekrar atlatarak kitapçı dükkanına koştum ve elimde kalan üç beş kuruşla birkaç mekanik ve uygulamalı astronomi kitabı satın aldım. Bunları bir hazineymiş gibi eve getirdim ve her boş anımı bunları incelemeye adayarak, çok geçmeden şeytanın ya da iyilik meleğimin bana esinlediği bir projeyi uygulamaya koyacak kadar bu konularda ilerleme gösterdim. Bu arada da, bana onca eziyet eden üç alacaklımı yatıştırmak için elimden gelen her çabayı gösterdim. Kısmen, ev eşyalarımı satarak istedikleri miktarın yarısını karşılamak suretiyle, kısmen de kafamda olan ve yardımlarını gereksindiğim bir projenin gerçekleştirilmesinden sonra borcun geri kalanını ödeyeceğimi söyleyerek sonunda bunu başardım. Bu yolla

düşüncelerimi onlara benimsetmekte (çünkü cahil insanlardı) pek zorlanmadım.

"İşleri bu şekilde yoluna koyduktan sonra, malımdan mülkümden ne kalmışsa, karımın yardımıyla ve büyük bir gizlilik içinde ve dikkatle elden çıkarmanın, (bunu söylemeye utanıyorum ama) gelecekte nasıl ödeyeceğimi hiç düşünmeden, çeşitli bahanelerle küçük küçük miktarlarda borçlar alarak, hatırı sayılır bir nakit parayı denkleştirmenin bir yolunu buldum. Elimdeki paranın artmasıyla, ara ara, herbiri on-onikişer metre uzunlukta çok ince patiska benzeri muslin kumaş; sicim, epeyce miktarda kauçuk verniği sipariş üzerine çubuklardan örülmüş geniş ve derin bir sepet ve olağanüstü boyutlarda bir balonu yapmak ve donatmak için gerekli daha birçok malzeme satın aldım. Nasıl bir yol tutacağı konusunda gerekli bütün bilgileri vererek karıma mümkün olan en kısa zamanda balonu yapması talimatını verdim. Ben de bu arada sicimden yeterli büyüklükte bir ağ ördüm; etrafına bir kasnak geçirip gerekli halatlarla donattım; atmosferin üst katmanlarında yapacağım deneylerde kullanacağım sayısız cihaz ve malzeme satın aldım. Sonra, beşi yaklaşık ellişer galonluk, biri daha büyük demir kasnaklı fıçıyı; üç parmak çapında, on ayak uzunluğunda uygun şekil verilmiş altı adet teneke boruyu; adını vermek istemediğim özel bir miktar metal ya da yarımetal malzemeyi ve on iki damacana çok kullanılan asidi gecenin karanlığından yararlanarak kentin doğu yakasındaki artık oturulmayan bir yere taşıdım.

Bu malzemelerden üretilecek olan gaz bugüne dek benden başka hiç kimse tarafından üretilmemişti —ya da en azından benzer bir amaçla kullanılmamıştı. Burada sadece şu kadarını söyleyebilirim; bu gaz, bugüne dek redüklenmez kabul edilen bir azot bileşiğidir ve yoğunluğu hidrojen gazının yoğunluğunun 37.4'te birinden daha azdır. Tatsız olmakla birlikte kokusuz değildir; saf haldeyken yeşilimsi bir alevle yanar ve son derece zehirlidir. Bu gazın sırrını açıklamada nazlanmazdım; ama daha önce de söylediğim gibi bu hak, Fransa'nın Nantz kentinden bu bilgileri bana şartlı olarak gönderen birine aittir. Aynı şahıs, benim niyetlerimden habersiz, bir hayvanın derisinden balon yapmanın yolunu da bana açıkladı; bu malzemeden gazın kaçması neredeyse olanaksızdı. Ama bunu çok fazla pahalı buldum; ayrıca kauçukla kaplanmış muslinin de aynı işi görebileceğini düşünüyordum. Bu ayrıntıdan sadece, söz konusu şahsın günün birinde yeni gazla ve sözünü ettiğim malzemeyle bir balon yolculuğu yapmaya kalkışması olasılığı nedeniyle ve onu bu eşsiz icadın sahibi olma

onurundan yoksun bırakmak istemediğim için söz ediyorum. Küçük fıçıların balonun şişirilmesi sırasında bulunmalarını istediğim noktalara gizlice birer küçük çukur kazdım; çukurlar bu şekilde yirmi beş ayak çapında bir çember oluşturuyordu. Büyük fıçının duracağı yer olarak düşündüğüm çemberin merkezine daha derin bir çukur kazdım. Beş küçük çukura teneke kutular içerisinde ellişer libre, büyük çukura bir fıçıyla yüz elli libre top barutu koydum. Bunları —fıçıyı ve teneke kutuları— yere barut dökerek uygun bir şekilde birbirine bağladım ve yaklaşık dört ayak uzunluğundaki gecikmeli fitilin bir ucunu teneke kutulardan birinin içine sokarak çukuru doldurdum ve fitilin diğer ucunu ancak gözükecek şekilde bir parmak kadar dışanda bırakarak, çukurun üzerine bir fıçı yerleştirdim. Aynı şekilde, geri kalan çukurlan da doldurdum ve üzerlerine fıçıları yerleştirdim.

"Yukarıda saydığım malzemelerden başka, atmosferik havanın yoğunlaştırılması için Bay Grimm'in geliştirdiği bir cihazı da depoma götürerek orada sakladım. Ancak amacıma uygun olarak kullanılabilmesi için bu makinada epeyce değişiklik yapmak gerektiğini gördüm. Ama, büyük bir sebatla ve aralıksız çalışarak sonunda bütün hazırlıklarımı tamamladım. Çok geçmeden balonum tamamlanmıştı. Kırk bin ayak küpten fazla gaz alabilecekti. Hesaplarıma göre, bütün alet edevatımla birlikte beni ve yanlışlık yapmadımsa, üstüne üstlük yüz yetmiş beş libre safrayı kolaylıkla taşıyabilecekti. Üç kat vernik çektiğim muslinin ipek kadar amacıma uygun olduğunu gördüm; onun kadar sağlam ama ondan çok daha ucuzdu. Artık her şey hazır olduğundan, kitapçı dükkanına gittiğim ilk günden sonraki bütün faaliyetlerimi gizli tutması konusunda kanma yemin ettirdim; durum elverir elvermez geri döneceğime söz vererek elimde kalan azıcık parayı ona verdim ve veda edip ayrıldım. Onun için hiç endişe duymuyordum, gerçekten. Becerikli kadındı, ben olmadan da pekala yapabilirdi. Gerçeği söylemek gerekirse, beni her zaman tembel, işe yaramaz, hayalci biri olarak gördüğüne ve benden kurtulduğu için sevindiğine inanıyorum. Karanlık bir gece, karıma veda ettim ve canımı o kadar çok sıkan üç alacaklımı aides-de-camp olarak yanıma alarak sepet ve teçhizatla birlikte balonu dolambaçlı yollardan diğer malzemeleri depoladığım yere taşıdık. Malzemeleri bıraktığımız gibi el değmemiş durumda bulduk ve derhal işe giriştim.

"Nisanın ilk günüydü. Daha önce de söylediğim gibi zifiri karanlık bir geceydi; tek bir yıldız gözükmüyordu ve zaman zaman çiseleyen inceden

bir yağmur epey sıkıntı veriyordu. Ama benim asıl endişem, vernikle korunmasına karşın rutubetle ağırlaşmaya başlayan balondan yanaydı; barut da zarar görebilirdi. Bu yüzden üç alacaklımı büyük bir gayretle işe koştum, ortadaki büyük fıçının etrafındaki buzu temizlettim, diğer fıçılardaki asitleri karıştırttım. Bütün bu cihazlarla ne yapmayı amaçladığımı sormaktan ve onlara yaptırttığım ağır işlerden duydukları hoşnutsuzluğu ifade etmekten bir an olsun geri durmadılar. Dediklerine göre, iliklerine kadar ıslanarak böyle iğrenç bir büyüye bulaşmanın ne yararı olacağını anlayamıyorlarmış. Endişelenmeye başladım ve bütün gücümle işe asıldım; çünkü bu aptalların, şeytanla işbirliği yaptığımı ve şu anda yapmakta olduğum şeylerin pek de iç açıcı şeyler olmadığını düşündüklerine inanıyordum. Bu yüzden, beni yüzüstü bırakıp gitmelerinden çok korkuyordum. Ama, bu işi bitirir bitirmez onlara olan tüm borcumu ödeyeceğime söz vererek onları yatıştırmayı başardım. Benim bu sözlerimi elbette kendilerince yorumladılar, herhalde elime çok para geçmiş olduğunu düşünüyorlardı ve onlara olan borcumdan başka hizmetlerine karşılık üste bir miktar daha ödeme yaptığım sürece de, ruhuma ya da bedenime ne olacağını pek umursamadıklarını rahatça söyleyebilirim.

"Yaklaşık dört buçuk saat sonra balonun yeterince şişmiş olduğunu gördüm. Bunun üzerine sepeti bağladım ve bütün araç gerecimi içine yükledim: Bir teleskop, üzerinde bazı önemli değişiklikler yapılmış bir barometre, bir termometre, bir elektro-metre, bir pergel, bir pusula, bir kronometre, bir çan, bir megafon, daha bir sürü şey; ayrıca havası boşaltılıp ağzı sıkıca kapatılmış bir cam küre —kondansatörü de unutmadan, biraz sönmemiş kireç, bir kalıp mühür mumu, bol miktarda su ve hacmine göre besleyiciliği fazla pemmican türü erzak. Ayrıca balona bir çift güvercinle bir de kedi aldım.

"Artık neredeyse şafak sökmek üzereydi; hareket saatinin geldiğine hükmettim. Yanan bir sigarayı kazaymış gibi yere düşürdüm ve almak için eğildiğimde, daha önce söylediğim gibi küçük fıçılardan birinin alt çemberinin yanından ucunu dışarıda bıraktığım gecikmeli fitili gizlice tutuşturma fırsatını buldum. Bu hareketimi üç alacaklı da farketmedi; sepete atladım, beni yere bağlayan tek halatı kestim ve inanılmaz bir hızla yükseldiğimi büyük bir memnuniyetle gördüm; balon yüz yetmiş beş librelik safrasını kolayca taşıyordu ve bir o kadarını daha taşıyabilirdi. Havalandığım sırada barometre 30 parmağı gösteriyordu, termometre ise 19° santigratı.

"Daha elli metre yükselmiştim ki, arkamdan müthiş bir gümbürtü koptu; kopmuş kol ve bacaklarla karışık ateş, çakıl taşı, yanan tahta parçaları, alev alev metaller gökyüzüne savruldu; korkudan bayılacak gibi oldum, dehşet içinde titreyerek sepetin dibine yığıldım. Şimdi, çok fazla barut kullanmış olduğumu anlıyordum; şokun asıl sonuçlarını birazdan yaşayacaktım. Gerçekten de, bir saniye bile geçmeden bütün kanımın şakaklarıma hücum ettiğini sandım ve hemen ardından, birdenbire, asla unutmayacağım bir sarsıntı karanlıkları yardı ve gökkubbeyi sanki ikiye böldü. Daha sonra düşünecek zamanım olunca, patlamanın bu kadar şiddetli olmasının —kendime göre— gerçek nedenini buldum: Ben, mayının tam üzerinde, yani patlamanın en kuvvetle hissedildiği yerde bulunuyordum. Ama o sırada hayatta kalmaktan başka bir şey düşünmüyordum. Balon önce söndü, sonra şiddetle genişledi, sonunda başdöndürücü bir hızla fır fır dönmeye başladı ve en sonunda bir sarhoş gibi salınıp sendeleyerek beni sepetten dışarı fırlattı; sepetin dibindeki bir yarıktan kazayla aşağıya sarkan ve düşerken mucizevi bir şekilde sol ayağımın dolandığı üç ayak kadar uzunlukta ince bir halatın ucunda baş aşağı, yüzüm dışarı dönük olarak korkunç bir yükseklikte sallanıp duruyordum şimdi. Ne kadar korkunç bir durumda bulunduğumu imkanı yok anlayamazsınız. Kasılmalar içinde soluk almak için ağzımı açıp kapıyor sıtma nöbetine yakalanmış gibi tir tir titriyordum —gözlerim sanki yuvalarından fırlamıştı, —midem müthiş bulanıyordu, —sonunda bayıldım ve bilincimi yitirdim.

"Ne kadar bu durumda kaldım, bilemem. Ancak oldukça uzun bir süre olmalı; çünkü az çok kendime geldiğimde şafak sokmuştu, balon muazzam bir yükseklikte engin okyanusun üzerinde uçuyordu; ufukta karadan eser bile yoktu. Bununla birlikte, kendime geldiğimde, beklenebileceği kadar acı veren duygular içinde değildim. Durumumu anlamak için sarfettiğim soğukkanlı çaba, gerçekten oldukça deliceydi. Ellerimi birbiri ardısıra gözlerime götürdüm, damarlarının şişmesine ve tırnaklarının böylesine korkunç derecede kararmasına nasıl bir kazanın yol açmış olabileceğini merak ettim. Bundan sonra, defalarca sallayarak ve inceden inceye yoklayarak, başlangıçta kuşkulandığım gibi balonumdan daha büyük olmadığından emin oluncaya kadar kafamı inceledim. Sonra, ceplerinde neler olduğunu bilen birinin tavrıyla pantolon ceplerimi yokladım, not defterimle kürdan kutumu yitirmiş olduğumu fark ettim, yok olmalarının nedenini bulmaya çalıştım, bulamayınca da büyük bir üzüntüye kapıldım. O

sırada sol ayak bileğimin şiddetle sancımakta olduğunu hissettim ve içerisinde bulunduğum durumun belli belirsiz bilincine varmaya başladım.

Ama —tuhaf bir şey!— ne şaşırdım, ne de dehşete düştüm. Bütün hissettiğim, bu son derece güç durumdan kurtulmakta göstereceğim maharetten duyduğum kendimden hoşnutluk duygusuydu; sonunda kurtulacağımdan bir an olsun kuşkuya düşmedim. Birkaç dakika, çok derin düşüncelere daldım. Sık sık dudaklarımı sıktığımı, işaret parmağımla burnumun kenarına dokunduğumu ve koltuklarına rahatça oturarak karmaşık ve önemli sonardan düşünen insanların genellikle yaptıkları diğer hareketleri yapıp, yüz ifadelerini takındığımı çok net anımsıyorum. Düşüncelerimi yeterince toparladıktan sonra büyük bir dikkat ve sakınımla ellerimi sırtıma götürerek pantolon kemerimin büyük demir tokasını çözdüm. Bu tokanın, paslanmış olması nedeniyle ekseni etrafında güçlükle dönen üç dişi vardı. Biraz uğraştıktan sonra bu dişleri tokayla dik açı yapacak bir konuma getirmeyi başardım ve bu konumda sağlamca durduklarını görmekten büyük bir memnuniyet duydum. Böylece elde ettiğim aygıtı dişlerimin arasında tutarak fularımın düğümünü çözmeye giriştim. Bu işi başarıncaya kadar birçok kereler dinlenmek zorunda kaldım; ama sonunda başardım. Fuların bir ucunu tokaya tutturdum, daha güvenli olsun diye diğer ucunu bileğime sıkı sıkıya bağladım. Bundan sonra büyük bir kas kuvveti harcayarak gövdemi yukarı doğru çektim ve daha ilk denemede tokayı sepetin içine atmayı başardım; toka umduğum gibi sepetin kenarına takıldı.

"Gövdem şimdi sepetin yan tarafıyla kırk beş derecelik açı yapıyordu; ama bundan, düşeyle kırk beş derecelik bir açı yaptığım anlamı çıkarılmamalı. Şimdi, ancak ufuk düzlemine paralel durumdaydım, çünkü elde ettiğim bu yeni pozisyon, sepetin dibinin benden uzaklaşmasına ve sonuç olarak çok tehlikeli bir duruma düşmeme neden olmuştu. Bir de şu var ki, sepetten dışarı düştüğümde, şimdi olduğu gibi yüzüm dışarı doğru gelecek yerde balona dönük olsaydı ya da, ikinci bir şey, ayağımdan asılı kaldığım halat tesadüfen sepetin tabanına yakın bir yarıktan sakmak yerine sepetin kenarından aşağı sarkıyor olsaydı, rahatça diyebilirim ki her iki durumda da, şu anda başarmış olduğum kadarını da başaramazdım ve yapılan şu açıklamalar hiçbir zaman ileriki kuşaklara ulaşamazdı. Dolayısıyla talihime şükretmemem için bir neden yoktu; ama sonuçta öylesine aptallaşmıştım ki, parmağımı kıpırdatamıyordum ve bu olağandışı durumda belki bir on beş dakika kadar, yeni bir girişimde bulunamadan

büyük bir sükunet ve ahmakça bir hoşnutluk duygusuyla asılı durdum. Ama bu duygu hızla kaybolmakta gecikmedi; onun yerini dehşet, korku, büyük bir çaresizlik ve yok olma duygusu aldı. Gerçekte, uzun süre baş ve boyun damarlarımda toplanarak beynimde çılgın fikirlerin doğmasına yol açan kan, şimdi normal kanallarına geri dönmeye başlamıştı; tehlikeyi bütün boyutlarıyla görmem, onunla başa çıkmam için gerekli cesaretten ve soğukkanlılıktan beni yoksun bıraktı. Ama bu zaafım, bereket versin çok fazla sürmedi. Umutsuzluğun verdiği enerjiyle, kendimden geçercesine çığlıklar atarak ve korkunç bir çabayla kendimi yukarı fırlattım ve yakalamak için epeydir uğraştığım sepetin kenarını bir mengene gibi kavrayarak, gövdemi üzerinden aşırıp titremeler içerisinde tepe üstü sepetin dibine düştüm.

"Balonumla uğraşacak kadar kendime gelmem için epeyce bir zaman geçmesi gerekti. Ancak bundan sonra balonu büyük bir dikkatle inceledim ve hiç zarar görmemiş olduğunu görerek bundan büyük bir memnuniyet duydum. Bütün araç gerecim yerli yerinde duruyordu ve Allahtan ne safra ne de erzak kaybetmiştim. Gerçekten onları yerlerine öylesine sağlam yerleştirmiştim ki, başlarına bir kaza gelmesi tamamen olanaksızdı. Saatime baktığımda altıyı gösterdiğini gördüm. Hâlâ hızla yükseliyordum ve barometre yüksekliğimi üç, üç çeyrek mil kadar gösteriyordu. Tam altımda, okyanusta, domino taşı büyüklüğünde ve her bakımdan bu küçük oyuncaklara benzeyen, boyu eninden biraz uzun, siyah bir şey gözüküyordu. Teleskopumu üzerine çevirince bunun, burnunu Batı-Güney-Batıya çevirmiş, rotasında seyreden ve ağır denizde şiddetle yalpa vuran doksan dört toplu bir İngiliz savaş gemisi olduğunu açıkça gördüm. Bu geminin dışında, denizden, gökyüzünden ve çoktan yükselmiş olan güneşten başka bir şey görmedim.

"Ekselanslarına, yolculuğumun amacını açıklamanın artık zamanı geldi. Ekselansları, Rotterdam'da içinde bulunduğum acıklı durumun sonunda beni intihar kararı almaya sürüklediğini anımsarlar. Ama bu kararı almamın nedeni yaşamaya karşı duyduğum tiksinti değil, içine düştüğüm sefalete artık katlanamaz olmamdı. Yaşamaktan bıkmıştım ama, ölmeye de gönlüm razı değildi; bu ruh hali içerisinde Nantz'daki kuzenimin tam zamanında ortaya çıkan buluşunun desteklediği, kitapçı dükkanında bulduğum inceleme, hayalgücümün önünde yeni uruklar açtı. Sonunda kesin kararımı verdim. Gitmeye, ama yaşamaya devam etmeye; bu dünyayı ardımda bırakmaya, ama varlığımı sürdürmeye, kısacası —bulmaca gibi konuşmayı

bir yana bırakalım— önünü ardını düşünmeden, elimden gelirse ava gitmeye karar verdim. Şimdi, gerçekte olduğumdan daha deli sayılmamam için, kuşkusuz çok güç ve tehlikelerle dolu olmakla birlikte, cesur biri için hiç de olanaksız olmayan böyle bir yolculuğun başarılabileceğine beni inandıran düşünceleri, elimden geldiğince ayrıntılarıyla anlatacağım.

"İlk dikkate alınması gereken şey, ayın dünyadaki gerçek uzaklığı idi. İmdi, bu iki gezegenin merkezleri arasındaki ortalama uzaklık, dünyanın ekvatordan geçen yarıçapının 59,9643 katı ya da yaklaşık 237.000 mildir. Ortalama uzaklıktan söz ediyorum, ama ayın yörüngesinin, merkezden kaçıklığı uzun ekseninin en az 0,05484 katı olan bir elips olduğu ve dünyanın da bu elipsin iki odağından birinde bulunduğu unutulmamalıdır. Eğer başarabilir de, dünyaya en yakın konumunda iken aya ulaşabilirsem, söz konusu mesafe büyük ölçüde kısalacaktı. Neyse, şimdilik bu ihtimalleri bir kenara bırakalım, kesin olan şu ki, 237.000 millik mesafeden dünyanın yarıçapını, yani 4.000 mili ve ayın yarıçapını, yani 1.080 mili (toplam 5.080 mil) düştüğümde geriye katedilmesi gereken 231.920 mil kalıyordu. Bence çok uzun bir mesafe değildi. Karada, defalarca başarıyla saatte altmış millik hıza ulaşılmıştı ve elbette daha büyük hızlara ulaşılması da beklenebilirdi. Ama bu hızla bile ayın yüzeyine ulaşmam 161 günümü alacaktı. Bununla birlikte, saatteki ortalama hızımın altmış milin çok üzerinde olacağına inanmama yol açan bazı ayrıntılar vardı; bu düşüncelerin beni çok derinden etkilemiş olması nedeniyle, onlardan uzun uzadıya söz edeceğim.

"Dikkatimi yöneltmem gereken ikinci nokta çok daha önemliydi. Dünya yüzeyindeki 1000 fit yüksekliğe çıktığımızı barometreden okuduğumuzda, toplam atmosferik havanın otuzda birini ardımızda bırakmışız demektir; 10.600 fitte hemen hemen üçte birini ve neredeyse Cotopaxi'nin yüksekliğine eşit bir yükseklik olan 18.000 fitte ise, atmosferik maddenin ya da dünyamızı çevreleyen havanın yansını geride bırakmışızdır. Ayrıca dünya çapının yüzde birini —yani 80 mili— aşmayan bir yükseklikte atmosferin, hiç bir yaşama olanak vermeyecek ölçüde seyreleceği ve üstüne üstlük, sahip olduğumuz en hassas cihazların bile bu yükseklikte atmosferin varlığını saptamakta yetersiz kalacağı hesaplanmaktadır. Ama, bu son hesaplamaların, deyim yerindeyse dünyanın hemen yanıbaşındaki havanın özellikleriyle ilgili deneysel bilgilerimize ve havanın sıkışmasını ve genleşmesini düzenleyen mekanik yasalara dayandığını farketmede gecikmedim; aynı zamanda, dünya yüzeyinden ulaşılamayacak bir yükseklikte canlıların değişikliğe uğrayarak uyum sağlayamayacağı da

kesin kabul edilmişti. Bu durumda, bu verilerden hareketle yapılan bütün akıl yürütmeler elbette tamamen analojik olmak zorundadır, insanoğlu bugüne dek en fazla 25.000 fit yüksekliğe çıkabilmiştir; Bay Gay-Lussac ve Biot'nun balonla yaptıkları geziden söz ediyorum. Söz konusu seksen mille karşılaştırıldığında bile, bu oldukça mütevazi bir yükseklik ve ben bu konunun kuşkuya ve tahminlere çok açık olduğunu düşünmeden edemiyorum.

"Ama gerçekte, belirli bir yükseklikten sonra, daha yükseğe çıkılması sırasında içinden geçilen hissedilebilir hava miktarı (daha önce söylenilenlerden açıkça görülebileceği gibi) çıkılan ilave yükseklikle orantılı olmayıp sürekli azalan bir orandadır. Dolayısıyla ne kadar yükseğe çıkarsak çıkalım, ötesine, kelimenin tam anlamıyla hiç atmosfer bulunmayan bir sınıra ulaşamayacağımız açıktır. Sonsuz seyreltik de olsa, atmosferin var olmak zorunda olduğu sonucuna vardım.

"Öte yandan, atmosferin, ötesinde solunabilir hiç hava bulunmayan gerçek ve belirli bir sınırı olduğunu ileri süren görüşlerin eksik olmadığını biliyordum. Ama, böylesi bir sınırın varlığını ileri sürenlerin göz ardı ettikleri bir ayrıntı, onların inançlarını kesin olarak çürütmese de, bence ciddi bir incelemeyi hak ediyordu. Gezegenlerin çekiminin yol açtığı yörüngeden saptırıcı etkileri de tam olarak dikkate alarak, Encke Kuyrukluyıldızının hadide art arda iki defa ulaşması için gereken süreleri karşılaştırdığımızda, bu sürenin giderek azalmakta olduğunu, yani kuyrukluyıldızın eliptik yörüngesinin ana ekseninin yavaş yavaş, ama düzenli bir şekilde kısaldığını görürüz. Kuyrukluyıldızın yörüngesi üzerindeki bölgeleri kaplayan seyreltik esir ortamının yarattığı direnci göz önüne alacak olursak, olması gereken de tam olarak budur.

Çünkü, böyle bir ortamın kuyrukluyıldızın hızını düşürerek, merkezkaç kuvveti azaltmak suretiyle merkeze doğru çeken kuvveti artıracağı açıktır. Bir başka deyişle, güneşin çekim gücü sürekli artacak ve kuyrukluyıldız her dönüşte güneşe biraz daha yaklaşacaktır. Gerçekten de sözkonusu değişikliği açıklamanın bir başka yolu yoktur. Ama işte bir başka olgu: Aynı kuyrukluyıldızın bulutumsu bölümü nün gerçek çapının güneşe yaklaştığı oranda hızla daraldığı ve afele doğru giderken de aynı hızla genişlediği gözlemlenmiştir. Bu hacimsel yoğunlaşmanın kaynağının, daha önce sözünü ettiğim, güneşe yakınlığı oranında yoğunluğu artan aynı esir ortamının sıkışması olduğunu Bay Valz'la birlikte varsaymakta haksız mıydım? Zodyak ışığı da denilen, iki tarafı dışbükey mercek şeklindeki

görüngü de son derece dikkati çekiciydi. Tropiklerden açıkça görülen ve herhangi bir meteor ışığıyla karıştırılması mümkün olmayan bu ışıma, uruktan yukarı doğru meylederek yükselir ve genellikle güneş ekvatorunun yönünü izler. Güneşten dışarıya, en azından Venüs'ün yörüngesine kadar uzanan, hatta bana göre sonsuz uzaklara kadar giden çok seyreltik bir atmosferin varlığı açık gibi. Bu ortamın, kuyrukluyıldızın izlediği yörünge veya güneşin hemen yakın çevresiyle sınırlı olduğunu varsayamazdım elbette. Tam tersine, bu ortamın bütün gezegen sistemimizi kaplamış olduğunu, gezegenlerin çevresinde atmosfer halinde yoğunlaştığını ve bazı gezegenlerde salt jeolojik nedenlerle değişiklikler gösterdiğini, yani, sözkonusu gezegenlerdeki uçucu madde miktarlarıyla orantılı (ya da mutlak) bir değişime uğramış olduğunu düşünmek çok daha kolaydı.

"Meseleyi bu gözle gördükten sonra, artık tereddüte yer yoktu. Yolcuğum sırasında, esas itibariyle dünyayı saran atmosferle aynı nitelikte bir atmosferle karşılaşacağım varsayımıyla, Bay Grimm'in dahiyane aygıtının yardımıyla, kolaylıkla bu atmosferi soluk almama yetecek kadar yoğunlaştırabileceğimi düşündüm. Bu, Aya yolculuğun önündeki başlıca engeli ortadan kaldırıyordu. Bu aygıtı amacıma uygun hale getirmek için elbette biraz para ve çok emek sarfetmiştim ve işe yarayacağına güvenim tamdı, yeter ki, yolculuğumu yeterince kısa bir sürede tamamlayabileydim. Böylece hangi hızla yolculuk yapabileceğim sorununa geri dönmüş oluyordum.

"Yeryüzünden yükselmelerinin ilk aşamasında balonların oldukça yavaş yükseldiğini herkes bilir. Balonu yükselten kuvvet, atmosferik havanın balonun içindeki havaya göre çok daha ağır olması gerçeğinde yatar ve ilk bakışta balonun yükselerek sonuçta atmosferin yoğunluğunun hızla azaldığı yukarı katmanlarına ulaştığında başlangıçtaki hızının artması hiç de olası gözükmüyor. Öte yandan, kayıtlara geçmiş hiçbir uçuşta, yükselme hızında bir düşüş gözlemlendiğini de hatırlamıyorum; oysa başka bir nedenle olmasa bile balonların kötü yapılmış olması ve kalitesiz verniklerle verniklenmiş olmaları yüzünden gaz kaçışı engellenemediği için yükselme hızı azalmalıydı. Bana öyle geliyor ki, bu gaz kaçışının etkisi, balonun yükselerek yer-çekim merkezinden uzaklaşmasıyla kazandığı ivmeyi dengelemeye yetecek kadardı ancak. Böylece, yolculuğum sırasında düşündüğüm esir ortamını bulmam ve bu ortamın, esas itibariyle bizim atmosferik hava dediğimiz havayla aynı olması durumunda, bu ortamın ne kadar seyrettik olacağının yükselme kuvvetim bakımından pek önemi

olmayacağına hükmettim; çünkü, balonun içindeki gaz aynı seyrelmeye maruz kalmayacağı gibi (bir patlamayı önlemek için gereken miktarda gaz kaçağına izin verebilirdim), bileşimi gereği, her halükarda salt azot ve oksijen karışımı bir atmosferden çok daha hafif olmaya devam edecekti. Olasılıkla, hem de büyük bir olasılıkla, çıkışımın hiçbir aşamasında dev balonumun içindeki inanılmaz ölçüde seyreltik gazın, sepetin ve sepet içindeki malzemelerin toplam ağırlığı, balonun toplam hacmine eşit hacimdeki çevre gazının ağırlığına eşit olmayacaktı. Kolayca anlaşılabileceği gibi, böyle bir eşitlik durumunda yukarı çıkışım dururdu. Ama bu noktaya erişsem bile, neredeyse üç yüz libreyi bulan safra ve diğer ağırlıklardan vazgeçebilirdim. Bu arada, yerçekimi kat edilen mesafenin karesiyle orantılı olarak azalacağından, muazzam bir ivme kazanarak sonunda, yerçekiminin, yerini Ayın çekimine bıraktığı uzak bölgelere ulaşmış olurdum.

"Beni biraz endişelendiren bir zorluk daha vardı. Balonla büyük yüksekliklere çıkıldığında, solunum güçlüğünden başka, çoğu kez burun kanaması ve daha başka korku verici belirtilerin eşlik ettiği ve yüksekliğin artması oranında dayanılmaz hale gelen baş ve beden rahatsızlıkları gözlemlenmişti. Bu oldukça korkutucu bir düşünceydi. Bu semptomların, ölümle sonuçlanıncaya kadar artması olası değil miydi? İyice düşününce, bu soruya olumsuz yanıt verdim. Bu rahatsızlığın nedeni, kanın kalp karıncığında gerektiği gibi yenilenmesi için atmosfer yoğunluğunun kimyasal bakımdan yeterli olmaması durumunda çekilen solunum güçlüğünde olduğu gibi vücut sisteminin esaslı bir şekilde alt üst olmasında değil, vücut yüzeyinin alışkın olduğu atmosfer basıncının giderek azalmasında ve bunun sonucu olarak yüzeye yakın kan damarlarının genişlemesinde aranmalıydı. Kanın yenilenememesi durumu dışında, yaşamın boşlukta bile sürdürülememesi için bir neden göremiyordum; çünkü, herkesin soluma dediği göğsün genişlemesi ve sıkışması salt kas hareketidir ve solumanın sonucu değil, nedenidir. Tek kelimeyle, bedenim atmosfer basıncının yokluğuna alıştıkça, acı duygusunun giderek azalacağını düşünüyordum ve demir gibi sağlam bünyemin bu acılara dayanacağına güvenim tamdı.

"Böylece, Ekselansları, Aya yolculuk projesi geliştirmeme yol açan bazı düşünceleri —tamamını değil elbette— ayrıntılarıyla açıklamış oldum. Şimdi de, düşünce olarak bu kadar cüretli ve her halükarda insanlık tarihinde benzeri görülmemiş bir girişimin sonucunu açıklayacağım.

"Daha önce sözünü ettiğim yüksekliğe ulaşınca —yani, üç üç çeyrek mil— sepetten dışarı bir miktar tüy attım ve hâlâ yeterince hızlı yükselmeye devam ettiğimi gördüm; bu yüzden, safra atmama gerek yoktu. Rahatladım, çünkü Ayın çekim gücü ve atmosferinin yoğunluğu konularında kesin verilere sahip olmadığımdan, taşıyabildiğim kadar çok safrayı beraberimde götürmek istiyordum. Hiçbir bedensel rahatsızlık hissetmiyordum; rahatça soluk alıyordum ve en ufacık bir baş ağrısı çekmiyordum. Kedi, çıkarıp bir kenara koyduğum paltomun üzerinde uslu uslu yatıyor, umursamaz havalarda güvercinleri gözetliyordu. Kaçmalarını engellemek için ayaklarından bağlanmış güvercinlerse, yemeleri için sepetin dibine serpiştirilmiş pirinç tanelerini gagalamakla meşguldüler.

"Saat altı yirmide, barometre 26.400 fiti, yani beş küsur mil yüksekliği gösteriyordu. Gözlerimin önünde uçsuz bucaksız bir manzara uzanıyordu. Küre geometrisi yardımıyla, dünya yüzeyinin ne kadarını gördüğüm rahatça hesaplanabilirdi elbette. Bir küre parçasının dışbükey yüzey alanının kürenin toplam yüzey alanına oranı, küre parçasının yüksekliğinin küre çapına oranına eşittir. Şu anda bulunduğum noktadan görebildiğim küre parçasının kalınlığı benim yüksekliğime, yani gözlem noktasının denizden yüksekliğine eşitti. Bu durumda "beş milin sekiz bin mile oranı" benim gördüğüm dünya yüzeyinin oranını ifade edecekti. Bir başka deyişle, yerkürenin toplam yüzeyinin bin altı yüzde birini görüyordum. Dürbünle baktığımda şiddetle çalkalanmakta olduğu anlaşılan deniz, bir ayna yüzeyi gibi kıpırtısız gözüküyordu. Doğuya doğru sürüklenmiş olan savaş gemisi artık gözden yitmişti. Bu arada, zaman zaman özellikle kulaklarım civarında şiddetli bir başağrısı hissetmeye başlamıştım; ama hâlâ oldukça rahat soluk alabiliyordum. Kendi ve güvercinlerde herhangi bir rahatsızlık belirtisi görülmüyordu.

"Yediye yirmi kala, kondansatörüme zarar vererek epeyce canımı sıkan ve iliklerime kadar beni ıslatan yoğun bir bulut bölgesine girdi balonum; kuşkusuz çok tuhaf bir rastlantıydı bu, çünkü bu yükseklikte böylesi bir bulutun bulunmasına ihtimal vermiyordum. Yapılacak en iyi şeyin her biri beşer libre gelen iki kum torbasını aşağı atmak olduğunu düşündüm, bu durumda geriye yüz altmış beş libre safram kalıyordu. Bu işlem sayesinde çabucak engeli aştım ve hızımda derhal büyük bir artış olduğunu fark ettim. Buluttan çıkmamdan birkaç saniye sonra göz kamaştırıcı bir şimşek, bulutu boydan boya katetti ve onu korlaşmış bir kömür parçası gibi tutuşturdu. Hem sonra, unutulmamalı ki, bu dediğim güpegündüz oluyordu. Gecenin

karanlığında meydana gelecek böyle bir olayı gözünde canlandırmaya hiçbir hayalgücü yetmezdi. Ancak cehennemin kendisi böyle görülebilirdi. Ama şimdiki haliyle bile, hayal gücümü dibi görülmeyen korkunç alevlerin tuhaf salonlarında, kızıl uçurumlarında, ürkütücü, kırmızı dar boğazlarında dolaşmaya bırakarak bakışlarımı kuyu gibi açılmış dipsiz uçurumlara diktiğimde, saçlarım diken diken oldu. hiç kuşkusuz kıl payı kurtulmuştum. Balon, bulutun içinde azıcık daha kalsaydı —yani ıslanmaktan duyduğum rahatsızlık bana safra atma kararı verdirmeseydi— büyük bir olasılıkla mahvolmuştum. Böylesi tehlikeler, pek dikkate alınmasa da, belki de balon yolculuklarında karşılaşılabilecek en ciddi tehlikelerdir. Bu arada, artık bu konuda endişe duymamı gerektirmeyecek kadar yükseğe çıkmıştım.

"Şimdi hızla yükseliyordum; saat yedide barometre en azından dokuz buçuk mile çıkmış olduğumu gösteriyordu. Soluk almada zorlanmaya başlamıştım. Başım çatlayacakmış gibi ağrıyordu; bir süredir yanaklarımda bir ıslaklık hissediyordum, sonunda bunun kulaklarımdan sicim gibi sızan kan olduğunu anladım. Gözlerim de bayağı rahatsızlık vermeye başlamıştı. Ellerimle yokladığımda, yuvalarından epeyce dışarı uğradıklarını anladım; sepetin içindeki herşey, hatta balonun kendisi bile gözüme çarpık görünüyordu. Bu belirtiler beklediğimden fazlaydı, biraz telaşa kapıldım. Bu kritik anda, tedbirsizce ve pek düşünmeden her biri beşer librelik üç torba safra daha attım. Bu yüzden artan hızım, beni atmosferin son derece seyreltik olduğu bir katmana yavaş yavaş değil de çabucak taşıdı; az kalsın yolculuğun da, benim de sonum olacaktı bu. Sonra birden, beş dakikadan fazla süren bir kasılma nöbetine yakalandım; bu kasılmalar bir ölçüde durduğunda, uzun aralıklarla ve ancak güçlükle soluyabiliyordum —bütün bu süre boyunca, bol miktarda burnumdan, kulaklarımdan, hatta biraz da gözlerimden kan geldi. Son derece rahatsız olmuşa benzeyen güvercinler kaçmaya çalışıyorlardı. Kedi, zehirlenmiş gibi, dili bir karış dışarda, acıklı sesler çıkararak sepetin dibinde ileri geri sendeliyordu. O zaman, safra atmaktaki aceleciliğimin ne büyük bir hata olduğunu ve nasıl gereksiz bir telaşa kapılmış olduğumu geç de olsa anladım. Ölüme, hem de birkaç dakika içinde gelecek ölüme kesin gözüyle bakıyordum. Duyduğum fiziksel acılar, hayatta kalmak için herhangi bir çaba göstermemi engelliyordu. Düşünecek halim kalmamıştı ve başımdaki ağrı giderek artıyordu. Bu durumda çok geçmeden bilincimi yitireceğimi anlamış ve aşağı inmek amacıyla supabı kumanda eden halatlardan birini çoktan yakalamıştım, ama üç alacaklıma oynadığım oyunu ve dönecek olursam katlanmak zorunda

kalacağım olası sonuçlarını düşünmem, halatı çekmemi engellemişti. Sepetin dibine uzanarak kuvvet toplamaya çalıştım. Bunda da, kan alma ameliyesini uygulamaya karar verecek kadar başarılı oldum. Bir neşterim olmadığından, bu operasyonu iyi kötü elimdeki olanaklarla yapmak zorundaydım; en sonunda cep çakımın ağzıyla sol kolumdaki bir damarı açmayı başardım. Daha damarımdan kan akmaya başlar başlamaz belli bir rahatlama hissettim ve şöyle orta büyüklükte bir leğenin yarısını dolduracak kadar kan kaybettiğimde ise, kötü belirtilerin çoğu yok oldu. Ama hemen ayağa kalkmayı uygun bulmadığımdan, elimden geldiğince kolumu sararak çeyrek saat kadar kıpırdamadan yattım. Bu sürenin sonunda ayağa kalktım ve son bir saat on beş dakikadır çektiğim acıların hiçbirini hissetmediğimi gördüm. Ama soluk almakta pek fazla rahatlamamıştım; çok geçmeden kondansatörü kesinlikle kullanmak zorunda kalacağımı anladım. Rahatça yeniden paltomun üzerine yerleşmiş olan kediye baktığımda, rahatsız olduğum süreden yararlanarak üç minik yavru dünyaya getirmiş olduğunu büyük bir şaşkınlıkla gördüm. Yolcu sayısında hiç beklemediğim ama beni çok sevindiren bir artıştı bu. Bu serüvene atılma kararımı en fazla etkilemiş bir tahminin doğru olup olmadığını sınama şansını verecekti bu durum bana. Dünya yüzeyindeki atmosfer basıncına alışmış olmamızın, basıncın az olduğu yüksekliklerde duyduğumuz acıların asıl nedeni olduğunu düşünmüştüm. Eğer bu yavrular anneleri kadar acı çekerlerse, kuramımın yanlış olduğunu, aksi durumdaysa kesinlikle doğrulanmış olduğunu düşünecektim.

"Saat sekizde on yedi mil yüksekliğe ulaşmıştım. Yükselme hızım artmakta devam ediyordu, ama safra atmasaydım bile yine de hissedilir derecede artmış olacağı çok açıktı. Zaman zaman başım ve kulaklarım şiddetle ağrıyor, arada bir de burnum kanıyordu, ama beklenebileceğinden daha az acı çekiyordum genellikle. Bununla birlikte soluk alıp vermede her geçen dakika daha fazla zorlanıyordum; göğsümde kasılmaya benzer rahatsızlık veren bir hareketle soluk alabiliyordum ancak. Bunun üzerine kondansatörü çıkardım ve kullanıma hazır hale getirdim,

"Yükselişimin bu aşamasında dünyanın görünüşü gerçekten muhteşemdi. Batıya, kuzeye ve güneye doğru çarşaf gibi bir deniz göz alabildiğine uzanıyor ve her saniye daha da mavileşiyordu. Doğuda, çok uzakta Britanya adası, Fransa ve İspanya'nın tüm Atlantik kıyılan ve Afrika kıtasının kuzeyindeki bazı bölgeler net bir şekilde görülüyordu. Tek tek

yapılardan iz bile yoktu, insanlığın gurur duyduğu kentler yeryüzünden silinmişti.

"Aşağıdaki manzarada beni en fazla şaşırtan şey, yerkürenin içbükey görünmesiydi. Gerçek dışbükeyliğin, yükseldiğim oranda açıkça görülmesini bekliyordum safça; ama birkaç saniye düşünmek bu çelişkiyi açıklamaya yetti. Bulunduğum yerden aşağı doğru çizilecek düşey bir çizgi, tabanı, bu düşeyin denize değdiği noktadan ufka çizilen çizgi, hipotenüsü ise, ufuktan balonumun bulunduğu noktaya çizilen çizginin oluşturduğu dik üçgenin dik kenarı olurdu. Ama yüksekliğim ufkuma oranla hemen hemen hiçti. Bir başka deyişle, bu durumda varsayılan üçgenin tabanı ve hipotenüsü dik kenarına oranla o kadar büyük olacaktır ki, tabanıyla hipotenüsü neredeyse birbirine paralel kabul edilebilir. Böylece balondaki birinin ufku her zaman sepetle aynı seviyede gözükür. Oysa hemen altındaki derinlik, gerçek boyutlarıyla gözüktüğünden tabanı ufkun çok altında kalır ve manzara çukurmuş gibi bir izlenim verir. Bu izlenim, yükseklik ufka oranla önemli bir değere ulaşıncaya ve tabanla hipotenüsün görünüşteki paralelliği ortadan kalkıncaya kadar devam eder.

"Bu sırada güvercinlerin çok fazla acı çekmekte olduklarını görerek, onları serbest bırakmaya karar verdim. Önce güzel, gri benekli birini çözerek sepetin kenarına koydum. Son derece huzursuz görünüyordu, endişeyle çevresine bakınarak kanatlarını çırpıyor, yüksek sesle kuğurduyor ama sepetten ayrılmaya cesaret edemiyordu. Sonunda onu tutup balondan beş altı metre kadar uzağa fırlattım. Ama umduğum gibi aşağı inmeye kalkışmadı, bunun yerine kulak paralayan acı çığlıklar atarak bütün gayretiyle balona geri dönmeye çabaladı. Sonunda sepetin kıyısındaki eski yerine dönmeyi başardı, ama daha yeni konmuştu ki, başı göğsüne düştü ve ölü olarak sepetin içine yuvarlandı. Bir sonraki onun kadar talihsiz değildi. Arkadaşının örneğini izleyerek balona geri dönmemesi için, onu var gücümle aşağı doğru attım ve kanatlarını çok doğal bir şekilde rahatça kullanarak büyük bir hızla aşağı inmeye devam ettiğini görmekten büyük bir memnuniyet duydum. Kısa bir sürede gözden yitti; sağ salim yuvasına döndüğünden hiç kuşku duymuyorum. Rahatsızlığını büyük ölçüde atlatmış gözüken kendi, şimdi ölü kuşla kendine mükellef bir ziyafet çekmekteydi; kuşu afiyetle yedikten sonra halinden memnun uykuya daldı. Yavru kedilerse oldukça sağlıklıydılar ve hiçbir rahatsızlık belirtisi göstermiyorlardı.

"Sekizi çeyrek geçe, artık dayanılmaz acılara yol açmadan soluk alamaz hale geldiğimden, hemen kondansatörün ek düzeneğini sepetin çevresine kurmaya giriştim. Bu düzeneğin biraz açıklanması gerekiyor; Ekselansları da anımsayacaklardır ki, öncelikli amacım içinde bulunduğum çok seyrelmiş atmosfere karşı sepetin etrafında bir siper oluşturmak ve kondansatörüm yardımıyla siperin içine, soluk almaya yetecek kadar yoğunlaştırılmış aynı atmosferden bir miktar almaktı. Bu amaçla, çok esnek, çok sağlam, kesinlikle hava sızdırmaz kocaman bir kauçuk torba hazırlamıştım. Yeteri büyüklükteki bu torba rahatça bütün sepeti içine alıyordu; sepetin altından geçiyor, yanlarından yukarı doğru çıkıyor, halatlar boyunca yükselerek bağlı bulunduğu kasnağa ulaşıyordu. Torbayı bu şekilde çekerek sepetin altını ve yanlarını tamamen kapadıktan sonra, üst tarafını ya da ağzını kasnağın üzerinden, bir başka deyişle kasnakla ağ arasından geçirerek büzmek gerekiyordu. Ama, eğer torbayı geçirmek için ağı kasnaktan ayıracak olursam bu arada sepeti ne tutacaktı? Ağ kasnağa sabit bir şekilde tutturulmayıp bir dizi halka ve ilmikle bağlanmıştı. Bu yüzden her seferinde diğer ilmikler sepeti taşırken sadece birkaç ilmiği çözdüm. Torbanın ağzını oluşturan kumaşın bir kısmını kasnakla ağın arasına sokarak ilmikleri bu sefer, torbanın ağzından yaklaşık üç ayak kadar aşağıda olan ve aralıktan kasnaktaki halka aralıklarıyla aynı olan bir dizi büyük düğmeye bağladım —çünkü kumaşın araya girmesi nedeniyle yeniden kasnağa bağlamanın olanağı yoktu. Bunu yaptıktan sonra, kasnaktan birkaç halkayı daha çözdüm, torbanın ağzından birazını daha araya soktum, halkaları bırakıp karşılık gelen düğmelere ilmikleri bağladım. Böyle böyle torbanın ağzını tamamen kasnakla ağın arasından geçirdim. Şimdi artık serbest kalan kasnağın sepetin içine düşeceği, sepetle içindekilerin bütün yükünü düğmelerin çekeceği açıktı, ilk bakışta, bunun yeterince güvenli olmadığı sanılabilir, ama hiç de böyle değildi, çünkü düğmeler çok sağlam olmakla kalmayıp o kadar sık aralıklarla dikilmişti ki, her biri toplam yükün ancak çok küçük bir bölümünü taşıyordu. Gerçekten de, sepetle içindekilerin ağırlığı şimdikinin üç katı bile olsaydı yine de hiç endişeye kapılmazdım. Bundan sonra, kasnağı eskiden bulunduğu yüksekliğe kadar kaldırarak bu amaçla hazırlanmış üç hafif sırıkla destekledim. Böyle yapmamın amacı, elbette torbanın yukarı kısımlarını gergin, ağın alt bölümlerini de yerli yerinde tutmaktı. Şimdi artık yapmam gereken tek şey torbanın ağzını bağlamaktı; kumaşın kıvrımlarını bir araya toplayıp sıkıca burduktan sonra bir tourniquet ile bu işi kolayca hallettim.

"Sepetin etrafına bu şekilde geçirilmiş örtünün yan taraflarına oldukça kalın ama saydam camdan üç yuvarlak pencere koymuştum; bu pencerelerden yatay yönlerde dört bir yanımı rahatlıkla görebiliyordum. Aynı şekilde, örtünün tabanını oluşturan bölümünde de sepetin dibindeki bir deliğe denk gelen bir dördüncü pencere vardı. Bu pencere, düşey yönde aşağı bakmama olanak sağlıyordu; ama torbanın ağzını kapatma tarzım nedeniyle başımın üzerine bir pencere yerleştirmeme olanak yoktu; bu yüzden tam tepe noktamda yer alan bir nesneyi görebilmem imkansızdı. Aslında bunun pek fazla önemi de yoktu; çünkü yukarıya bir pencere koyabilseydim bile, balonun kendisi ondan yararlanmamı engelleyecekti.

"Yan pencerelerden birinin bir ayak kadar aşağısında üç parmak çapında yuvarlak bir delik bulunuyordu; deliği çevreleyen pirinç halkanın iç kenarı bir vidanın sarmal kanadına uyarlanmıştı. Bu pirinç halkaya kondansatörün büyük borusu vidalanmıştı; makinanın gövdesi elbette torba-odanın içindeydi. Dışardaki seyreltik atmosferden bir miktarı yaratılan vakum yardımıyla bu borudan makinanın içine çekiliyor ve yoğunlaştırılmış halde makinadan çıkarak odanın seyreltik havasına karışıyordu. Birçok defa tekrarlanan bu işlem, en sonunda, odayı solumaya elverişli atmosferle doldurdu; ama böyle kapalı bir mekanda hava ciğerlerle temas ede ede kısa sürede ister istemez kirlenecek ve artık solumaya uygun olmaktan çıkacaktı. O zaman, kirli hava sepetin dibindeki bir vanadan dışan atılacaktı —çünkü yoğun hava kolayca aşağıdaki seyreltik atmosferin içine çökecekti. Odanın hiçbir zaman tam havasız kalmaması için arıtma işlemi bir seferde değil — vananın birkaç saniye açılıp kapatılmasından sonra kondansatörün atılan havanın yerine yenisini üretmesine yetecek kadar çalıştırılması suretiyle— aralıklarla yapılmalıydı. Salt deney amacıyla kediyle yavrularını küçük bir sepete koyduktan sonra, dipteki bir düğmeye bağlayarak vananın yakınından dışan sarkıtmıştım. Gerektikçe bu vanadan onları besleyebiliyordum. Bu manevrayı, torbanın ağzını bağlamadan önce yapmıştım ve hiç de kolay olmamıştı, çünkü ucuna bir kanca bağlanmış olan daha önce sözünü ettiğim sırıklardan biriyle sepetin altına uzanmam gerekmişti. Odanın içine yoğun hava dolar dolmaz kasnakla sırıklar gereksiz hale gelmişti: Havanın genişlemesi torbayı şişirmişti.

"Bütün bu düzenlemeleri yapıp açıkladığım şekilde odayı havayla doldurduğumda dokuza on vardı. Bu işlerle uğraştığım süre boyunca, solunum güçlüğünden dolayı çok büyük rahatsızlıklara katlanmış, böylesine önemli bir işi son ana ertelemek gibi bir ihmal ya da çılgınca cesaret

göstermiş olduğum için büyük pişmanlık duymuştum. Ama bu işleri tamamladıktan kısa bir süre sonra buluşumun semeresini toplamaya başladım. Yeniden tam bir serbestlikle ve rahatça soluk alıyordum; zaten doğrusunu söylemek gerekirse, neden olmasındı ki? O zamana kadar bana eziyet eden şiddetli ağrılardan büyük ölçüde kurtulmuş olduğumu büyük bir memnuniyet ve şaşkınlıkla gördüm. Şimdi başımdaki hafif bir ağrının yanısıra bileklerim, topuklarım ve boğazımdaki şişkinlik duygusundan başka bir şikayetim kalmamıştı. Atmosfer basıncının kalkmasından ileri gelen rahatsızlıklardan büyük bir bölümünün yavaş yavaş ortadan kalktığı ve son iki saat boyunca çektiğim acıların tek nedeninin yetersiz solunum olduğu açıktı.

"Dokuza yirmi kala —yani torbanın ağzını bağlamamdan az önce daha sözünü ettiğim haznesi geliştirilmiş barometrede cıva sınır noktasına ulaştı. Bu, 132.000 fit ya da 25 mil yükseklikte bulunduğum anlamına geliyordu; sonuç olarak bakışlarım bu sırada bütün dünya yüzeyinin en az üç yüz yirmide birine eşit bir alanı kucaklıyordu. Saat dokuzda, balonun hızla Kuzey-Kuzeybatı yönünde sürüklenmekte olduğunu anlamadan önce, doğuya doğru yeniden karayı gözden yitirdim, ileri geri yüzen kocaman bulut kütlelerinin görüşümü engellemesine rağmen okyanusun yüzeyi içbükey görüntüsünü hâlâ koruyordu.

"Dokuz buçukta, vanadan dışarı bir avuç tüy atarak bir deney yaptım. Tüyler beklediğim gibi havada uçuşmayıp en masse büyük bir hızla kurşun gibi diklemesine düşerek birkaç saniyede gözden kayboldular, ilkin bu olağanüstü olayı neye yoracağımı bilemedim; yükselme hızımın birdenbire bu kadar muazzam bir ivme kazanmış olduğuna inanamıyordum. Ama sonra atmosferin artık tüyleri bile taşıyamayacak kadar seyrelmiş olduğunu düşündüm —tüyler, bana gözüktüğü gibi gerçekten büyük bir hızla düşüyorlardı— beni şaşırtan onların düşme hızıyla benim yükselme hızımın toplamı olan bileşik hızımızın büyüklüğüydü.

"Saat onda, ivedilikle uğraşmam gereken pek fazla bir şeyin kalmadığını fark ettim. Her şey yolunda gidiyordu; ivmem-deki artışı hesaplayamıyor olsam da, balonun her an artan bir hızla yükselmekte devam ettiğine inanıyordum. Artık herhangi bir acı ya da rahatsızlık duymuyordum,

Rotterdam'dan ayrıldığımdan bu yana kendimi hiç bu kadar iyi hissetmemiştim; aparatlarımı incelemekle ve odanın havasını yenilemekle meşgul oluyordum. Mutlak bir gereklilik olmasından çok sağlığımı

korumak amacıyla, odanın havasını kırkar dakikalık aralıklarla düzenli bir şekilde değiştirmeye karar vermiştim. Bu arada düşler görmekten ve tahminlerde bulunmaktan geri kalmıyordum. Hayalimde, ayın bir düşü andıran tuhaf bölgelerinde gezinip duruyordum. Zincirlerinden kurtulduğunu hisseden hayalgücüm, karanlık ve kararsız bir gezegenin her an değişen harikaları arasında gönlünce geziniyordu. Önceleri pamuk gibi ağarmış çok yaşlı ormanlar, sarp kayalıklar ve dipsiz derinliklere büyük bir gürültüyle dökülen çavlanlarda dolaşıyordum; sonra, birden, hiçbir rüzgarın uğrak yeri olmayan, gelinciklerin, zambağa benzer narin çiçeklerin ebediyen sessiz ve kıpırtısız, göz alabildiğine uzandığı engin çayırların dingin öğlen yalnızlığına ulaştım. Sonra yeniden yolculuğuma devam ederek, ufku bulutlarla kaplı karanlık ve kasvetli bir gölden başka hiçbir şeyin görünmediği bir başka diyara geldim. Ama beynime üşüşen hayaller sadece böylesi hayaller değildi. Sık sık en amansız, en dehşet verici türden korkular zihnimi istila ediyor; bunların gerçek olabilecekleri düşüncesi bile ruhumu derinden sarsıyordu. Bununla birlikte, yolculuğun gerçek ve aşikar tehlikelerinin bütün dikkatimi üzerine yoğunlaştırmamı gerektirecek kadar büyük olduğuna hükmederek bu düşünceler üzerine pek fazla oyalanamazdım.

"Öğleden sonra saat beşte, odanın havasını yenilemeye giriştiğimde, bu fırsattan yararlanarak vananın deliğinden kediyle yavrularını gözlemledim. Kedi, yeniden çok acı çekmeye başlamış gibiydi; bunu solunum güçlüğüne bağlamakla hiç duraksamadım. Ama yavrularla ilgili gözlemim çok şaşırtıcıydı. Anneleri kadar olmasa bile, doğal olarak onların da acı çekmekte olacaklarını görmeyi bekliyordum ve bu benim atmosfer basıncına dayanımın alışkanlıkla ilgili olduğu yönündeki görüşümü doğrulamaya yeterli olacaktı. Ama, yakından inceleyerek sağlıklı olduklarını, rahatlıkla ve düzenli bir şekilde soluk alıp verdiklerini ve en ufak bir rahatsızlık belirtisi göstermediklerini görmeye hazırlıklı değildim. Ancak kuramımı genişleterek ve son derece seyreltik bir atmosferin kimyasal bakımdan benim kesinlikle sandığım gibi yaşama elverişsiz olmadığını, böyle bir ortamda doğmuş birinin bu ortamda solumayla ilgili herhangi bir rahatsızlık duymazken, dünyaya yakın daha yoğun atmosfer tabakalarında benim şu son saatlerde çektiğim acılara benzer acılar çekeceğini varsayarak açıklayabilirdim bütün bunları. Bu sırada küçük kedi ailemi yitirmeme yol açan ve deneylerime devam etmemi ve sorunu aydınlatmamı engelleyen tuhaf bir kazanın meydana gelmiş olmasına o

zamandan beri yanarım. Vananın deliğinden yaşlı kedi için bir fincan su uzatırken gömleğimin yeni küçük sepeti taşıyan tokaya takılarak bir anda sepeti düğmeden çözdü. Sepet bir anda buharlaşsaydı herhalde bu kadar çabuk gözden yitmezdi. Sepetin yerinden çözülmesi ve içindekilerle birlikte gözden kaybolması arasında saniyenin onda biri kadar bile zaman geçmedi. "Yolunuz açık olsun" dileğim onlara yeryüzüne kadar eşlik etti, ama elbette ne kedinin ne de yavrularının yaşayacaklarından ve başlarına gelen şanssızlığın öyküsünü anlatabileceklerinden hiç umudum yoktu.

"Saat altında, dünyanın doğu tarafındaki bölgelerin büyük bir bölümünün hızla ilerleyen koyu bir gölgeyle kaplandığını gördüm; saat yediye beş kala gözlerimin önünde uzanan bütün bölge gecenin karanlığına gömülmüştü. Bundan sonra çok geçmeden, batan güneşin ışınları artık balonum üzerine düşmez oldu; tamamen beklenen bir şey olmasına karşın bu durumdan büyük bir hoşnutluk duydum. Sabahleyin doğan güneşin ışınlarını, benden daha doğuda olmalarına karşın Rotterdamlı hemşehrilerimden birkaç saat önce göreceğim açıktı; böylece, yükseldiğim oranda her geçen gün güneş ışığını daha fazla görecektim. O zaman, karanlıkta geçen sürelerin uzunluğunu dikkate almadan yirmi dört saati bir gün kabul ederek yolculuğumun güncesini tutmaya karar verdim.

"Saat onda. uykum geldiğinden, gecenin geri kalan bölümünü yatarak geçirmeye karar verdim; ama o zaman, göze batacak kadar açık olmasına karşın son ana kadar dikkatimden kaçmış bir sorun ortaya çıktı.

Niyetlendiğim gibi uykuya dalacak olursam, bu arada odanın havası nasıl yenilenecekti? Odanın havasını bir saat solumak olanaksızdı; bu sürenin bir saat on beş dakikaya çıkması bile çok acı sonuçlar doğurabilirdi. Bu açmaz huzurumu epeyce kaçırdı; inanması güç ama, atlattığım onca tehlikeden sonra bu sorunu o kadar ciddiye aldım ki, tasarımı gerçekleştirmekten umutsuzluğa düşerek sonunda aşağı inmenin gerekliliğine boyun eğdim. Ama bu kararsızlık sadece bir an sürdü, insanın, alışkanlıklarının tam bir kölesi olduğunu, yaşamındaki önemli kabul edilen birçok şeyin sırf alışkanlık gereği öyle kabul edildiğim düşündüm. Uykusuz yapamayacağım kesindi; ama dinlenme sürem boyunca birer saatlik aralıklarla uyanmaktan pek rahatsızlık duymayabilirdim. Odanın havasının tam olarak yemlenmesi en fazla beş dakikamı alırdı; bütün mesele bunu yapmak için gereken zamanda uyanmamı sağlayacak bir yol bulmaktı. Ama bu sorunun çözümünü bulmam, itiraf etmeliyim ki, hiç de kolay olmadı. Kitabının üzerinde uyuyakalmasını önlemek için, uykuya yenik düştüğü

anlarda bir elindeki bakır bilyenin, sandalyesinin yanındaki yine bakırdan bir leğene düşmesiyle irkilip uyanan öğrencinin öyküsünü duymuştum elbette. Benim durumum, kuşkusuz, tamamen farklıydı; benzer bir düşünce işime yaramazdı; çünkü ben uyanık kalmak değil, düzenli aralıklarla uykumdan uyanmak istiyordum. Sonunda, ne kadar basit gözükürse gözüksün, o anda teleskop, lokomotif veya basım sanatının bizzat kendisine eşdeğer bir buluş olarak selamladığım aşağıdaki çareyi buldum.

"Artık ulaşmış bulunduğum yükseklikte, balonun çok muntazam bir şekilde çıkışını sürdürdüğünü ve onu izleyen sepette en ufacık bir sarsıntı hissedilmediğini peşinen belirtmeliyim. Bu durum, tasarımı gerçekleştirmemi kolaylaştırıyordu. Su stokum, her biri beşer galonluk fıçılar içerisinde sepetin yan duvarına sımsıkı bağlanmıştı. Bu fıçılardan birini çözdüm; iki halat alıp bu halatları birbirine paralel olarak sepet örgüsünün karşılıklı iki kenarı arasında bir ayak genişliğinde gergin bir şekilde bağlayarak bir tür raf oluşturdum ve bu rafın üzerine fıçıyı yatay konumda yerleştirdim. Bu halatların yaklaşık sekiz parmak kadar aşağısında ve sepetin tabanından dört ayak yükseklikte, elimdeki tek ağaç malzeme olan ince bir tahtadan ikinci bir raf yaptım. Bu ikinci rafın üzerine ve fıçının bir kenarının tam altına küçük bir toprak testi koydum. Bundan sonra fıçının testinin üzerine gelen tabanına bir delik açarak, bu deliği konik yontulmuş yumuşak ağaçtan bir tıkaçla kapattım. Sonra suyun bu tıkaçtan sızarak alttaki toprak testiyi altmış dakikada ağzına kadar doldurması için gereken sıkılık derecesini tam olarak tesbit etmek için tıkacı delik içerisinde ileri geri oynatarak birkaç deney yaptım. Her deneyde, belirli bir sürede testinin ne oranda dolduğunu gözlemleyerek kısa sürede ve kolayca bunu tespit ettim elbette. Bütün bu düzenlemelerden sonra planımın geri kalanını kestirmek zor olmasa gerek. Yatağımı sepetin dibine öyle sermiştim ki, başım testinin ağzının tam altına geliyordu. Bir saatlik sürenin bitiminde suyun testiyi doldurarak, (testinin üst kenarının biraz altında yer alan) ağzından akacağı açıktı. Dört ayaktan daha fazla bir yükseklikten, yüzümden başka bir yere damlayamayacak suyun beni dünyadaki en derin uykudan uyandıracağı da bir o kadar açıktı.

"Bütün bu düzenlemeleri tamamladığımda saat tam on birdi, buluşumun görevini tam yapacağından emin yatağa girdim hemen. Düş kırıklığına da uğramadım. Tam tamına her altmış dakikada bir dakik kronometrem beni uyandırdı; testinin suyunu fıçıya boşalttıktan ve kondansatörle ilgili görevleri yerine getirdikten sonra yeniden yatağıma uzandım. Uykumun

böyle düzenli aralıklarla bölünmesi, beni beklediğimden daha az rahatsız etti, sonunda ayağa kalktığımda saat sabahın yedisiydi ve güneş, ufukta oldukça yükselmişti.

"3 Nisan. Balonum muazzam bir yüksekliğe çıkmış ve dünyanın dışbükey görüntüsü çok çarpıcı bir şekilde gözler önüne serilmişti. Altımda, okyanusta, ada olduğu su götürmez kara lekeler göz alabildiğine uzanıyordu. Başımın üzerinde katran gibi kapkara gökyüzünde yıldızlar parıl parıl parlıyordu; gerçekte, gökyüzüne doğru yükselmeye başladığım ilk günden beri bu yıldızlar hep öyleydiler. Kuzeyde çok ötelerde ufukta ince, beyaz ve son derece parlak bir hat ya da kuşak gördüm ve bunun kutup denizi buzlarının güney sının olduğunu hemen anladım. Merakım son derece artmıştı, çünkü daha kuzeye doğru gitmeyi ve belki de kutupla aynı hizaya gelmeyi umuyordum. O zaman, bulunduğum yüksekliğin istediğim gibi araştırma yapmamı engelleyecek olmasına hayıflandım. Ama yine de, pek çok şeyi araştırabilirdim. Gün boyu olağandışı hiçbir şey olmadı. Bütün aparatlarım tıkır tıkır çalışıyor, balon yoluna sarsıntısız devam ediyordu. Şiddetli soğuk beni sıkı sıkıya paltoma sannmak zorunda bırakıyordu. Dünya karanlığa gömüldüğünde, gün ışığının daha saatlerce etrafımdan eksilmeyecek olmasına rağmen, yatağa girdim. Su saatim görevini mükemmel bir şekilde yerine getirdi ve düzenli aralıklarla uyandırılmam dışında ertesi sabaha kadar derin bir uyku çektim.

"4 Nisan. Kalktığımda keyfim yerinde ve çok sağlıklıydım, ama denizin görünüşündeki tuhaf değişikliğe çok şaştım. Şimdiye kadarki koyu mavi rengini yitirerek gri-beyaz bir renge ve göz kamaştıran bir parlaklığa bürünmüştü. Okyanusun dış bükey görünümü o kadar belirgin bir hal almıştı ki, denizin bütün suyu ufuktaki dipsiz uçuruma dökülecek gibi gözüküyordu ve güçlü bir şelaleden gelecek seslere kulak kabarttığımı fark ederek şaşırdım. Adalar artık gözükmüyordu; güney doğu ufkunun ötesinde mi kaldıklarını, yoksa ulaştığım yüksekliğin onları görüş alanımdan mı çıkardığını söylemenin olanağı yok. Daha çok ikinci olasılığın doğru olduğunu sanıyordum. Kuzeydeki buzun sınır çizgisi giderek daha belirgin bir hal alıyordu. Soğuk oldukça kırılmıştı; önemli bir olay olmadan günü kitap okuyarak geçirdim; yanıma çok sayıda kitap almayı unutmamıştım.

"5 Nisan. Bütün dünya yüzeyi koyu karanlıklar içinde yüzerken, güneşin doğması gibi eşsiz bir olayı seyrettim. Ama zamanın ilerlemesiyle, güneş ışınlan dünyanın her tarafına yayıldı ve kuzeydeki buzun sınır çizgisini yeniden gördüm. Şimdi artık çok belirgindi ve okyanus suyundan

çok daha koyu gözüküyordu. Ona doğru yaklaşmakta olduğum açıktı, hem de büyük bir hızla. Bir ara doğuda sonra da batıda karayı görür gibi oldumsa da bundan emin olamadım. Hava ılıktı. Önemli bir şey olmadı. Erkenden yattım.

"6 Nisan. Buzun sınır çizgisine çok yaklaşmış olduğumu görmek beni şaşırttı; muazzam büyük bir buz sahası kuzey yönünde ufka doğru uzanıyordu. Balonun şu andaki rotasından ayrılmaması durumunda, çok geçmeden donmuş okyanusun üzerinde olacağı açıktı ve sonunda Kutbu göreceğimden artık kuşkum kalmamıştı. Gün boyu buza yaklaşmaya devam ettim. Yerküresinin kutuplarda basık olması ve kuzey kutup dairesinin yakınlarındaki düz bölgelerin üzerine gelmiş olmam nedeniyle, geceye doğru ufkum birdenbire hissedilir derecede genişledi. Sonunda karanlık bastırdığında, onca merak ettiğim şeyin üzerinden doğru dürüst inceleme fırsatı bulamadan geçip gideceğim korkusuyla, endişe içerisinde yatağa girdim.

"7 Nisan. Erkenden kalktım ve Kuzey Kutbu olduğuna duraksamadan hükmettiğim bölgeyi büyük bir sevinçle seyretmeye başladım. Kutup orada, hemen ayaklarımın dibindeydi, ama ne yazık ki, artık hiçbir şeyin net bir şekilde görülemeyeceği kadar yükseklerdeydim. Gerçekten de, barometrenin 2 Nisan sabahı saat altı ile aynı günün sabahı saat dokuza yirmi kalıncaya (cıvanın barometre haznesine düştüğü ana) kadar gösterdiği değerlerden şimdi —7 Nisan sabahı saat dörtte— balonun deniz yüzeyinden en az 7254 mil yükseklikte olduğu çıkarılabilirdi. Bu yükseklik çok fazla gibi gözükebilir; ama bu rakam büyük bir olasılıkla gerçek değerin çok altındaydı. Her halükarda, yerkürenin en büyük çapının tamamını seyretmekte olduğum tartışma götürmezdi; tüm kuzey yarımküre ortografik projeksiyonlu bir harita gibi gözlerimin önünde uzanıyor ve büyük ekvator dairesi ufuk çizgimi oluşturuyordu. Ekselansları, bu yüzden, Kuzey Kutup Dairesi içerisinde kalan ve bugüne değin keşfedilmemiş bölgelerin tam altımda yer almalarına ve görüşümü engelleyecek hiçbir şey olmamasına karşın, çok uzakta olmam nedeniyle ayrıntılı bir şekilde inceleyemeyeceğim kadar küçük göründüklerini kolayca anlayacaklardır. Bununla birlikte, görebildiklerim son derece benzersiz ve heyecan uyandırıcı şeylerdi. Daha önce sözünü ettiğim ve rahatlıkla insanoğlunun bu bölgelerdeki keşiflerinin gelip dayandığı sınır diye nitelenebilecek bu muazzam büyük sınır çizgisinden, kuzeye doğru kesintisiz ya da neredeyse kesintisiz bir buz tabakası uzanıyordu. Başlangıçta bu buz denizinin yüzeyi hissedilir

derecede düz iken, kutup noktasına doğru ilerledikçe çökerek iyice düzleşiyor, sonunda çukurlaşmaya başlıyor ve tam kutup noktasında, kenarları çok net seçilebilen, görünür çapı balondan yaklaşık altmış beş saniye olarak ölçülen yuvarlak bir çukurla sona eriyordu; çukurun görünür yarıküredeki her noktadan daha koyu olan ve yer yer değişiklikler gösteren rengi bazı noktalarda da kapkaraydı. Daha fazlası seçilemiyordu. Saat on iki olduğunda, merkezdeki çukurun çevresi önemli ölçüde küçülmüştü; saat yedide çukuru tümden gözden yitirdim; buzun batı yakasına geçen balon hızla ekvator yönünde uzaklaşıyordu.

"8 Nisan, Dünyanın görünür çapının hissedilir derecede küçülmüş olmasının yanı sıra, genel olarak rengi ve görünümünde de önemli değişikliklerin meydana gelmiş olduğunu fark ettim. Görülebilen bütün yüzey açık sannın çeşitli tonlarını almıştı; bazı yerleri o kadar parlaktı ki, insanın gözünü acıtıyordu nerdeyse. Bulutlanna doldurduğu yoğun atmosfer dünyayı net olarak görmemi engelliyordu; bulut yığınları arasından dünyanın kendisini ancak zaman zaman görebiliyordum. Son kırk sekiz saattir bu bulutlar dünyayı doğrudan görmemi az çok engellemişlerdi; ama şimdi ulaşmış bulunduğum muazzam yükseklik bu yüzer buhar kütlelerini birbirine yaklaştırmış ve yükseldiğim oranda dünyayı doğrudan görmem zorlaşmıştı.

Bununla birlikte, balonumun şimdi Kuzey Amerika kıtasındaki Büyük Göller bölgesinin üzerinde yükselmekte olduğunu kolayca farkettim; tam güneye doğru olan rotası çok geçmeden beni tropikal kuşağa ulaştıracaktı. Büyük bir memnuniyetle karşıladığım bu durumu, sonunda başaracağımın bir işareti olarak gördüm. Gerçekten de şu ana kadarki rotam beni oldukça endişelendirmekteydi, çünkü bu rotayı sürdürecek olursam yörüngesi tutulum dairesine 5°8'48" eğik olan Ay'a hiçbir zaman ulaşamayacaktım. Tuhaf gelebilir ama, Dünyanın, Ayın eliptik yörünge düzlemi içerisinde kalan bir noktasından yolculuğuma başlamamış olmakla yaptığım büyük hatayı ancak şimdi anlamaya başlamıştım.

"9 Nisan. Bu gün Dünyanın çapı epeyce küçüldü; her geçen saat rengi daha da sarılaştı. Balon güneye doğru rotasından sapmadan ilerledi ve akşam dokuzda Meksika Körfezi'nin kuzey kıyısına ulaştı.

"10 Nisan. Bu sabah saat beş sıralarında hiçbir şekilde açıklayamadığım büyük bir gürültü ve korkunç bir çatırtı sesiyle uykumdan sıçrayarak uyandım. Çok kısa sürmüştü ama daha önce duyduğum hiçbir sese benzemiyordu, ilk anda bu sesi balonun yırtılmış olmasına vererek son

derece korkmuş olduğumu söylemeye gerek yok. Aygıtlarımı büyük bir özenle inceledimse de herhangi bir zarar saptayamadım. Günün büyük bir bölümünü bu kadar olağandışı bir olayı düşünerek geçirdim, ama doyurucu bir açıklama bulamadım. Tatmin olmamış bir halde, büyük bir heyecan ve endişe içerisinde yatağa girdim.

"11 Nisan. Dünyanın görünür çapında şaşırtıcı ölçüde küçülme, dolunaya sadece birkaç günü kalmış olan Ayın çapında ise ilk defa gözlemlenebilir bir büyüme gördüm. Odanın içinde hayatı sürdürmeye yetecek kadar hava yoğunlaştırmak için artık daha uzun ve zorlu bir çaba gerekiyordu.

"12 Nisan. Balonun rotası çok tuhaf bir şekilde değişti; bu değişiklik tamamen beklenilen bir şey olmasına karşın beni tarifsiz bir sevince boğdu. Balon daha önceki rotasında yirminci güney enlemine vardıktan sonra birdenbire dar bir açıyla doğuya yönelmiş ve gün boyu, tam olarak değilse bile yaklaşık olarak Ay görüngesinin eliptik düzlemi içinde yol açmıştı. Bu rota değişikliğinde en dikkat çekici şey sepetin salınmaya başlamış olmasıydı —saatlerce süren, rahatça hissedilebilen bir salınmaydı bu.

"13 Nisan. Ayın onunda beni dehşete düşüren çatırtı sesinin tekrarlanmasıyla yine çok korktum. Konu üzerinde epeyce kafa yordumsa da doyurucu bir sonuca varamadım. Dünyanın görünür çapında çok büyük bir küçülme gözlemledim: Dünya çapının iki ucundan balona çizilen çizgilerin oluşturduğu açı yirmi beş derecenin azıcık üzerindeydi. Neredeyse tam tepe noktamda olan Ay hiç görünmüyordu. Hâlâ elips düzlemi içerisinde yol alıyor olmakla birlikte doğuya doğru çok az ilerledim.

"14 Nisan. Yerkürenin çapında çok derece hızlı bir küçülme. Bugün, balonun hadid noktasına doğru apsisler hattı üzerinde ilerlemekte —bir başka deyişle, yörüngesinin Dünyaya en yakın olduğu noktada Aya ulaşacak bir yol tutmuş— olduğunu düşünerek oldukça heyecanlandım. Ayın kendisi tam başımın üzerinde olduğundan görüş alanımın dışında kalıyordu. Atmosferin yoğunlaştırılması için uzun süre çok büyük çaba harcamak gerekiyordu.

"15 Nisan. Artık Dünya üzerindeki ana karalarla denizleri birbirinden ayıran çizgileri bile net bir şekilde göremiyordum. Öğleye doğru, daha önce beni şaşırtmış olan o korkunç sesi üçüncü defa duydum. Ama bu defa daha uzunca bir süre devam etti ve bu arada şiddeti giderek arttı. Sonunda, korkudan aptallaşmış bir şekilde nasıl olacağını bilmediğim korkunç bir

ölümü beklerken, balon şiddetle sallandı ve ne olduğunu anlamaya fırsat bulamadığım ateş topu biçiminde dev bir kütle kulakları sağır eden bir gürültüyle balonun yanından geçip gitti. Korkum ve şaşkınlığım biraz yatıştığında bunun büyük bir hızla yaklaşmakta olduğum o dünyadaki güçlü bir volkanik patlamadan fırlayan ve Dünya'ya düştüğünde daha iyi bir ad bulunamadığından göktaşı demlen parçalar olduğunu anlamam pek zor olmadı.

"16 Nisan. Bugün, bir o yan pencereden, bir diğer yan pencereden olabildiğince yukarıya doğru bakarak, Ay yuvarlağının balonun çevresinden taşan küçük bir bölümünü büyük bir sevinçle görmeyi başardım. Heyecanıma diyecek yoktu, çünkü tehlikeli yolculuğumun yakında sona ereceğinden kuşkum kalmamıştı. Kondansatör öylesine çok çalışmayı gerektiriyordu ki, çalışıp çabalamaktan dinlenmeye pek zamanım kalmıyordu. Uykuyu nerdeyse unutmuştum. Gerçekten hasta olmaya başlamıştım, bitkinlikten bütün gövdem tir tir titriyordu, insan doğasının bu kadar yoğun acılara daha uzun süre dayanması olanaksızdı. Şimdi artık çok kısalmış olan karanlık zaman aralığında, yakınımdan yine bir göktaşı geçti. Bu olayın meydana gelme sıklığı epeyce kaygılanmama yol açtı.

"17 Nisan. Yolculuğumun unutulmaz anılarından birini yaşadım bu sabah.

Anımsanacağı gibi ayın on üçünde Dünya'nın görünür çapının balonla yaptığı açı yirmi beş derece kadardı. Ayın on dördünde bu açı epeyce daraldı; on beşinde daha da küçüldü ve on altısı gecesi yatağa girerken bu açının yedi derece on beş dakikayı geçmediğini farkettim. Kısa ve huzursuz bir uykudan sonra on yedisi sabahı uyandığımda, altımdaki yüzeyin birdenbire ve bir mucizeyle büyümüş olduğunu ve görünür çapının en azından otuz dokuz derecelik bir açı yaptığını gördüğümde içine düştüğüm şaşkınlığın büyüklüğünü bir düşünün! Yıldırım çarpmışa döndüm!

İçine düştüğüm, ruhuma egemen olan ve beni ezen mutlak dehşeti ve şaşkınlığı ifade etmeye hiçbir söz yetmez. Dizlerimin bağı çözüldü dişlerim takır takır birbirine vurdu— saçlarım diken diken oldu. "Demek ki, balon gerçekten patlamıştı!" Aklıma, karmakarışık üşüşen ilk düşünceler şunlar oldu: "Balon kesinlikle patlamış! Düşüyorum —çok büyük, görülmemiş bir hızla düşüyorum! Bu kadar kısa sürede aşılan mesafenin büyüklüğü dikkate alınacak olursa, dünya yüzeyine ulaşmam en fazla on dakika alır —on dakika içinde yok olacağım!" Ama sonunda düşünmek yardımıma koştu. Durup düşününce kuşku duymaya başladım. Böyle bir şey olamazdı. Bu

kadar hızlı düşmüş olamazdım. Bundan başka, akımdaki yüzeye doğru yaklaşmakta olduğum kesin olmakla birlikte, gerçek hızımın başlangıçta düşündüğüm hızla hiçbir ilgisi yoktu. Bu düşünce, kafamın karışıklığını büyük ölçüde giderdi ve sonunda soruna doğru bakış açısından bakmayı başarabildim. Gerçekte, içine düştüğüm şaşkınlık, altımda yer alan bu yüzeyle benim ana gezegenim arasındaki muazzam farkları göremeyeceğim kadar duyularımı köreltmiş olmalıydı. Ay —bütün görkemiyle Ayın kendisi — aşağıda, ayaklarımın altında uzanırken, dünya başımın üzerinde, tamamen balonun arkasında kalmıştı.

"Olayların gidişatındaki bu olağanüstü değişikliğin zihnimde yarattığı şaşkınlık ve atalet, belki de serüvenimin en az açıklama gerektiren bölümüydü. Çünkü bu boulversement yalnızca doğal ve kaçınılmaz olmayıp, yolculuğum sırasında tam olarak gezegenin çekim kuvvetinin yerini uydunun çekim kuvvetinin aldığı noktada —ya da daha açık bir ifadeyle, balonu yeryüzüne doğru çeken kuvvet aya doğru çeken kuvvetin altında kaldığında —ortaya çıkması uzun zamandır beklenen bir durumdu. Hiç kuşkusuzu, bütün duyularım karmakarışık bir halde derin bir uykudan uyandığımda, beklesem bile o anda beklemediğim çok şaşırtıcı bir olayla karşı karşıyaydım. Bu dönüşüm çok yavaş ve doğal bir şekilde olmuş olmalıydı; o sırada uyanık olsaydım bile bu alt üst oluşun bilincine varabileceğim, bu dönüşümün kendine has belirtilerini hissedebileceğim — yani, bir rahatsızlık duyacağım ya da aygıtlarımda bir düzensizlik görebileceğim pek söylenemezdi.

"Durumumu doğru olarak kavradıktan ve bütün yeteneklerimi felç eden korkudan kurtulduktan sonra dikkatimin her şeyden önce Ayın genel görünüşüne yöneldiğini söylememe bile gerek yok. Ay altımda bir harita gibi sere serpe uzanıyordu —hâlâ oldukça uzakta olduğuna hükmediyor olmakla birlikte, yüzeydeki girinti çıkıntıları şaşılacak bir netlikle seçebiliyordum. Ay yüzeyinde okyanustan, denizden, herhangi bir göl veya nehirden ya da herhangi bir su kütlesinden eser olmaması ilk bakışta beni en fazla etkileyen jeolojik özelliği oldu. Yine de, söylemesi tuhaf ama, görülebilen yarıkürenin büyük bölümü doğal olmaktan çok yapay yükseltiler gibi gözüken konik biçimli sayısız volkanik dağlarla kaplı olmakla birlikte, alüvyonlu olduğundan hiç kuşku duyulamayacak geniş düz ovalar görüyordum. Bu volkanlardan en yükseklerinin boyu düşey yönde üç üç çeyrek mili geçmiyordu; ama volkanik Campi Phlegraei bölgesinin bir haritası Ekselanslarına Ay yüzeyinin genel görünümü hakkında benim

yapmayı deneyebileceğim bütün yetersiz tariflerden daha iyi bir fikir verecektir. Volkanların büyük bir bölümü faaldi ve birbiri ardı sıra yinelenen korkunç gürültülü patlamalarla öfke ve güçlerini sergiliyor, yanlışlıkla göktaşı diye adlandırılan ve gittikçe daha korkutucu bir sıklıkla balona doğru fırlayan taşlarla içime korku salıyorlardı.

"18 Nisan. Bugün ayın aşırı derecede büyümüş olduğunu gördüm —iniş hızımın artan ivmesi içimi korkuyla doldurdu. Anımsanacağı gibi, aya gitmenin olanaklı olup olmadığı konusunu enine boyuna incelemeye başladığımda, benim kuramımın tersine birçok kuramın bulunmasına ve hadi itiraf edeyim, ayın bir atmosferi olmadığı hakkındaki kesin delillere rağmen, ayın hacmiyle orantılı bir atmosferi olduğu düşüncesi hesaplarımda ağırlıklı bir yer tutmaktaydı. Encke Kuyrukluyıldızı ve Zodyak ışığı konusunda ileri sürdüklerime ilaveten, görüşlerimi Lilienthalli Bay Schroeter'in bazı gözlemleriyle güçlendirmiştim. Bay Schroeter, Ayı iki buçuk günlük iken güneşin batışından hemen sonra, ayın karanlık kısmı henüz görünmezken gözlemlemeye başlamış ve karanlık kısım görününceye kadar izlemeye devam etmişti. Karanlık yarıkürenin herhangi bir bölgesi görünmeye başlamadan önce, hilalin bitim noktaları güneş ışınlarıyla hafifçe aydınlanıyor ve hilal uçlara doğru birdenbire incelerek uzamış gibi görünüyordu. Bundan hemen sonra karanlık bölgenin kenarı olduğu gibi aydınlanmıştı. Hilalin uçlarının yarıdairenin dışına doğru uzamış gibi görünmesinin güneş ışınlarının ay atmosferi tarafından kırılmasından kaynaklandığını düşünmüştüm. Aynca, Kavuşma Konumuna göre Ay 32° bir yüksekliğe ulaştığında, karanlık yanküresinde yerküreden yansıyan ışınların yaratabileceğinden daha parlak bir yarıkaranlık yaratmaya yetecek kadar ışık yansıtabilen atmosferin kalınlığını 1356 Paris fiti olarak hesaplamıştım; buna göre güneş ışınlarını kırabilecek en fazla atmosfer kalınlığının da 5376 fit olduğunu varsaymıştım. Bu konudaki görüşlerimi Philosophical Transactions"ın seksen ikinci cildindeki bir pasaj da doğrulamaktaydı; bu pasajda Jüpiter uydularının tutulması gözlemlenirken bir seferinde üçüncü uydunun bir veya iki saniye belli belirsiz gözüktükten sonra gözden yittiği, dördüncü uydununsa Jüpiter diskinin kenarına yaklaşarak seçilemez olduğu belirtilmekteydi.

"Ay yüzeyine sağ salim inmem, varsaydığım yoğunluktaki bir atmosferin direncine, ya da daha doğru bir deyişle, kaldırma gücüne bağlıydı. Ama yanlış bir tahminde bulunmuşsam, sonuçta ayın engebeli yüzeyine çarparak, paramparça olmaktan daha iyi bir son düşünemezdim

serüvenime. Korkmakta hiç de haksız değildim. Aya şimdi çok yaklaşmış olduğum halde, ne kondansatörün gerektirdiği çalışma azalmış, ne de atmosfer yoğunluğunun artmakta olduğunu gösteren herhangi bir belirti ortaya çıkmıştı.

"19 Nisan. Bu sabah saat dokuz sularında, ay yüzeyine korkunç derecede yaklaşmış ve kaygılarım son haddine varmışken, kondansatör pistonunun atmosferde bir değişiklik olduğunun işaretlerini vermeye başladığını büyük bir sevinçle gördüm. Saat onda atmosfer yoğunluğunun artık önemli ölçüde artmış olduğuna inanmam için birçok neden vardı. Saat on bir olduğunda, kondansatörün gerektirdiği çalışma çok azalmıştı; saat on ikide biraz tereddüt ettikten sonra, torbanın ağzını bağlayan tourniquet'yi açma cesaretini gösterdim ve bunu yapmanın hiçbir sıkıntı yaratmadığını görerek torbayı tümden açtım ve sepetten sıyırdım. Böylesine aceleye getirilmiş ve tehlikeli bir deneyin hemen kendini gösteren sonuçları, beklenebileceği gibi kasılmalar ve şiddetli bir baş ağrısı oldu. Ay'ın yakınındaki daha yoğun katmanlara yaklaştıkça bu sıkıntılan ardımda bırakacağım düşüncesiyle, hayatıma mal olacak kadar büyük olmayan bu sıkıntılara ve solumayla ilgili daha başka sıkıntılara elimden geldiğince katlanmaya karar verdim. Ama, Ay'a yaklaşma hızım hâlâ son derece büyüktü ve uydunun kütlesiyle orantılı yoğunlukta atmosferi olacağı yönündeki beklentimde büyük bir olasılıkla yanılmamış olmakla birlikte, bu yoğunluğun Ay'ın hemen yüzeyinde bile sepetimin bütün ağırlığını kaldırmaya yetebileceğini düşünmekle fena halde yanılmış olduğum çok geçmeden korkutucu bir kesinlikle ortaya çıktı. Gezegenlerin cisimler üzerindeki gerçek çekim güçlerinin atmosfer yoğunluklarıyla orantılı olduğu varsayılacak olursa, tıpkı dünya yüzeyinde olduğu gibi, burada da atmosfer balonumu kaldırabilmeliydi, ama durum hiç de böyle değildi, hızlı bir şekilde düşüşüm bunu yeterince kanıtlıyordu; bunun neden böyle olmadığı, daha önce bir hipotez olarak ileri sürdüğüm olası jeolojik düzensizlikler hesaba katılarak açıklanabilirdi ancak. Her halükarda, artık gezegenin yüzeyine çok yakındım ve müthiş bir hızla alçalmaya devam ediyordum. Bu durumda, ilkin saframı, sonra su fıçılarımı, sonra kondansatörümü ve kauçuk torbamı, ardından da sepetteki her şeyi kaldırıp atmakta saniye kaybetmedim. Ama bu hiç bir işe yaramadı. Hâlâ korkunç bir hızla düşüyordum ve yüzeye uzaklığım yarım milden fazla değildi. Bu yüzden, artık paltom, şapkam ve botlarımdan da kurtulmuş olduğumdan, son çare olarak hiç de azımsanmayacak bir ağırlığı olan sepetin kendisini

balondan çözerek iki elimle ağa tutundum ve ağızlarından tek kelime çıkmayan, yardımıma koşmak için kıllarını kıpırdatmadan, elleri bellerinde komik bir şekilde sırıtarak, beni ve balonumu kuşkuyla süzen çirkin ve kısa boylu bir aptallar güruhunun ortasına ve fantastik görünüşlü bir kentin göbeğine paldır küldür düşmeden önce bütün ülkenin mini minnacık konutlarla göz alabildiğine dolu olduğunu görmeye ancak fırsat bulabildim. Küçümsemeyle onlara sırtımı döndüm ve bakışlarımı yukarıya, daha yeni ama belki de sonsuza kadar terkettiğim dünyaya çevirdim ve iki derecelik çapıyla çakılı gibi gökte sabit duran kocaman, donuk bakır bir kalkana benzeyen dünyayı seyre koyuldum; altın gibi parıl parıl parlayan bir hilal kenarının bir bölümünü süslüyordu. Ne denizler ne kıtalar seçilebiliyordu, tropikleri ve ekvator bölgesini bir kuşak gibi saran bulutlarla bütün yüzey benek benekti.

"Böylece, Ekselansları, endişe verici durumlar, duyulmadık tehlikeler ve eşi benzeri görülmedik kurtuluşlar yaşadıktan sonra en sonunda, bugüne dek bir dünya yurttaşının başardığı, giriştiği, hatta düşünebildiği en olağanüstü, en önemli yolculuğu Rotterdam'dan ayrılışımın on dokuzuncu gününde sağ salim tamamladım. Ama serüvenlerimle ilgili daha anlatacak çok şeyim var. Sadece kendine has özellikleri nedeniyle değil, insanların yaşadığı bir dünyanın uydusu olarak onunla yakın ilişkileri nedeniyle de son derece ilginç bir gezegende beş yıl yaşadıktan sonra, Ulusal Astronomi Yüksekokulu'na, mutlu bir şekilde sona erdirdiğim bu olağanüstü yolculuğun ayrıntılarının ötesinde önemli bilgiler verebileceğimi Ekselanslan da pekala tahmin edebilirler. Durum bu merkezde. Size iletmekten mutluluk duyacağım çok ama gerçekten çok şey var. Bu gezegenin iklimi üzerine; —sıcakla soğuğun nasıl şaşırtıcı bir tarzda yer değiştirdiği üzerine; —on beş gün boyunca yakıp kavuran güneş ve ardından yine on beş gün süren kutup soğukluğundaki gece üzerine; —güneş altındaki bir noktadan en uzak noktaya in vacuo distilasyonda olduğu gibi buharlaşma yoluyla sürekli nem aktarılması üzerine; —değişken akarsu bölgesi üzerine; —burada yaşayan insanların kendileri üzerine; adetleri, gelenekleri, politik kurumlan üzerine; —kendilerine has beden yapılan üzerine; çirkinlikleri üzerine; bu kadar değişik bir atmosferde tamamen gereksiz çıkıntılar olan kulaklardan yoksunlukları ve bunun sonucu olarak dili kullanmayı bilmemeleri üzerine; sözün yerini tutan eşsiz iç-iletişim yöntemleri üzerine; —Ay'daki tektek her bireyi dünyadaki belirli bir kişiye bağlayan (gezegenle uydu arasındaki ilişkiye benzer ve ona bağlı olan ve

sayesinde bu gök cisimlerinden birinde yaşayanların yaşam ve yazgılarının diğer gök cisminde yaşayanların yaşam ve yazgılarına karıştığı) anlaşılmaz ilişki üzerine, —ve her şeyden çok da, Ekselansları, uydunun kendi ekseni etrafında dönmesiyle dünya etrafındaki dönüşünün mucizevi bir şekilde uyuşması sayesinde hiçbir zaman bizden yana dönmeyen ve Tanrıya şükürler olsun ki hiçbir zaman da insanoğlunun teleskoplarını üzerine çeviremeyeceği ayın görünmeyen yüzüyle ilgili karanlık ve korkunç sırlar üzerine anlatacağım çok şey var. İşte size bütün bunları ve daha birçok şeyi ayrıntılarıyla anlatmak istiyorum. Ama kısa keselim, karşılığını almak şartıyla. Aileme ve evime dönmeye can atıyorum; Rotterdam'dan ayrılırken alacaklılarımı öldürerek işlediğim suçun cezasının, vereceğim değerli bilgiler ve fizik ve metafizik bilimlere tutabileceğim ışık karşılığında siz saygıdeğer efendim aracılığıyla bağışlanmasını talep ediyorum. Elinizde tutmakta olduğunuz mektubun yazılma amacı da budur. Bu mektubu getiren, ulağım olarak dünyaya gelmeye razı ettiğim ve gerekli bilgileri verdiğim aylı, Ekselanslarının emirlerini bekleyecek ve eğer istediğim af bir şekilde verilecek olursa bana getirecektir.

"Ekselanslarının hizmetinde olmaktan onur duyarım.

HANS PFAALL"

Bu olağanüstü belgenin okunması bittiğinde, Profesör Rubbadub'un şaşkınlıktan piposunu yere düşürdüğü, Mynheer Superbus Von Underduk'un ise gözlüklerini çıkarıp, silip, cebine soktuktan sonra şaşkınlık ve hayranlıktan kendisini ve vakarını unutarak üç defa topukları üzerinde döndüğü söylenmektedir. Tartışılacak bir şey yoktu —istenilen af verilmeliydi. En azından, Profesör Rubadub sunturlu bir küfür savurarak böyle söyledi ve meslektaşının koluna girerek tek kelime etmeden alınacak önlemleri düşünmek üzere evin yolunu tutan anlı şanlı Von Underduk da sonunda böyle düşündü. Ama belediye başkanının konutunun kapısına gelindiğinde, Profesör, ulağın ortadan kaybolmayı uygun bulmuş olması nedeniyle —kuşkusuz Rotterdamlıların yabanıl görünüşlerinden ölesiye korkmuştu— verilecek affın pek işe yaramayacağını söyleme cüretini gösterdi; çünkü bu kadar engin bir mesafeyi bir Aylıdan başka hiç kimse aşmaya cesaret edemezdi. Bu gözlemin doğruluğunu belediye başkanının da kabul etmesiyle konu resmen kapanmış oldu. Ama söylenti ve tahminler aynı şekilde şıp diye kesilmedi. Mektubun yayımlanmış olması çok çeşitli dedikodulara ve türlü türlü fikirlerin ortaya atılmasına yol açtı. Hatta bazı aklıevveller bütün bunların bir şakadan başka bir şey olmadığını ileri

sürerek kendilerini gülünç duruma düşürdüler. Ama bu tür insanlar için şaka, sanırım, anlayışlarını aşan her şeyi ifade etmek için kullandıkları genel bir terimdir. Ben kendi adıma onların böyle bir suçlamayı neye dayandırdıklarını anlayabilmiş değilim. Ne dediklerine bir bakalım.

Imprimis Rotterdam'ın şaka yapmayı seven kimi insanlarının, belli bazı belediye başkanlarına ve gökbilimcilerine özel bir antipatileri vardır. ikinci olarak. Bazı yanlış davranıştan nedeniyle her iki kulağı da dibinden kesilmiş hokkabaz bir cüce bir süreden beri komşu kent Bruges'de kayıptı.

Üçüncü olarak. Küçük balonun etrafına yapıştırılmış gazetelerin hepsi Hollanda gazetesiydi, dolayısıyla Ayda üretilmiş olamazlardı. Bunlar kirli, pis kağıtlardı ve basımevi sahibi Gluck bunların Rotterdam'da basılmış olduklarına İncil üzerine yemin edebilirdi.

Dördüncü olarak. Cepleri para dolu olarak denizaşırı bir yolculuktan yeni dönmüş olan serseri ve ayyaş Hans Pfaall ile alacaklı oldukları söylenen üç aylak, daha iki üç gün önce varoşlarda salaş bir meyhanede görülmüşlerdi.

Son olarak. Bu genel olarak kabul edilen ya da kabul edilmesi gereken bir fikirdir: Rotterdam Kenti Gökbilimciler Yüksekokulu da dünyanın başka bölgelerindeki yüksekokullarda —genel olarak yüksekokullardan ve gökbilimcilerden söz etmeye bile gerek yok— şu kadarını söyleyelim ki, olması gerektiğinden ne daha iyi, ne daha büyük, ne de daha akıllıdır.

POE'NUN 1840 YILINDA ÖYKÜYE İLAVE ETTİĞİ NOT

Doğruyu söylemek gerekirse, yukarıdaki değersiz karalama ile Bay Locke'un ünlü "Ay Öyküsü" arasında (birinde şakacılık diğerinde ciddiyet ağır basmakla birlikte) her ikisinin de şaka niteliğinde olmasına, her iki şakanın konusunun da aynı, yani Ay olmasına, —dahası, her ikisinin de bilimsel ayrıntılarla anlatıya inanırlık kazandırmaya çalışmalarına karşın pek fazla bir benzerlik bulunmamaktadır; yine de "Hans Pfaal"ın yazarı kendi jeud"esprit'inin Bay Locke'unkinin New York Sun'da yayımlanmaya başlamasından aşağı yukarı üç hafta önce Southern Litterary Messenger'da. yayımlandığını söylemeyi meşru müdafaa olarak gerekli görmektedir. Belki de olmayan bir benzerliği düşleyen New York gazeteleri, "Hans Pfaall"dan yaptıkları alıntılan "Ay Şakası" ile karşılaştırarak birinin yazarında diğerinin yazarını bulmaya çalışmışlardır.

Gerçekte aldatıldığını kabule yanaşanlardan çok daha fazla sayıda insan, "Ay Şakası" tarafından aldatılmış olduğundan, öykünün gerçek niteliğini ortaya koymaya yetecek bazı özelliklerine işaret etmek yoluyla, neden

kimsenin aklanmaması gerektiğini burada göstermek epeyce eğlenceli olabilir. Gerçekte bu usta işi kurmacada sergilenen hayalgücü çok zengin olmakla birlikte, gerçeklere ve genel karşılaştırmalara biraz daha dikkat etmekle sağlanabilecek güçten yoksundu. Bir an için bile olsa halkın yanıltılabilmiş olması, astronomi konularındaki genel bilgisizliğin büyüklüğünü kanıtlar.

Ay'ın Dünya'dan uzaklığı yuvarlak rakamla 240.000 mildir. Bir teleskopun bir uyduyu (ya da herhangi uzak bir gök cismini) ne kadar yakınlaştıracağını bilmek istiyorsak, bütün yapmamız gereken aradaki uzaklığı merceğin "büyültme" ya da daha iyi bir ifade ile uzaya nüfuz gücüne bölmektir. Bay Locke merceğinin büyültme gücünü 42.000 olarak gösteriyor. 240.000 rakamını (Ayın gerçek uzaklığı) bu rakama bölecek olursak görünür uzaklığı 5 5/7 mil olarak buluruz. Bu uzaklıktan, bırakın anlatıda tek tek adları sayılan mini minnacık şeyleri, hiç bir hayvan görülemez. Bay Locke Sir John Herschel'in (haşhaş, gelincik familyasından) çiçekleri ve hatta küçük kuşların gözlerinin renk ve biçimlerini bile fark ettiğini söylemektedir. Oysa, bundan hemen önce, çapı on sekiz parmaktan küçük olan şeyleri merceğinin gösteremediğini söyleyen de yine kendisiydi; ki söylediğim gibi, bu bile merceği fazlasıyla güçlü göstermek anlamına gelir. Bu müthiş merceğin Bay Hartley ve Bay Grant'ın Dumbarton'daki atölyelerinde döküldüğünün söylendiğini de bu arada belirtelim; gel gelelim Bay H. ve Bay G'nin şirketi bu şakanın yayımlanmasından uzun yıllar önce çalışmalarını durdurmuştu.

Broşürün, bir bizon türünün gözleri önündeki "kılsal yapıdaki bir peçe"den söz edildiği 13. sayfasında, yazar şöyle demektedir: "Dr. Herschel, bunun, ayın bizim yaşadığımız yüzünde yaşayanların düzenli aralıklarla karşılaştığı aşırı karanlıktan aşırı ışığa geçişin yarattığı etkilerden hayvanın gözünü korumak için tanrının bir lütfü olduğunu keskin zekasıyla hemen anladı". Ama, bunun Doktor tarafından yapılan "zekice" bir özlem olduğu düşünülemez. Ayın bize bakan yüzünde yaşayanlar için karanlık diye bir şey söz konusu değildir, dolayısıyla da sözü edilen aşın karanlıktan aşın aydınlığa (ya da tersi) geçiş yaşanmaz. Güneşi görmedikleri zaman, Dünyadan yansıyan ve on üçündeki Ayın bulutsuz bir havadaki ışığına eşit bir ışıkla aydınlanırlar.

Blunt'ın Ay Haritasıyla tam uyum iddia edildiğinde bile topografya, şu ya da bu Ay haritasıyla, hatta büyük ölçüde kendisiyle tutarsızlıklar içermektedir. Pusulanın taksimatı da içinden çıkılamayacak derecede

karmakarışık; yazar, öyle görülüyor ki, bir Ay haritasındaki yön işaretlerinin dünya haritasındakilerle aynı olmadığını bilmiyor, Ay haritasında söz gelimi doğu soldadır.

Belki de, eski gökbilimcilerin Ay yüzeyindeki karanlık noktalara Mare Nubium, Mare Tranquillitatis, Mare Faecunditatis gibi anlamı belirsiz adlar vermesine aklanarak Bay L. Ay yüzeyindeki okyanuslar ve daha başka büyük su kütleleriye ilgili ayrıntılara girmiştir, oysa ki astronomi bilimi Ayda böyle su kütlelerinin bulunmayışından emin olduğu kadar hiçbir konudan emin değildir. Ay hilal ya da yarımay durumunda iken karanlıkla aydınlığı birbirinden ayıran sınır çizgisinin incelenmesinde, bu çizginin karanlık bölgelerden geçerken pürüzlü ve diş diş olduğu görülmüştür, oysa bu karanlık yerler sıvı olsaydı, açıktır ki çizgi son derece düzenli olurdu.

21. sayfadaki insan-yarasanın kanatlarının tasviri, Peter Wilkins'in uzan adalılarının kanatlarının tasvirinden kelimesi kelimesine kopya edilmiştir. Bu basit gerçek bile kuşku uyandırmalıydı.

23. sayfada şunları okuyoruz: "Bizim on üç kat büyük küremizin, bu uydu zamanın dölyatağında kimyasal çekim gücünün edilgen öznesi bir embriyonken, üzerinde ne müthiş bir etkisi olmuştur!" Çok güzel; ama dikkat buyurulmalıdır ki, hiçbir gökbilimci, özellikle de bir bilimsel dergiye böyle bir açıklama yapmazdı; çünkü Dünya bu anlamda Aydan on üç değil tam kırk dokuz defa büyüktür. Benzer bir itiraz, bilim yazarının Satürn'deki bazı keşifleri takdim amacıyla, söz konusu gezegeni bir okul çocuğu düzeyinde en ince ayrıntılarıyla anlatmaya giriştiği (hem de Edinburgh Journal of Science'da!) son sayfaların tümü için de geçerlidir.

Ama özellikle bir nokta var ki, uydurmacayı ele vermiş olmalıydı. Ay yüzeyindeki hayvanları görebilecek güce sahip olduğumuzu varsayalım; — Dünyadan Aya bakan birinin dikkatini ilk ne çekerdi? Kuşkusuz biçimleri, büyüklükleri ya da buna benzer başka bir özellikleri değil, olağanüstü durumları dikkati çekerdi. Tavanda yürüyen sinekler gibi baş aşağı yürüyor görünürlerdi. Gerçek gözlemci, (daha önceki bilgileri nedeniyle buna ne kadar hazırlıklı olsa da) gözlem yaptığı hayvanların benzersiz durumlarına bir hayret çığlığı atardı; uyduruk gözlemci ise bu konudan hiç söz etmemiş, bu yaratıkların sadece başlarının çapını görebileceği ortadayken o tutmuş bütün gövdelerini gördüğünden söz etmiştir!

Sonuç olarak hayvan ve bitki varlığına ilişkin diğer hayallerin yanı sıra insan-yarasaların boyutlarının ve özellikle de güçlerinin (söz gelimi bu kadar seyreltik bir atmosferde —elbette Ayın bir atmosferi varsa uçabilme

yeteneklerinin), karşılaştırmalı usavurmayla bu konularda ulaşılabilecek sonuçlara ters düştüğüne ve karşılaştırmanın burada neredeyse kesin ispat anlamına geldiğine işaret etmek yerinde olacaktır.

Makalenin başında yer alan "görmenin odak noktası yoluyla yapay ışığın aktarımı" türünden Brewster ve Herschel'e atfedilen bütün savların yerinde bir adlandırmayla zırva denilebilecek süslü yazım türüne girdiğini eklemeye herhalde pek gerek yok.

Yıldızlar arasında optik keşifler yapmanın gerçek ve çok kesin bir sınırı vardır —aşağıda anlatılacaklardan bu sınırın niteliği kolayca anlaşılacaktır. Gereksindiğimiz tek şey büyük mercekler dökmek olsaydı, insanoğlunun dehası bu görevin altındaki rahatlıkla kalkar ve sonuçta istediğimiz her boyutta merceğimiz olurdu. Ama ne yazık ki, mercek boyutundaki ve sonuç olarak uzaya nüfuz etme gücündeki artışa orantılı olarak ışınların dağılması yüzünden gözlemlenen nesneden gelen ışık azalır. Ve bu üzücü duruma karşı insanoğlunun elinden bir şey gelmez, çünkü bir nesne, ancak kendisinden çıkan ve doğrudan ya da yansıyarak bize ulaşan ışık yoluyla görülebilir. Bu yüzden, Bay Locke'un yararlanabileceği tek "yapay" ışık, "görmenin odak noktasına" değil gözlemlenen gerçek nesneye, yani Ay yüzeyine yönelteceği bir yapay ışık olabilirdi. Bulutsuz ve aysız bir gecede herhangi bir yıldızdan gelen ışık, dağılma yüzünden bütün yıldızlardan gelen doğal ışık kadar zayıfladığında o yıldızın artık görülemeyeceği kolayca kestirilebilir.

Herschel'in teleskopunun aynasının yansıtma yüzeyi sadece 1811 pus kare iken İngiltere'de yakın zamanlarda imal edilen Earl of Ross teleskopunun aynasının yansıtma yüzeyi 4071 pus karedir. Earl of Ross teleskopunun metal çapı 6 ayak; mercek kalınlığı kenarlarda 5,5 pus, merkezinde 5 pustur. Teleskop 3 ton çekmekte olup odak uzaklığı 50 ayaktır.

Yakın zamanlarda, benzersiz ve oldukça ustaca yazılmış küçük bir kitap okudum; kapak sayfasında şunlar yazılıydı: —"L'homme dans la Iune, ou le Voyage Chirmerique fait au Monde de la lune, nouellement docuert par Dominique Gonzales, Aduanturier Espangol, autremet dit le Courier volant.

Yazar, yapıtını Bay D'Avisson (Davidson?) adında birinin İngilizcesinden çevirdiğini söylüyorsa da ifadesinde müthiş bir belirsizlik bulunmaktadır. Şöyle demektedir: Ten ai eu {'original de Mr.D'Avisson, medecin des mieux versez qui soient aujord'huy dans la conoissance des Belles Lettres, et sur tout de la Philosophic Naturelle. Je lui ai cette

obligation entre leş autres, de m 'auoir non seulement mis en main ce Livre en anglois, mais encore le Manuscrit du Sieur Thomas D'Anan, gentilhomme Eccossois, recommandable pour sa vertu, sur la version duquel j'advoue que J'ay tire le plan de la mienne."

İlk otuz sayfa boyunca Gil Bias türü konu dışı serüvenlerden sonra, yazar, bir deniz yolculuğunda hastalandığı için gemi mürettebatının kendisini bir zenci hizmetçiyle birlikte St. Helena Adası'na terkettiğini anlatmaktadır. Yiyecek bulma şanslarını artırmak için ikisi ayrılarak, birbirlerinden olabildiğince uzakta yaşamaya başlarlar. Bu Godey's Lady's Book'da Lucke üzerine bir deneme yayımladı ve 1 pennylik gazeteleri başarıya ulaştırdığı için onu övdü. Durum, aralarında posta güvercini olarak kullanmak amacıyla kuşların eğitilmesini gerektirir. Zamanla kuşlar belirli ağırlıklarda paketleri taşımaya alıştırılır —ve bu ağırlık yavaş yavaş artırılır. Sonunda, yazarın kendisini havalandırmak amacıyla çok sayıda kuşun kuvvetlerini birleştirmek fikri akla gelir. Bu amaçla bir makina tasarlanır, sonra, büyük ölçüde çelik oymacılığına dayanan bu makinanın çok ayrıntılı bir tarifini okuruz. Bundan sonra, puanla farbalası ve kocaman perukasıyla süpürge sopasına benzer bir şeyin üzerine ata biner gibi oturan Signor Gonzales'in, kuyruklarından birer iple makinaya bağlanmış çok sayıda yabani kuğu (ganza) tarafından havalandırıldığını anlarız.

Signor'un öyküsünde ayrıntılarıyla anlatılan asıl olay, kitabın neredeyse sonuna kadar okuyucudan gizlenen çok önemli bir gerçeğe dayanmaktadır. Signor'un o kadar senli benli olduğu ganzalar gerçekte St. Helenalı değil, Aylıymışlar. Çok çok eski zamanlardan beri her yıl Dünyada bir bölgeye göç etmeyi adet edinmişlermiş. Elbette mevsimi gelince geri döneceklermiş ve günlerden bir gün kısa bir yolculuk için onların hizmetine gereksinme duyan yazarımız bir de bakmış ki uyduya götürülüvermiş. Burada yığınla tuhaf şey ve bu arada da, halkın son derece mutlu olduğunu; yasaları olmadığını; ölürken acı çekmediklerini; boylarının on ayakla otuz ayak arasında değiştiğini; beş bin yıl yaşadıklarını; Irdonozur adında bir imparatorları olduğunu; altmış ayak yüksekliğe sıçradıklarını ve ayçekiminin etkisinden kurtularak pervane gibi döndürdükleri kanatlarıyla uçuşup durduklarını görmüş.

Kitabın genel felsefesi üzerine bir örnek vermekten kendimi alamıyorum. "Şimdi", diyor Signor Gonzales, "kendimi içinde bulduğum yerin niteliği hakkında size bazı açıklamalarda bulunmalıyım. Bütün bulutlar ayaklarımın altında, ya da daha doğru bir deyişle, benimle dünya

arasında yer alıyordu. Yıldızlara gelince, bulunduğum yerde hiç gece olmadığından, yıldızların görüntüsü her zaman aynıydı; alışıldığı gibi parlak değil, sabah Ayı gibi solgun. Ama yıldızlardan çok azı görülebiliyordu ve bunlar (kestirebildiğini kadarıyla) Dünyadan görüldüğünün on katı büyüktüler. Dolunay olması için iki günü daha olan Ay müthiş büyüktü.

"Burada, yıldızların yalnızca Dünyanın Aya dönük yüzünde ve ona ne kadar yakınsalar o kadar büyük göründüklerini belirtmeyi unutmamalıyım. Size ayrıca şunu da söylemeliyim ki, hava ister sakin ister fırtınalı olsun, kendimi her zaman, doğrudan Dünyayla Ay arasında buluyordum, iki nedenle bundan emindim —çünkü kuşlarım hep düz bir hat üzerinde uçuyorlardı ve çünkü her ne zaman dinlenmeye kalkışsak belli belirsiz yerkürenin etrafında sürükleniyorduk. Sürükleniyorduk diyorum, çünkü, Dünyanın, yaygın olarak yerkürenin kutuplan denilen Göksel

Ekvatorun kutupları üzerinde değil, Zodyak kutupları üzerinde doğudan batıya doğru dönmesine hiç ara vermediğini ileri süren Copernicus'un görüşüne katılıyorum; Salamanca'da gençken öğrenip sonra unuttuğum astroloji bilgilerimi anımsayacak kadar boş zaman bulduğumda bu sorun üzerinde uzun uzadıya durmak niyetindeyim."

İtalikle dizilmiş gaflara rağmen, zamanının geçerli astronomi kavramlarının naif bir örneğini vermesi açısından kitap dikkate değer olmaktan uzak değildir. Bu naifliklerden bir tanesi, "yerçekiminin" dünyadan itibaren kısa bir mesafeden sonra etkisinin kalmadığını ileri sürmekteydi ve bu yüzden de yolcumuzu "Dünyanın etrafında belli belirsiz sürüklenir" durumda buluruz. Daha neler neler.

Daha başka "Aya Yolculuk" öyküleri de bulunmakla birlikte, hiçbiri şimdi sözünü ettiğimiz kadar değerli değildir. Bunlardan Bergerac'ın öyküsü son derece anlamsızdır. American Quarterly Review'un üçüncü cildinde söz konusu türden bir "yolculuk" üzerine ayrıntılı bir eleştiri bulunmaktadır, ancak öyle bir eleştiri ki, eleştirmenin kitaptaki aptallıklarımı, yoksa astronomi konusundaki kendi bilgisizliğini mi sergiliyor söylemesi zor. Eserin adını unutmuşum, ama yolculuk aracı olarak tasarlanan şey Signor Gonzales dostumuzun ganza'larından bile daha acınası bir tasarım. Toprağı kazan serüvencimiz, Ayın özel olarak çektiği tuhaf bir madde buluverir ve derhal ondan bir kutu yapar, bu kutuyu yere bağlayan bağlar kesilince kutu serüvencimizi de taşıyarak hemencecik uyduya ulaşır. Pek fena bir jeu d'esprit olmayan "Thomas O'Rourke'un Uçuşu" Almancaya çevrilmiştir.

Öykünün kahramanı Thomas, aslında tuhaflıklarıyla bu serüvenin yaşanmasına yol açan İrlandalı bir soylunun avlak bekçisidir. "Uçuş", Bantry Körfezi'nin sonundaki yüce bir dağ olan Hungry Hill'den bir kartalın sırtında yapılır.

Konuları Aylıların yaşam tarzlarının anlatılması ve bizimkilerle karşılaştırılması olan bu brochure'lerin hepsi yergi amaçlı. Hiçbirinde yolculuğun kendisini ve ayrıntılarını akla mantığa sığar bir şekilde anlatma çabası yok. Tek tek her birinin yazan astronomiden habersiz gibi.

"Hans Pfaal"da işlenen fikir, bilimsel ilkelerin Ayla Dünya arasındaki gerçek bir yolculuğa uygulanmasında (konunun tuhaf niteliğinin izin verdiği ölçüde) gerçeklik duygusu yaratma çabası açısından tamamen yenidir."

BALON ŞAKASI

İlk olarak 13 Nisan 1844'te ne Extra Sun'da, 14 Nisan 1844'te de New York Sunday Times'da yayımlanmıştır. Sansasyonel bir başlıkla hakiki bir gazete makalesi olarak yazılan bir yazıdan yola çıkan bu öykü Monck Mason'un Account of the Late Aeoronautical Expedition from London to Weilburg, accomplished by Robert Hollond, Esq., Monck Mason Esq., and Charles Green, Aeronot'undan (1836) büyük ölçüde yararlanmıştır. 1840 yılında Burton's Gentleman's Magazine, Green'in Atlantik'in balonla geçilebileceği yolundaki inancını dile getirmiştir, ancak bu yirminci yüzyıldan önce başarılamamıştır.

Öykünün bir başka olası kaynağı 21 Haziran 1843'te Dollar Newspaper'da yayımlanan John Wise'ın hidrojen doldurulmuş bir balonla doğu yönünde esen bir rüzgardan yararlanarak Atlantik'i üç günde geçme planlarını anlatan bir makale olabilir.

Norfolk Kanalı'yla Ekspres'ten Şaşırtıcı Haberler! — Atlantik üç günde aşıldı! Bay Monck Mason'un Uçan Makinasının Müthiş Zaferi! —Bay Mason, Bay Robert Holland, Bay Henson, Bay Harrison Ainsworth ve daha başka dört bayın "Victoria" adındaki kumanda edilebilen balonla kıtadan kıtaya yaptıkları yetmiş beş saatlik bir yolculuktan sonra Charleston, S.C. yakınlarındaki Sullivan Adası'na varışı! Yolculuğun bütün ayrıntıları!

Aşağıda duyacağınız jeu d'esprit, görkemli harflerle yazılmış ve aralarına hayranlık ifadeleri serpiştirilmiş yukarıdaki başlıkla, aslında ilk olarak New York Sun adlı bir günlük gazetede yayımlandı ve Charleston'un iki posta gazetesi arasındaki birkaç saatlik zaman diliminde quidnunclar için sindirilmez bir gıda olmaktan başka bir işe yaramadı.

"Haberi yazan tek gazete"ye hücum tam anlamıyla korkunç oldu ve gerçekte (birinin ileri sürdüğü gibi) "Victoria" söz konusu yolculuğu kesinlikle yapmadıysa bile, bu uçuşu başarmaktan onu alıkoyacak bir neden bulmak çok zor olacaktır.)

Büyük problem en sonunda çözüldü! Hava da, toprak ve okyanus gibi bilime boyun eğdi; artık, insanlık için sıradan, uygun bir yol olacak. Atlas Okyanusu Balonla Aşıldı! Ve bu pek zor olmadı —önemli bir tehlikeyle karşılaşılmadı —tamamen denetim altında tutulabilen bir makinayla —ve yetmiş beş saat gibi inanılmaz kısa bir sürede bir kıtadan diğerine ulaşıldı! Charleston'daki temsilcimizin üstün gayretiyle, Sir Everard Bringhurst; Lord Bentinck'in yeğenlerinden Bay Osborn; ünlü balon pilotları Bay Monck Mason ve Bay Robert Holland; "Jack Sheppard" ve daha bir yığın kitabın yazan Bay Harrison Ainsworth; bu yakınlarda denenen ve başansız olan bir uçan makinanın tasarımcısı Bay Henson ve Woolwichli iki denizci, toplam sekiz kişi tarafından ayın 6'sı cumartesi sabah saat 11 ile ayın 9'u salı günü öğleden sonra saat 2 arasında yapılan bu son derece olağanüstü yolculuğu, ayrıntılarıyla kamuya duyurmayı ilk biz başardık. Çok önemsiz

istisnalar dışında sözcüğü sözcüğüne Bay Monck Mason'la Bay Harrison Aisonworth'un ortak günlüklerinden alındıkları için aşağıda verilen ayrıntıların her bakımdan doğruluğuna ve gerçekliğine güvenebilirsiniz; temsilcimiz balonun kendisi, yapısı ve daha birçok ilgi çekici konudaki sözel bilgiyi bu bayların kibarlığına borçludur. Bize iletilen el yazmalarında yaptığımız tek değişiklik, temsilcimiz Bay Forsyth'in aceleyle aktardığı anlatıyı akıcı ve anlaşılır bir şekle sokmak olmuştur.

BALON

Son zamanlardaki iki kesin başarısızlık —Bay Henson'un ve Sir George Cayley'nin başarısızlıkları— halkın hava ulaşımına olan ilgisini çok zayıflatmıştı. Bay Henson'un (başlangıçta bilim adamlarınca da uygulanılabilir bulunan) planı, eğik bir düzlem üzerinde tepe noktaya çıkarılmış makinaya dışarıdan bir kuvvet uygulanılarak harekete geçirilmesinden sonra sayı ve şekil bakımından bir yeldeğirmeninkine benzeyen pervane kanatlarının döndürülmesiyle hareketin devam ettirilmesi ilkesine dayanıyordu. Ama Adelaide Gallery'de imal edilen modellerle yapılan bütün deneylerde görüldü ki, bu pervanelerin çalışması makinayı ileri doğru harekete geçirmemekle kalmıyor, onun uçuşunu da engelliyordu.

Hız kazandıran tek kuvvet, görüldüğü kadarıyla, eğik düzlemden inişin makinaya kazandırdığı kuvvetti ve bu kuvvet makinayı, pervaneler dönmezken, döndükleri zamankinden daha uzağa taşıyordu —pervanelerin yararsızlığını yeterince kanıtlayan bir gerçek. Harekete geçiren ve düşmesini engelleyen bir kuvvet olmayınca da makina ister istemez toprağa çakılıyordu. Bu gözlemler, Sir George Cayley'ye, bağımsız olarak havalandırma gücüne sahip bir makinaya —yani bir balona— ileriye doğru hareket ettirici bir sistem ilave etme düşüncesini verdi. Bu düşünce Sir George'da yalnızca uygulama biçimi bakımından yeni ve orijinaldi.

Buluşuyla ilgili bir modeli Politeknik Enstitüsü'ne sundu, ileri doğru hareket ettirme ilkesi ya da kuvveti, burada da döndürülen kesikli yüzeylere ya da pervane kanatlarına uygulandı. Bu kanatların sayısı dörttü ve balonu hareket ettirmede ya da kalkış gücüne yardımcı olmada tamamen yararsız olduğu ortaya çıktı. Böylece proje tam bir başarısızlığa uğradı.

İşte tam bu kritik anda ('Nassau' adlı balonla Dover'dan Weilburg'a yaptığı yolculuk 1837'de büyük heyecana yol açan) Bay Monck Mason'un aklına, havada ileri doğru hareket etmek için Arşimet vidası ilkesinden yararlanmak geldi — Bay Monck, haklı olarak Bay Henson'un ve Sir George Cayley'nin planlarının başarısızlığını, bağımsız pervane

kanatlarında yüzeylerin süreksizliğine vermişti. Halka açık ilk deneyini Willis's Rooms'da yaptı, ama daha sonra modelini Adeleida Gallery'ye taşıdı.

Sir George Cayley'nin balonu gibi onun balonu da elipsoidal idi. Uzunluğu on üç ayak altı parmak, yüksekliği altı ayak sekiz parmaktı. Üç yüz yirmi fit küp kadar gaz alıyordu; bu gaz saf hidrojense, ilk şişirildiğinde bozulmadan ya da kaçmadan önce yirmi bir libre kaldırabiliyordu. Makinanın ve cihazın ağırlığı on yedi libreydi —böylece geriye dört libre kalıyordu. Balonun tam altında hafif bir ağaçtan yaklaşık dokuz ayak uzunluğunda bir çerçeve vardı ve balona alışılageldiği gibi ağla tutturulmuştu. Bu çerçeveye dallardan örülmüş bir sepet ya da araba asılmıştı.

Vida, pirinç borudan on sekiz parmak uzunluğunda bir dingilden ibaretti; bu dingilin başından sonuna kadar bir dizi çelik tel, yarıçapı iki ayak olan on beş derece eğimli bir helis halinde uzanıyor, böylece her iki yanda birer ayaklık çıkıntı oluşturuyordu. Bu teller, yassıltılmış telden iki bantla dış yüzeylerinden birleştirilmişti —bütün bunlar vidanın çerçevesini oluşturuyordu. Bu çerçevenin üzerine, üçgenler halinde kesilmiş yağlı ipekten bir kumaş, düzgün bir yüzey elde edecek şekilde sıkı sıkıya geçirilmişti. Dingilin her iki ucundan bu vida, kasnaktan aşağı inen pirinç borudan sütunlarla desteklenmişti. Bu boruların alt uçlarında, içerisinde dingil millerinin döndüğü delikler bulunuyordu.

Dingilin sepete yakın olan ucundan uzanan çelik bir şaft, sepete tutturulmuş yaylı bir mekanizmanın pinyon dişlisine bağlıyordu vidayı. Bu yayın çalışmasıyla vida büyük bir hızla dönmeye başlıyor ve sistemi ileriye doğru harekete geçiriyordu. Makina, bir dümen yekesiyle kolayca istenilen yöne çevrilebiliyordu. Yayın boyutlarına kıyasla çok büyük bir gücü vardı; dört parmak çapında bir silindir etrafında ilk sarılmadan sonra kırk beş libre kaldırabiliyordu ve çalıştıkça kaldırabildiği yük daha da artıyordu. Mekanizmanın tamamı sekiz libre altı ons (toplam 3,8 kg.) çekiyordu. Dümen yekesi ipekle kaplanmış bambudan bir çerçeveydi, az çok bir rakete benziyordu, uzunluğu yaklaşık üç ayak, en geniş yeri ise bir ayaktı. Ağırlığı iki ons kadardı. Her yöne tam döndürülebiliyordu; yukarıya ve aşağıya olduğu gibi sağa ve sola da çevrilerek pilota, eğik bir konumda yol alırken ortaya çıkacak hava direncini istediği noktaya yöneltme ve böylece balonu bunun aksi yönüne döndürme olanağı sağlıyordu.

Zamanımız olmadığından yeterince tarif edemediğimiz bu sistem Adelaide Gallery'de denendi ve saatte beş millik bir hıza ulaşıldı. Söylemesi tuhaf ama, Bay Henson'un önceki karmaşık makinasına kıyasla fazla ilgiyle karşılanmadı —basit gibi gözüken şeylere tepeden bakma konusunda dünya fazlasıyla inatçıdır. Genellikle varsayılmaktadır ki, hava ulaşımının büyük desideratum'unu başarmak için dinamik biliminin olağanüstü derin bir ilkesinden hareketle son derece karmaşık uygulamalara başvurulmalıdır.

Yine de Bay Mason, buluşunun bu büyük başarısından o kadar hoşnut kalmıştı ki, uzunca bir mesafeyi hava yoluyla aşmanın —ilk tasarısı, daha önce Nassau adlı balonu denediği gibi Manş denizini geçmekti— başarılıp başarılamayacağını görmek için hemen, mümkünse, yeterli büyüklükte bir balon inşa etmeye karar verdi. Düşüncelerini gerçekleştirebilmek için, bilim dünyasındaki yerleri ve özellikle de havacılığın gelişmesine karşı gösterdikleri büyük ilgiyle tanınan Sir Everard Bringhurst ve Bay Osbom'un yardımlarını istedi ve elde etti. Proje, Bay Osborn'un isteği üzerine halktan sıkı sıkıya gizlendi — Bay Mason, Bay Holland, Sir Everard Bringhurst ve Bay Osborn'un gözetiminde Bay Osbom'un Galler'de Penstruthal yakınlarındaki malikanesinde yapımına fiilen katılan insanlar dışında hiç kimseye bu sır açılmadı. Maceraya katılmak için son hazırlıklarını tamamladıkları son cumartesi günü yanında arkadaşı Bay Ainsworth'la birlikte Bay Henson'ın balonu incelemesine izin verildi, iki denizcinin hangi nedenle gruba alındıklarını bilmiyoruz ama bir iki gün içerisinde okuyucularımızı bu olağanüstü yolculuğun en ince ayrıntılarından haberdar edeceğiz.

Balonun gövdesi sıvı kauçukla verniklenmiş ipektendi. Çok büyük boyutlardaydı; 40.000 fit küpten fazla gaz doldurulabiliyordu; ama daha pahalı ve pek kullanışlı olmayan hidrojen gazı yerine hava gazı kullanıldığından, makinanın kaldırma kuvveti, tam olarak şişirildiğinde ve şişirmeden hemen sonra 2.500 libreden fazla değildi. Hava gazı sadece çok daha ucuz olmakla kalmıyor, kolaylıkla üretilebiliyor ve kullanılabiliyordu da.

Hava gazının havacılık amacıyla yaygın bir şekilde kullanılmasını Bay Charles Green'e borçluyuz. Bay Green'in buluşuna kadar şişirme işlemi sadece pahalı değil, basan şansı da tesadüfe kalmış bir işlemdi. Bir balonu doldurmaya yetecek kadar hidrojen gazı üretebilmek için çoğu kez başarısız denemelerle birkaç gün yitirilirdi; hidrojen gazı moleküllerinin aşın küçüklüğü ve çevre atmosfere karışma eğilimi yüzünden kolaylıkla

balondan dışarı kaçardı, içerisindeki hava gazını kalite ya da miktar olarak altı ay sabit tutabilecek nitelikte bir balon içerisinde, aynı miktarda hidrojen gazı ancak altı hafta aynı saflıkla kalabilir.

Balonun kaldırma kuvveti 2.500 libre olarak hesaplanmaktaydı; mürettebatla birlikte balonun kendi ağırlığı 1.200 libre olduğundan, geriye kullanılabilir 1.300 libre kalıyordu. Bu miktarın 1.200 libresi, ağırlıkları üzerlerine yazılarak gruplar halinde istiflenmiş farklı büyüklüklerde kum torbalan, halatlar, barometreler, teleskoplar, içerisinde iki hafta yetecek kadar yiyecek bulunan variller, su fıçılan, paltolar, uyku tulumları ve kullanılmasında bir tehlike olmadığına karar verilirse, ateş kullanmaktan büsbütün kaçınılarak, sönmemiş kireçle8 kahve pişirecek bir kahve makinası da dahil çeşit çeşit zorunlu malzemeler için kullanılmıştı. Kum torbalan ve birkaç önemsiz şey dışında bütün bu malzemeler, başlarının üzerindeki bir kasnağa asılmıştı. Sepet, modele eklenen sepete oranla çok daha küçük ve hafifti. Hafif çubuklardan örülmüştü ve bu kadar zayıf görünüşlü bir makina için inanılmaz derecede sağlamdı. Sepetin derinliği dört ayak kadardı. Dümen yekesi, modeldekine oranla çok daha büyük; vida oldukça küçüktü. Balona ayrıca bir borda kancası ve bir de çekme halatı yüklenmişti ki, bu sonuncusunun önemi çok fazlaydı. Balonculuğun ayrıntılarını pek bilmeyen okuyucularımız için burada birkaç sözcükle açıklama yapma gereğini duymaktayız.

Balon havalanır havalanmaz, ağırlığında değişikliğe yol açarak yükselme gücünü artıran ya da azaltan birçok durumla karşılaşır. Sözgelimi ipek üzerinde bazen yüzlerce libre çiğ toplanabilir, bu durumda safra atmak gerekir, yoksa balon alçalır. Safra atıldıktan sonra havanın açması, çiğin buharlaşmasına ve balon içindeki gazın genleşmesine yol açtığında balon yeniden yükselir. Bu yükselmeyi kontrol altında tutmanın tek yolu vanayı açarak bir miktar gazın dışarı salınmasıdır (daha doğrusu Bay Green'in çekme halatını bulmasına kadar, böyle idi); ama gazın dışarı salınması yükselme gücünde buna orantılı bir güç kaybı demekti ki, en iyi yapılmış balon bile oldukça kısa bir zamanda bütün kaynaklarını tüketerek yere inmek zorunda kalıyordu. Uzun yolculukların önünde çok büyük bir engeldi bu durum.

Çekme halatı bu güçlüğü, düşünülebilecek en kolay yoldan halletti. Bu, sepetten aşağı sarkıtılan bir halattan başka birşey değildir; göreviyse, balonun yerden yüksekliğinin değişmeden kalmasını sağlamaktır. Sözgelimi balon üzerinde çiğ birikerek balonun alçalmasına yol açıyorsa, ağırlıktaki

artışı dengelemek için safra atmaya artık hiç gerek yoktur, çünkü, halatın ucundan yeterince bir uzunluğun yere bırakılması bu fazladan yükü dengeleyecektir. Yok, aksine bazı durumlar balonun hafiflemesine ve bunun sonucu olarak hızlı bir yükselişe yol açıyorsa, bu hafiflik yerden bir miktar halatın yukarı çekilmesiyle derhal dengelenir. Böylece balon çok dar sınırlar dışında yükselip alçalmamakta; kaynakları da gaz olsun, safra olsun, oldukça uzun süre değişmeden kalabilmektedir.

Engin bir su kütlesinin üzerinden geçilirken, içerisinde sudan daha hafif bir sıvı safra doldurulmuş tahta ya da bakır fıçılar kullanma gereği ortaya çıkmaktadır. Bu fıçılar suda yüzmekte ve halatın karada gördüğü işlevi görmektedir, idare halatının bir başka çok önemli hizmeti de balonun yönünü göstermesidir. Balon havada serbestken, halat karada olsun, suda olsun sürüklenmektedir; sonuç olarak herhangi bir ilerleme söz konusu olduğunda balon her zaman halattan daha ileride bulunur, dolayısıyla bu iki noktanın açı ölçen bir aletle karşılaştırılması her zaman rotayı gösterir. Aynı şekilde, balonun düşey ekseniyle halatın yaptığı açı, hızı gösterir. Herhangi bir açı oluşmadığında —bir başka deyişle halat düşey konumda sarktığında — balon yerinde duruyor demektir; açı ne kadar büyükse, yani balon halatın ucundan ne kadar uzaksa hızı da o kadar fazla, açı ne kadar küçükse hızı o kadar azdır.

Başlangıçtaki niyetleri Manş Denizi'ni aşmak ve mümkün olduğunca Paris'e yakın bir yere inmek olduğundan, yolcularımız Avrupa'nın bütün ülkelerinde geçerli olacak, 'Nassau' yolculuğunda olduğu gibi gezinin niteliğini belirterek kahraman serüvencilerimizi bürokratik işlemlerden kurtaracak pasaportlar edinmek için gerekli önlemleri aldılar; ama beklenmedik olaylar, bu pasaporttan gereksiz kıldı.

Şişirme işlemine, Bay Osborn'un Kuzey Galler'de Penstruthal'den bir mil kadar uzaklıktaki Wheal-Vor-House adlı malikanesinin avlusunda ayın 6'sında cumartesi sabahı şafak sökerken büyük bir sessizlik içinde başlandı ve on biri yedi geçe hareket etmek için her şey hazır olduğundan, serbest bırakılan balon hemen hemen güney yönünde yavaş yavaş ama düzenli bir şekilde yükselmeye başladı; ilk yarım saat ne dümen yekesi, ne de vida kullanıldı. Bundan sonrasını Bay Monck Mason'la Bay Ainsworth'un ortak güncesinden aktaracağız. Verdiğimiz haliyle günlüğün asıl metni Bay Mason tarafından yazılmış ve hergün Bay Ainsworth tarafından bir dipnot ya da açıklama eklenmiştir. Bay Ainsworth, öykünün daha ayrıntılı ve hiç

kuşkusuz son derece heyecan verici ve ilginç ayrıntılarını çok yakında kamuya açıklamaya hazırlanmaktadır.

GÜNLÜK

Cumartesi, 6 Nisan— Sıkıntı yaratan bütün hazırlıklar geceden tamamlandı; bu sabah şafak sökerken şişirme işlemine başladık; ama ipeğin kıvrımları arasında yoğunlaşıp ağırlık yaparak işimizi zorlaştıran yoğun sis nedeniyle neredeyse saat on bire kadar uğraştık. Sonra büyük bir heyecanla halatı çözdük ve kuzeyden esen ve bizi Manş Denizi'ne doğru sürükleyen hafif bir rüzgarda yavaş yavaş ama düzenli bir şekilde yükseldik. Yükselme kuvveti umduğumuzdan daha fazlaydı; bu yüzden bütün falezlere yukarıdan bakacak kadar yükselmiştik ve gün ışığına çıktığımız ölçüde yükselme hızımız da arttı. Daha yolculuğumuzun başında gaz kaybetmek istemediğimden, şimdilik yükselmeye devam etmenin uygun olacağına karar verdik, idare halatını hemen balona doğru çektik, ama halatın ucunu tamamen yerden kesmemize karşın, hâlâ hızla yükselmeye devam ediyorduk. Balon alışılmadık derecede sallamışız yol alıyordu ve çok güzel bir görünümü vardı. Kalkıştan on dakika sonra barometre 15.000 fit yüksekliği gösteriyordu. Hava son derece güzeldi ve ayaklarımızın altında uzanan kırların —her noktada çok romantik— görüntüsü harikuladeydi. Sayısız derin boğaz, içlerini dolduran yoğun sis nedeniyle birer göl görünümündeydi ve güneydeki karmakarışık bir şekilde üst üste yığılmış dağ zirveleri ve kayalık uçurumlar Doğu masallarındaki dev kentleri andırıyordu. Hızla güneydeki dağlara doğru yaklaşıyorduk, ama bu dağlan sağ salim aşmak için gerekenden daha yüksekteydik. Birkaç dakika sonra, üzerlerinden zerafetle süzülüp geçtik; Bay Ainsworth'la denizciler, sepetten bakılınca bu dağların ne kadar alçak göründüğüne çok şaştılar; balonun yüksekliği aşağıdaki yüzeyin yükselti farklarını eşitleyerek bütün yüzeyleri neredeyse aynı hizaya indirgiyordu. Saat on bir buçukta hâlâ güneye doğru sürüklenmeye devam ediyorduk, Manş denizi ilk olarak o sırada gözükmeye başladı; bundan on beş dakika sonra kıyıda kınlan dalgaların hattı tam altımızdaydı, artık denize çıkmıştık. O zaman, ucuna şamandıra bağlanmış çekme halatımız denize değinceye kadar gaz bırakmaya karar verdik. Bu kararımızı derhal uyguladık ve yavaş yavaş alçalmaya başladık; yaklaşık yirmi dakika sonra ilk şamandıramız, bundan kısa bir süre sonra da ikincisi denize daldı ve denizden yüksekliğimiz bundan sonra değişmeden kaldı. Dümenle vidanın ne kadar işe yaradığını görmeye hepimiz can atıyorduk, rotamızı daha doğuya Paris üzerine çevirmek amacıyla her

ikisini de hemen kullandık. Dümeni kullanmamızla, gerekli yön değişikliğini anında sağladık; rotamız artık rüzgarın estiği yönle dik açı oluşturuyordu; vidanın yayını harekete geçirdiğimizde hemen istediğimiz gibi ileriye doğru hareket edebildiğimizi büyük bir sevinçle gördük. Bunun üzerine dokuz defa var gücümüzle "yaşa" çektik ve bir kağıda buluşun ilkesini kısaca yazıp bir şişeye koyarak denize attık.

Daha sevincimiz kursağımızdayken, beklenmedik bir kaza cesaretimizi oldukça kırdı. Yayı vida sistemine bağlayan çelik çubuğun sepet tarafındaki ucu ansızın (yanımıza aldığımız gemicilerden birinin bir hareketiyle sepetin bir yana eğilmesi sonucu) yerinden çıktı ve bir an içinde vida dingilinin milinden uzakta, ulaşamayacağımız bir noktada sallanmaya başladı. Bütün dikkatimizi ona vermiş, ele geçirmeye çalışırken doğrudan esen güçlü bir rüzgara yakalandık; gücü hızla artan bu rüzgar bizi Atlantik okyanusuna doğru sürükledi. Çok geçmeden kendimizi rüzgarın önüne katılmış saatte en az elli ya da altmış mil hızla sürükleniyor bulduk; öyle ki yerinden çıkan mili yeniden yerine yerleştirinceye ve ne yapacağımıza karar verene kadar kırk mil kadar kuzeyimizdeki Cape Clear'ın hizasına gelmiştik. O zaman, Bay Ainsworth olağanüstü, ama bence hiç de akıl dışı ya da gerçekçilikten uzak olmayan ve derhal Bay Holland'ın desteklediği bir öneride bulundu — önerisine göre, Paris'e geri dönmeye çalışmak yerine, bizi önüne katmış sürüklemekte olan fırtınadan yararlanarak, Kuzey Amerika kıyılarına ulaşmaya çalışmalıydık. Kısa bir an düşündükten sonra (söylemesi tuhaf ama) sadece iki denizcinin karşı çıktığı bu yürekli öneriyi seve seve kabul ettim. Biz çoğunluk olduğumuzdan onların korkularına aldırmadan, kararlılıkla rotamıza devam ettik. Tam batıya dümen kırdık, ama şamandıraların çekilerek sürüklenmesi hızımızı kestiğinden ve alçalıp yükselmesi hususunda balonun tam olarak hükmümüz altında olması nedeniyle, ilkin elli librelik safra attık, sonra da halatı, deniz yüzeyinden ayrılıncaya kadar (bir bocurgat yardımıyla) sardık. Bu manevranın etkisini derhal gördük; hızımız çok fazla artmıştı; bu arada fırtınanın şiddeti de arttığından inanılmaz bir hızla yol alıyorduk; çekme halatı bir gemi flaması gibi sepetin ardı sıra uçuyordu. Karanın gözden yitmesi için çok kısa bir sürenin yettiğini söylemeye gerek bile yok. Her türden sayısız geminin üzerinden geçtik; birkaçı fırtınaya karşı yol almaya çalışıyordu, ama çoğunluğu faça edip yatmıştı. Bu gemilerdeki insanların çok büyük bir heyecana kapılmasına neden olduk —yuvarladıkları birkaç yudum Geneva

şarabının etkisiyle her tür korku ve tereddütü esen yele vermiş iki denizci başta olmak üzere hepimiz bundan çok hoşlandık.

Gemilerin çoğu toplarını ateşledi; (şaşırtıcı bir netlikle seçebildiğimiz) sevinç çığlıklarıyla, şapka ve mendillerini sallayarak bizi selamladılar. Hiçbir önemli olay olmadan bütün gün bu şekilde yol aldık ve sular kararmaya başlarken oturup katettiğimiz mesafeyi kabaca hesapladık. Beş yüz milden daha az olamazdı, muhtemelen çok daha fazlaydı. Vida bütün bu süre boyunca çalışmış ve aldığımız yolda kuşkusuz önemli katkısı olmuştu. Güneş batarken, esmekte olan bora gücünü artırarak tam bir kasırgaya dönüştü; altımızdaki okyanus, fosforlu gibi ışıldaması nedeniyle açık seçik gözüküyordu. Rüzgar bütün gece doğudan esti ve içimizdeki basan umutlarını hep canlı tuttu. Soğuktan, doğrusu az rahatsız olmadık, havanın nem oranı çok fazlaydı; ama sepetin geniş olması sayesinde yere uzanıp, paltolarımızla ve birkaç battaniyeyle epeyce idare ettik.

Bay Ainsworth'un notu: Şu son dokuz saatte, hayatımın tartışmasız en büyük heyecanını yaşadım. Böyle bir maceranın tuhaf tehlikelerinden ve yeniliğinden daha heyecan verici hiçbir şey düşünemiyorum. Allah vere de başarabilelim! Başarıyı sadece kendi değersiz varlığım için değil, insanlığın bilgi sahibi olması ve zaferin büyüklüğü adına istiyorum. Başarı öylesine elle tutulacak kadar yakın ki, insanoğlunun niçin daha önce denemekte tereddüt ettiğine şaşıyorum. Şu anda bize yardımcı olan bora gibi bir tek bora —bırakın bir balonu önüne katıp dört beş gün (bu fırtınalar bazen daha da uzun sürer) sürükleyen bir fırtınayı— bu süre zarfında yolculan kolaylıkla bir kıtadan diğerine götürebilir. Böylesine bir borada, koca Atlantik bir göle dönüşür. Tam şu anda, altımızda çalkalanıp durmasına rağmen denizin olağanüstü sessizliği beni herşeyden fazla şaşırtıyor. Suların sesi gökyüzüne doğru yükselmiyor. Öfkeden çılgına dönmüş okyanus hiç sızlanmadan kıvranıyor, şekil değiştiriyor. Dağ gibi köpüklü dalgalar, bir sürü devasa dilsiz ifridin ölümüne bir kavgaya tutuşmuş olduğunu düşündürüyor insana. Sıradan yaşamın yüzyılına bedel böyle bir geceyi dünyada hiçbir şeye değişmezdim.

Pazar, 7 Nisan— (Bay Mason tarafından yazılmıştır] Bu sabah, saat ona doğru bora yatışarak saatte sekiz dokuz deniz millik bir esintiye (denizdeki bir tekne için) dönüştü; bize saatte otuz mil yaptırıyordu, belki de daha fazla. Ama esinti büyük ölçüde kuzeye dönmüştü ve şimdi gün batarken, hayran olunacak kadar görevlerini yerine getiren vida ve dümen sayesinde tam batıya doğru rotamızda ilerleyebiliyorduk. Girişimin tam bir basan

olduğunu ve havada istenilen yönde ilerlemenin (azgın bir fırtına karşısında aynı şeyi söyleyemem ama) artık bir problem olmadığını düşünüyorum. Dünkü fırtınaya karşı gidemezdik ama gerekirse yükselmek suretiyle etkisinden kurtulabilirdik. Şu kanıya vardım ki, orta şiddette bir fırtınada vidamız sayesinde yol alabilirdik. Bugün, öğle üzeri safra atarak 25.000 fite (yani yaklaşık Cotopaxi'nin yüksekliğine) çıktık. Bunu daha uygun bir hava akımı aramak amacıyla yaptık, ama içinde bulunduğumuzdan daha uygununu bulamadık. Bu yolculuk üç hafta sürse bile bu küçük gölü aşmamıza bol bol yetecek kadar gazımız vardı. Sonuçtan en ufacık korkum yok. Böyle bir yolculuğun güçlükleri tuhaf bir şekilde abartılmış ve yanlış anlaşılmıştır. Hava akımımı seçebilirim ve bütün hava akımları bana karşı olsa bile vidamla pekala yol alabilirim. Kayda değer hiçbir olay meydana gelmedi. Gece iyi geçeceğe benziyor.

Bay Ainsworth'un notu: Cotopaxi'ninkine eş bir yüksekliğe çıkmış olmamıza karşın (bence çok şaşırtıcı bir şey ama) ne aşın üşüme, ne baş ağrısı, ne de soluma güçlüğü hissetmiş olmam dışında —sanıyorum Bay Mason, Bay Holland, Sir Everard da benden fazla rahatsızlık hissetmediler — pek fazla kaybedecek şeyim yok. Bay Osborn göğsündeki hafif bir sıkışmadan yakındı —ama, çabucak geçti bu. Bütün gün büyük bir hızla uçtuk; Atlantik'in yarısını geçmiş olmalıyız. Çeşitli türlerde yirmi otuz kadar geminin üzerinden geçtik, hepsi de sevinç dolu bir şaşkınlık gösterdiler. Okyanusu balonla geçmek, başarılması hiç de zor bir şey değil. Qmme ignotum pro magnifico. Not: 25.000 fit yükseklikte, gökyüzü neredeyse kapkara ve yıldızlar son derece belirgin gözüküyor, öte yandan deniz (sanıldığı gibi) tümsek değil, çukur görünüyor.

Pazartesi, 8 Nisan— (Bay Mason tarafından yazılmıştır) Bu sabah yine vida miliyle ilgili bazı problemler ortaya çıktı; ciddi bir kaza olmaması için yeniden tasarlanması gerekiyor — pervane kanatlarından değil, çelik milden söz ediyorum. Pervane kanatlarında yapacak bir şey yok. Rüzgar bütün gün kuzey doğudan aralıksız ve sert esti durdu; talih kesinlikle bizden yana gözüküyor. Gün sona ererken, balondan gelen bazı tuhaf gürültüler ve sarsıntıların yanı sıra makinanın çalışmasındaki gözle görülür yavaşlama biraz endişelenmemize yol açtı. Bu olaya, atmosferdeki ısınma sonucu gazın genleşmesi yüzünden geceleyin ağın üzerini kaplamış olan buz tabakasının çatlaması neden olmuştu. Gördüğümüz gemilere birkaç şişe attık. Bu şişelerden birinin New York posta gemilerinden biri olduğunu sandığımız büyük bir gemi tarafından denizden çıkarıldığını gördük. Adını

okumaya çalıştıysak da okuduğumuz addan pek emin olamadık. Bay Osborn, teleskopundan "Atalanta" gibi bir şey görmüştü. Şu anda saat gecenin on ikisi ve büyük bir hızla hemen hemen batı yönünde ilerliyoruz. Deniz, alışılmışın dışında fosforlu gibi ışıldıyor.

Bay Ainsworth'un notu: Şu anda sabahın ikisi ve hava anlayabildiğim kadarıyla neredeyse sakin —havayla birlikte hareket ettiğimizden bunu belirlemek çok zor. WhealVor'dan ayrıldığımızdan bu yana hiç uyumadım, ama daha fazla dayanamayacağım, biraz kestirmeliyim. Amerika kıtasının kıyılarından uzak olamayız.

Salı, 9 Nisan— (Bay Ainsworth tarafından yazılmıştır] Öğleden sonra, saat bir. Güney Carolina'nın alçak kıyılan göz alabildiğine önümüzde uzanıyor. üyük problem çözüldü. Atlantik Okyanusu'nu —bir balon içerisinde kolayca ve sağ salim— aştık. Allaha şükürler olsun! Bundan sonra herhangi bir şeyin olanaksızlığını kim söyleyebilir?

Günlük burada bitiyor. Ama, Bay Ainsworth inişli ilgili bazı ayrıntıları Bay Forsyth'e anlatmıştır. Yolcular, iki denizcinin ve Bay Osbom'un hemen tanıdıkları kıyıyı ilk olarak gördüklerinde yaprak kımıldamıyordu. Bay Osborn Moultrie Kalesi'nde tanıdıkları olduğundan hemen o yakınlarda bir yere inmeye karar verildi. Balon plajın üzerine götürüldü; deniz çekilmiş, kumlar sert, düzgün ve inmeye fevkalade uygundu; atılan borda kancası daha ilk seferinde sıkıca yere tutundu. Adalılar ve kaledekiler balonu görmek için başına üşüştüler; ama onları yapılan yolculuğa —Atlantik Okyanusu'nun geçilmiş olmasına— inandırmakta çok güçlük çekildi. Öğleden sonra saat ikide demir atılmış, böylece yolculuğun tamamı yetmiş beş saatte, ya da kıtadan kıtaya hesaplanacak olursa daha kısa bir sürede tamamlanmıştı. Ciddi hiçbir kaza olmamış; hiçbir zaman gerçek bir tehlikeyle karşılaşılmamıştı. Balonun havası boşaltıldı ve kolaylıkla emniyete alındı; bu anlatının derlendiği yazı Charleston postasıyla gönderildiğinde yolcular hâlâ Moultrie Kalesi'ndeydi. Bundan sonraki niyetlerini bilmiyoruz; ama okuyucularımıza pazartesi günü ya da en geç önümüzdeki günlerde ilave bilgi verme sözünü veriyoruz.

Bunun, insanoğlunun bugüne dek başardığı veya kalkıştığı en harikulade, en ilginç ve en önemli girişim olduğuna kuşku yok. Ne görkemli sonuçlar doğuracağını şimdiden belirlemeye kalkışmak gereksiz değil mi?

MELLONTA TAUTA

1848 yılı başlarında yazılmış olmakla birlikte, derginin geciktirmesi yüzünden ilk olarak Şubat 1849'da Godey's Lady's Book'da yayımlanmıştır.
Poe, öyküyü "A Remarkable Letter" adıyla yeniden yazarak "Eureka"nın sonuna eklemiştir (1848).

LADY'S BOOK EDİTÖRÜ'NE

Benden daha iyi anlayacağınızı umduğum bir makaleyi derginiz için size göndermekten onur duyuyorum. Nubialı Coğrafyacının gayet iyi tanımladığı, ama bugünlerde transandantalisder ve daima meraklıları dışında pek kimsenin uğramadığı bir deniz olan Mare Tanebrarum'da bir yıl kadar önce, ağzı sıkı sıkıya mantarla kapatılmış olarak yüzer halde bulduğum bir testi içindeki tuhaf görünüşlü bir el yazmasının (bazen "Toughkeepsie Kahini" de denilen) arkadaşım Martin Van Buren Maviş tarafından) yapılan bir çevirisidir bu.

Saygılarımla, EDGAR A. POE

"TARLAKUŞU" ADLI BALONDA

1 NİSAN 2848

Şimdi, sevgili dostum —şimdi, günahlarınız yüzünden uzun ve dedikodu dolu bir mektupla cezalandıracaksınız. Bütün münasebetsizliklerinizi olabildiğince sıkıcı, olabildiğince tutarsız, olabildiğince abuk sabuk ve olabildiğince sudan olmakla cezalandıracağımı size açıkça bildiriyorum.

Burada, hepsi de zevk olsun diye (bazı insanların ne tuhaf bir zevk anlayışı var) seyahata çıkmış bir kaç yüz serseri ile pis bir balona hapsolunmuş durumdayım ve en azından bir aydan önce karaya ayak basma umudum yok. Konuşacak kimse yok. Yapacak birşey yok. İnsanın yapacak birşeyi olmadığında, dostlarından biriyle mektuplaşmasının zamanı gelmiştir. Bu durumda size bu mektubu yazma nedenimi anlarsınız — benim can sıkıntım ve sizin günahlarınız yüzünden. Gözlüklerinizi alıp rahatsız edilmeye kendinizi hazırlayınız. Bu iğrenç yolculuk boyunca size her gün yazmak niyetindeyim.

Acaba, ne zaman bir icat insan beynini ziyaret edecek? Sonsuza dek balonun binlerce çeşit rahatsızlığına mahkum muyuz? Kimse daha hızlı bir ilerleme biçimi icat edemeyecek mi? Tırısa gitmenin, benim düşünceme göre, işkenceden pek bir farkı yok. Yeminle söylüyorum, evden

ayrıldığımızdan bu yana saatte yüz milden fazla yol almadık. Kuşlar bile— en azından bazıları— bizi geçer. Seni temin ederim ki, şu kadarcık olsun abartmıyorum. Hareketimiz, kuşkusuz, gerçekte olduğundan daha yavaş gözüküyor —bunun nedeni, çevremizde hızımızı hesaplamamıza yarayacak hiçbir nesnenin bulunmaması ve rüzgarla yol alıyor olmamız. Kuşkusuz, bir balonla karşılaştığımızda hızımızı anlama şansına sahip oluyoruz ve o zaman, o kadar da yavaş olmadığımızı görüyoruz. Bu tarzda yolculuğa alışmış olsam da, başımız üzerindeki hava akımı içinden bir balon bizi geçtiğinde başımın dönmesini engelleyemiyorum. Birden üzerimize atılıp pençeleriyle bizi kapıp uzaklara götürecek devasa bir yırtıcı kuş gibi görüyorum onu her zaman. Bu sabah gün doğarken bir tanesi üzerimizden öyle yakın geçti ki, çekme halatı, içinde bulunduğumuz arabanın asılı olduğu ağa basbayağı değerek ciddi şekilde kaygılanmamıza yol açtı.

Kaptanımızın söylediğine göre, balonun yapıldığı malzeme beş yüz yıl, bin yıl öncesinin değersiz, vernikli "ipeği" olsaymış mahvolmaktan kesinlikle kurtulamazmışız. Bana açıkladığına göre, bu ipek bir tür toprak kurdunun bağırsaklarından dokunurmuş. Bu kurt, dikkatli bir şekilde kurt —karpuza benzer bir meyve— üzerinde yetiştiriliyor ve yeterince semirince bir değirmende eziliyormuş. Bu şekilde elde edilen hamura bu ham haliyle papirüs deniliyor ve en sonunda "ipek" oluncaya kadar çok çeşidi işlemlerden geçiyormuş. Söylemesi tuhaf ama, kadın elbisesi yapımında kullanılan malzeme olarak bir zamanlar çok takdir ediliyormuş. Balonlar da genellikle bu malzemeden yapılıyormuş. Halk arasında sütleğen tabir edilen, botanikteki adı sütotu olan bir bitkinin tohum kapçıklarında bulunan daha iyi bir malzeme sonradan onun yerini almış. Çok dayanıklı olması nedeniyle bu tür ipeğe silk-buckigham denilmekte ve kauçuk zamk bugün yaygın olarak kullanılan gütaperkaya bazı bakımlardan benzeyen bir madde — ile verniklenerek kullanıma hazırlanmaktaymış. Kuşkusuz çok çeşitli mantar türlerinden biri olan bu kauçuğa bazen Indian rubber ya da whist lastiği denirmiş. Bir daha bana asla, benim aslında bir antika meraklısı olduğumu söylemeyiniz.

Çekme halat diyorduk da, bizim çekme halatımız tam bu sırada, altımızdaki okyanusta kaynaşmakta olan küçük manyetik pervaneli —altı bin tonluk ve her bakımdan utanç verecek ölçüde kalabalık— gemilerden birindeki bir adama çarparak denize düşürdü. Bu küçük gemilerin belirli bir sayıdan fazla yolcu taşımaları yasaklanmalıdır. Adamın, elbette, yeniden gemiye çıkmasına izin verilmedi ve çok geçmeden can yeleğiyle birlikte

gözden yitip gitti. Birey diye birşeyin olabileceğinin varsayılamayacağı aydınlık bir çağda taşıyor olmaktan dostum, büyük bir sevinç duyuyorum. Gerçek insanlığın umursadığı şey kitlelerdir, insanlık deyince aklıma geldi de, bizim ölümsüz Wiggings'imizin Toplumsal Durum, vs. ile ilgili görüşlerinin çağdaşlarının varsaymak eğiliminde oldukları kadar da orijinal olmadıklarını biliyor muydunuz? Aynı fikirlerin, değersiz öteberiler ve kürk satan bir parekendeci dükkanı işletmesinden dolayı, bin yıl kadar önce Furrier adıyla bilinen İrlandalı bir filozof tarafından, hemen hemen aynı şekilde dile getirilmiş olduğu konusunda Pundit beni temin etmektedir. Hiç kuşkusuz Pundit'in bildiğini çok iyi bilirsiniz, Hindu Aries Tottle'ın (Pundit'in aktardığı gibi) — "Aynı fikirlerin insanlar arasında bir defa, iki defa ya da birkaç defa değil, hemen hemen sonsuzca yinelenmelerle döne döne ortaya çıktığı" yolundaki derin gözleminin hergün doğrulandığını görmemiz ne muhteşem birşey!"

2 Nisan— Bugün, yüzer telgraf tellerinin orta bölgesinden sorumlu manyetik kotrayla konuştum. Öğrendiğime göre, bu tür telgraf Horse tarafından ilk defa çalıştırıldığında, telgraf tellerini denizden götürmenin olanaksız olduğu düşünülüyormuş; bugün bu zorluğun nereden kaynaklandığını anlamakta zorlanıyoruz. Dünya dönüyor. Tempora mutantur —Etrüskçe sözler ettiğim için beni bağışlayınız. Atlantik telgrafı olmasaydı ne yapardık? (Pundit Atlantik'in eski sıfat olduğunu söylüyor.)

Kotraya birkaç soru sormak için birkaç dakika durduk ve diğer fevkalade haberlerin yanısıra Afrika'da iç savaş çıkmış olduğunu ve bu arada vebanın hem Yurope'da hem de Ayesher'da bir güzel ortalığı kasıp kavurduğunu öğrendik. Felsefenin muhteşem ışığıyla insanlığı aydınlatmasından önce dünyanın Savaş ve Salgınlara felaket gözüyle bakmış olması gerçekten tuhaf değil midir? Eski tapınaklarda insanlığın başına bu belaların(!) gelmemesi için dualar edildiğini biliyor musunuz? Atalarımızın hangi ilkelere dayanarak böyle hareket ettiklerini anlamak gerçekten zor değil mi? Binlerce bireyin yok olmasının sadece ve sadece kitlenin yararına olduğunu anlayamayacak kadar kör müydüler?

Nisan— Balonun en tepe noktasına götüren ip merdivenden yukarı tırmanarak oradan çevreyi seyretmek gerçekten çok ama çok eğlenceli. Aşağıdaki arabadan görülebilen manzara, biliyorsunuz, çok geniş değil — düşey yönde çok az şey görülebiliyor. Ama buraya, balonun tepesindeki yastık ve minderlerle rahat bir tarzda döşenmiş açık piazzaya (bunları yazdığım yere) oturunca, insan her yönde olup bitenleri görebiliyor. Tam şu

anda, görüş alanında oldukça büyük bir balon kalabalığı var ve oldukça canlı bir görüntü oluşturuyorlar; havada milyonlarca insan sesinin mırıltısı yankılanıyor. Balon kullanan ilk pilot olduğu varsayılan Yellow ya da Violet (Pundit hangisi olduğunu teyit edecektir), sadece uygun bir hava akımına rastlanıncaya kadar yukarı çıkmak veya aşağı inmekle atmosferde her yönde yol almanın olanaklı olduğunu ileri sürdüğünde, dönemin filozoflarının(!) böyle birşeyin olanaksızlığını bildirmeleri yüzünden çağdaşlarının ona pek kulak vermediklerinin, onu yalnızca hüner sahibi bir çılgın olarak gördüklerinin söylendiğini duymuştum. Bu kadar makul birşeyi eski bilginlerin nasıl olup da anlayamadıkları, şu anda bana oldukça açıklanamaz birşey olarak gözüküyor. Ama her çağda Sanatın ilerlemesine karşı büyük engeller bilim adamı denilen insanlarca dikilmiştir. Elbette bizim bilim adamlarımız eski dönemlerin bilim adamları kadar dar görüşlü değillerdir: —ah, bu konuda size çok tuhaf birşey anlatacağım.

Metafizikçilerin, gerçeğe ulaşmanın yalnızca iki olası yolu olduğu şeklindeki tuhaf kuruntudan insanları kurtarmaya razı olmalarından bu yana ancak bin yıl geçtiğini biliyor musunuz? Gel de inan! Öyle görünüyor ki, çok, çok uzun yıllar önce, Zamanın gecesinde Aries Tottle adında bir Türk (belki de Hindu) filozof yaşıyormuş. Bu şahıs, tümden gelimci ya da a priori araştırma yöntemi denilen bir yöntemi öğretiyor ya da her fırsatta yayıyormuş. Aksiyomlar ya da "kanıt gerektirmeyen gerçekler" dediği noktadan hareketle "mantık" yoluyla gerçeğe ulaşıyormuş. En büyük öğrencileri Neuclid diye biriyle Cant diye biriymiş. Lakabı "Ettrick Çobanı" olan ve a posteriori ya da tümevarıma dediği tamamen farklı bir sistem öğütleyen Hog diye biri ortaya çıkıncaya kadar Aries Tottle'ın borusu ötmüş. Hog'un sistemi tamamen Duyulara dayanıyormuş. Gözlem yapmak, çözümlemek ve gerçekleri —fiyakalı biçimde Instantice Natures dedikleri — genel yasalar halinde sınıflandırmak şeklinde bir yol tutturmuşmuş. Aries Tottle'ın sistemi tek kelimeyle noumena'ya, Hog'unki phenomena'ya dayanıyormuş. Bu son sistem ilk olarak ileri sürüldüğünde öylesine büyük takdir toplamış ki, Aries Tottle gözden düşmüş; ama sonraları yeniden biraz saygınlık kazanmış ve Gerçeklik alanını daha çağdaş rakibi ile paylaşmasına izin verilmiş. Bilginler artık Aristocu ve Baconcı usullerin bilgiye ulaştırabilecek biricik ana yollar olduğunu ileri sürmekteymişler. "Baconcı"nın Hogcuya eşdeğer olarak icat edilmiş, kulağa daha hoş gelen ve daha ağırbaşlı bir terim olduğunu kuşkusuz biliyorsunuzdur.

Şimdi sevgili dostum, sizi kesinlikle temin ederim ki bu meseleyi olması gerektiği gibi ve büyük bir yetkeyle anlatıyorum; daha bakar bakmaz ne kadar saçma olduğu anlaşılan böylesi bir sanının, gelişimini hemen hemen her zaman içgüdüsel atılımlarla gerçekleştirmiş olan gerçek bilgiyi nasıl engellemiş olduğunu kolayca anlayabilirsiniz. Eski düşünce, araştırmaları sürünmeye mahkum etmiş ve yüzlerce yıl özellikle Hog'a karşı duyulan tutkulu sevgi öylesine büyük olmuştur ki, her türlü düşünceye fiilen son verilmiştir. Hiç kimse, yalnızca kendi Ruhuna borçlu olduğunu hissettiği tek bir gerçeği bile dile getirmeye cesaret edememiştir. Bu gerçeğin kanıtlanabilir türde bir gerçek olup olmadığı da pek farketmemiştir, çünkü dönemin taş kafalı bilginleri yalnızca bilgiye hangi yoldan ulaşıldığına önem vermişlerdir. Sonuca bakmamışlardır bile. "Araçlara bakalım", diye çığlıklar atmışlardır, "araçlara!" Araçların incelenmesinden sonra bu araçlar ne Aries'in (yani, Ram'in) ne de Hog'un kategorilerinden birine girmemişse, bilginler konu üzerinde daha fazla durmayarak "kuramcı"yı aptal olarak nitelemiş ve artık ne ona ne de gerçeğine ilgi göstermişlerdir. İmdi, sürünerek ilerleyen bir sistemle birbiri ardısıra birçok çağdaş sonra gerçeğe büyük ölçüde ulaşılabileceği ileri sürülemez bile, çünkü hayal gücünün bastırılması, eski araştırma biçimlerindeki hiçbir kesinliğin telafi edemeyeceği bir kötülüktü. Bu Jurmainlerin, bu Vrinch, bu Inglitch ve bu Amriccanların (ki bu sonuncuların atalarımız olduğunu yeri gelmişken belirtmeliyim) hatası, elinde tuttuğu bir nesneyi gözüne yaklaştırdığı ölçüde iyi göreceğini hayal eden ukalanın hatasına çok benzer bir hataydı. Bu kişiler kendilerini ayrıntılarla körleştirmişlerdi. Hogcu bir yol tutturduklarında ulaştıkları "gerçek" hiçbir şekilde her zaman gerçek değildi —öyle gözüktükleri için onların gerçek olduğunu veya gerçek olmaları gerektiğini varsaymanın bir alemi yoktu. Ram'in yolunu izlediklerinde, tuttukları yol koç boynuzu kadar bile düz değildi, çünkü aksiyom olan hiçbir aksiyoma sahip değildiler.

Kendi zamanlarında bile bunu göremediklerine göre çok kör olmalıydılar; çünkü, daha kendi zamanlarında bile uzun zamandır "yerleşmiş" aksiyomlar reddedilmişti. Örneğin; "Ex nihilo nihil fit"; "bir cisim, bulunmadığı yerde hareket edemez"; "antipodlar bulunamaz"; "karanlık ışıktan doğamaz" ...daha önce tereddütsüz aksiyom kabul edilmiş bütün bu önermeler ve diğer düzinelerce benzer önerme, sözünü ettiğim dönemde bile savunulmaz görülüyordu. O zaman bu insanların "aksiyomların Gerçeğin değişmez temelleri olduğuna inanmakta ayak

diremeleri ne büyük bir saçmalık! Ama, en sağlam akıl yürütenlerinin bile ağzından aksiyomlarının genel olarak yararsızlığını, kavranılmazlığını göstermek kolaydır. En sağlam akıl yürüten mantıkları kimde? Dur, bir bakayım! Gidip Pundit'e sorayım. Bir dakikada dönerim... Hah, işte bulduk! İşte yaklaşık olarak bin yıl önce yazılmış ve —yeri gelmişken söyleyeyim — gelişmesini tamamlamamış Amriccancadan başka birşey olmayan Inglitchçeye çevrilmiş bir kitap. Pundit bu kitabın bu konudaki, yani Mantık konusundaki eski yapıtların kesinlikle en akıllıcası olduğunu söylüyor. Yazarı (ki döneminde kim olduğu çok merak edilmiştir) Miller ya da Mili diye biriydi ve kayıtlardan Bentham adında bir değirmen atı sahibi olduğunu öğreniyoruz ki, bu belli bir öneme işaret eder. Neyse, biz incelemeye bir göz atalım.

Ah! —"kavranılabilirlik ya da kavranılmazlık" diyor, çok yerinde olarak Bay Mill, "hiçbir durumda kendiliğinden belli gerçeğin bir ölçütü kabul edilemez." Mill'in akıl yürütmesinde yeni olan şey, apaçık belli gerçeği tartışmaya açmayı düşünmesi değil midir? Bizim şaşmamız gereken tek şeyse, Bay Mill'in nasıl olup da bu kadar apaçık ortada olan birşeyden söz etme ihtiyacı duymuş olmasıdır. Buraya kadar herşey yolunda —fakat bir başka sayfaya geçelim. Ne görüyoruz "burada? —"Birbiriyle çelişen iki şeyin ikisi de doğru olamaz —yani, doğada bir arada bulunamaz." Burada, Bay Mill demek istiyor ki, örneğin bir ağaç ya bir ağaç olmalı ya da bir ağaç olmayan şey. Pekala, ama soruyorum ona: Neden? Yanıtı şöyle: —ve asla bundan başka birşey olmak iddiasında da değil "Çünkü, birbiriyle çelişen iki şeyin ikisinin de doğru olmasını kavramak olanaksız." Ama, onun da gösterdiği gibi bu hiç de yanıt sayılmaz; çünkü, daha biraz önce kendisi değil miydi "kavranılabilirlik ya da kavranılmazlık hiçbir durumda kendiliğinden belli gerçeğin bir ölçütü kabul edilemez" diyen?

Burada, bu eskilerin mantıklarının, kendilerinin de gösterdiği gibi, son derece temelsiz, değersiz ve baştan aşağı hayali olduğundan yakınıyor değilim, benim yakınmamın esas nedeni, Hakikate götüren tüm diğer yolları, süzülerek gökyüzüne yükselmekten hoşlandığı kadar hiçbir şeyden hoşlanmayan Ruhu sokmaya cüret ettikleri akla aykırı iki yol —biri sürünme, diğeri emekleme— dışında ona ulaşmanın tüm diğer araçlarını büyük bir tantana ile ve aptalca yasaklamalarıdır. Ha, bu arada aklıma gelmişken sevgili dostum, bu eski dogmatikler sonunda hakikatlerin en önemlisine ve en yücesine, onların o iki yolundan hangisiyle ulaşıldığına karar vermeye kalksalar, apışıp kalmazlar mıydı sence? Yerçekimi

hakikatini kastediyorum. Newton bunu Kepler'e borçluydu. Kepler ortaya koyduğu ve daha ileri gitmek isteyerek Metafizik krallığına girmek zorunda kalacağımız üç yasaya, yani büyük Inglitch matematikçiyi bütün Fiziksel ilkelerin temeline götüren, yasaların yasası bu üç yasaya tahminle ulaştığını kabul etti. Kepler tahmin etti —yani hayal etti. Kepler aslında bir "kuramcıydı" —şimdilerde epeyce kutsallık kazanmış olan bu sözcük, eskiden bir küçümseme sıfatıydı. Ya da, bir şifre çözme uzmanının görülmedik zorlukta bir şifreyi o iki "yoldan" hangisiyle çözdüğünü veya Champollion'un hiyeroglifi çözüm bu sayede insanlığı ebedi ve neredeyse sonsuz sayıda hakikate yöneltirken o iki "yoldan" hangisini kullandığını açıklamaya kalksalar bu yaşlı köstebekler şaşırıp kalmazlar mıydı?

Bu konuda son bir söz söyledikten sonra canınızı sıkmaya son vereceğim. Bu hoşgörüsüz insanların hakikatin yolları üzerine bitip tükenmez gevezeliklere dalarak bugün bizim böylesine açıkça gördüğümüz anayolu Tutarlılık yolunu— gözden kaçırmış olmaları tuhaf kaçmıyor mu? Tam tutarlılığın mutlak hakikat olması gerektiği yaşamsal gerçeğini Tanrının eserlerinden çıkaramamış olmaları garip gözükmüyor mu? Bu önermenin son zamanlarda ortaya atılmasından bu yana gelişmemiz nasıl sorunsuz bir seyir izledi! Araştırmalar köstebeklerin ellerinden alınıp bir görev olarak gerçek, sadece gerçek düşünürlerin, ateşli bir hayal gücüne sahip insanların eline verildi. Bu sonuncular kuram üretirler. Tasavvur edebiliyor musunuz, mümkün olsaydı da şu anda dediklerimi duyacak olsalardı, atalarımız bu sözlerime nasıl da küçümseyici çığlıklar alırlardı? Dediğim gibi bu insanlar kuram üretirler ve bu kuramlar da yalnızca düzeltilir, basitleştirilir, sistemleştirilir, tutarsızlıklarından arındırılar. Ta ki, tutarlı olduğu için, en vurdumduymazların bile mutlak ve sorgulanamaz bir hakikat olduğunu kabul ettiği mükemmel bir tutarlılık apaçık görülünceye kadar.

4 Nisan— Yeni gaz, güte-parkadaki son gelişmelerle birlikte harikalar yaratıyor. Modern balonlarımız nasıl emniyetli, rahat, kolay yönetilebilir ve her bakımdan uygunlar! İşte, muazzam büyüklükte bir tanesi saatte en azından yüz elli mil hızla bize doğru yaklaşıyor, İçinde büyük bir kalabalık olduğu görülüyor —üç, belki de dört yüz yolcu var— yine de nerdeyse bir mil yukarı yükseliyor ve bir hükümdarın küçük gören tavrıyla bize tepeden bakıyor. Yine de saatte yüz mil, hatta iki yüz mil hızla seyahat etmek pek büyütülecek bir şey değil. Kanadaw kıtasını baştan başa kateden demiryolu üzerindeki uçuşumuzu anımsıyor musunuz? —saatte tam üç yüz mil—

seyahat diye ben buna derim. Görülecek birşey yoktu, ama —kur yapmaktan, bol bol yiyip içmekten ve muhteşem salonlarda dans etmekten başka yapacak birşey yoktu. Arabalar tam hızla giderken tesadüfen dışardaki nesneler şöyle bir gözümüze çarptığında ne kadar tuhaf bir duygu hissedildiğini anımsıyor musunuz? Herşey eşsiz görünüyordu —ve yekpare bir kütle halinde. Ben kendi adıma, saatte yüz mil hızla yol alan yavaş bir trenden başkasıyla seyahati tercih ettiğimi söyleyemem. Bu trende pencere camlan olmasına —hatta onları açmamıza— izin verilirdi ve bir manzarasını neredeyse olduğu gibi görebilirdik... Pundit, Kanadaw büyük demiryolu güzergahının dokuz yüz yıl kadar önce çizilmiş olması gerektiğini söylüyor! Aslında, bir yolun gerçek izlerinin —sözü edildiği kadar uzak bir döneme atfedilebilecek izlerin— hâlâ farkedilebildiğini iddia edecek kadar ileri gidiyor Pundit. Yolda yalnızca iki ray izi görülüyordu; oysa bizimkinin, bildiğiniz gibi, on iki rayı var ve üç ya da dört yeni ray da hazırlanmakta. Eski raylar çok zayıftılar ve bugünün anlayışına göre son derece tehlikeli değilse bile oldukça manasızca birbirlerine çok yakın yerleştirilmişlerdi. Yolun şimdiki genişliği —on beş ayak— şöyle böyle güvenli kabul edilmektedir. Ben kendi adıma, Pundit'in ileri sürdüğü gibi, çok uzak dönemlerde şöyle veya böyle bir demiryolu bulunması gerektiğine inanıyorum; benim düşünceme göre, bir dönemde —elbette, en azından yedi yüz yıl önce— Kuzey ve Güney Kanadaw ülkelerinin birleştirilmiş olmasından daha açık bir şey olamaz; Kanadawlular, o zaman duyulan lüzum üzerine kıtanın bir tarafından öte tarafına giden büyük bir demiryolu inşa etmeye mecbur kalmış olmalıydılar.

5 Nisan— Can sıkıntısından neredeyse kendimi yiyip bitiriyorum. Pundit, balondaki konuşulabilecek tek insan; o zavallıcık da sadece eski şeylerden söz edebiliyor. Bütün gün eski Amriccanların kendi kendilerini yönetmiş olduklarına beni ikna etmeye çabalıyor! Bir masalda okuduğumuz "çayır köpeği" misali güya herkes kendi başına buyruk bir tür konfederasyon halinde yaşıyormuş —bu kadar saçma birşey duyan olmuş mudur bugüne dek acaba? Dediğine göre, "herkes özgür ve eşit doğar" gibisine, akla gelebilecek en tuhaf fikirle işe başlamışlar —buna da, hem maddi hem manevi dünyada herşeye damgasını vurmuş olan sınıflara ayrılma yasasına rağmen yapmışlar. Herkes, onların dediği gibi söylersek "oy vermiştir" yani kamu işlerine karışmıştır— ta ki, en sonunda herkesin olan işin hiç kimsenin işi olmadığı ve "Cumhuriyet"in (o saçma şeye böyle bir ad veriyorlardı) tamamen hükümetsiz olduğu anlaşılıncaya kadar.

Bununla birlikte, "Cumhuriyeti kuran filozofların kendi kendilerinden duydukları hoşnutluğu ilk sarsan durumun, herkese oy hakkının, hile yapmaktan utanmayacak kadar alçak her partinin, önleme hatta farkına varma olanağı bulunmadan, istenildiği sayıda oy toplayarak entrikalar çevirmesine fırsat verdiğini şaşkınlıkla keşfetmeleri olduğu rivayet edilir. Bu keşfin üzerinde biraz düşünülmesi, alçakların üstünlük sağlamalarının kaçınılmaz olduğu, tek sözcükle, bir cumhuriyet hükümetinin ancak bir alçaklar hükümeti olabileceği sonucunu açıkça ortaya koymuştu. Filozoflar, bu kaçınılmaz kötülükleri önceden düşünemedikleri için aptallıklarından utanarak yeni kuramlar icat etmeye niyetlenirlerken, her şeyi eline alarak ünlü Zeroes'in ve Hellofagabaluse'un despotluklarının yanında çok hoş ve saygın kalacakları bir despotluk kuran Mob adında biri sorunu kesin bir sonuca bağladı. Bu Mob'un (yeri gelmişken bir yabancı olduğunu da söyleyelim) dünyanın bugüne dek gördüğü en berbat adam olduğu söylenmektedir. Dev gibi bir cüssesi vardı —küstah, yırtıcı, pisti; bir boğanın hiddetine, bir sırtlanın yüreğine ve bir tavus kuşunun beynine sahipti. En sonunda kendi kendisini yiyip bitiren enerjisi yüzünden öldü. Bununla birlikte, ne kadar kötü olursa olsun yine de bir işe yaramış ve insanlığa unutulması imkansız bir ders vermiştir asla doğal benzetmelere karşı çıkılmaması gereğini. Cumhuriyetçiliğe gelince —"çayır köpekleri" dışında— dünya yüzünde ona benzetilebilecek hiçbir şey bulunamaz. Çayır köpekleri örneği, en azından demokrasinin hayranlık duyulacak bir hükümet biçimi —köpekler için— olduğunu göstermektedir.

6 Nisan— Dün gece, kaptanın küçük dürbününde yarım derecelik bir yer kaplayan ve puslu bir günde güneşin çıplak göze gözüktüğü gibi gözüken Alpha Lyrae yıldızının çok nefis bir görüntüsü vardı. Alpha Lyrae, bizim güneşimizden çok büyük olmasına karşın, üzerindeki lekeleri, atmosferi ve daha başka bir çok bakımlardan güneşe oldukça benzemektedir. Pundit'in bana anlattığına göre bu iki küre arasındaki ikili ilişkiden kuşkulanılmaya ancak geçen yüz yılda başlanmış. Bizim sistemimizin göklerdeki aşikar hareketinin (söylemesi tuhaf ama) galaksinin merkezinde bulunan muazzam büyüklükte bir yıldız etrafındaki bir yörünge üzerinde olduğu düşünülüyormuş. Bu yıldızın etrafında ya da Samanyolu'nun (Ülker takımyıldızından Alcyon yıldızı yakınlarında olduğu varsayılan) merkezindeki bütün yıldızlar için ortak olan bu çekim merkezi etrafında bütün bu kürelerin dönmekte olduğu ifade edilmektedir; bizim sistemimiz dönüşünü 117.000.000 yılda tamamlamaktaymış! Bizim, şu anki

bilgilerimizle, teleskoplarımızın gelişmişlik derecesiyle vs. böyle bir fikrin dayanağını anlamamız elbette çok zordur. Bu düşünceyi ilk ortaya atanlardan biri Mudler diye biridir. Onun bu çılgın varsayıma başlangıçta sadece benzetme yoluyla ulaşmış olduğunu varsayabiliriz; ancak bir kez bu benzetmeyi yaptıktan sonra düşüncesini geliştirirken, hiç değilse bu benzetmeye sıkı sıkıya sarılmalıydı. Merkezde, gerçekten, büyük bir kürenin olduğu onaya atılmıştı; Mudler buraya kadar tutarlıydı. Ancak merkezdeki küre, dinamik olarak çevresindeki bütün kürelerin toplamından büyük olmalıydı. O zaman özellikle kümenin tam orta bölgesinde —hiç değilse bu kavranılamaz merkez güneşin bulunması gereken yerin çok yakınında— bir yer işgal eden bizim "Öyleyse neden onu göremiyoruz?" sorusunu sormamız gerekirdi.

Gökbilimci, belki, tam bu noktada, parlaklığı olmayan cisimler önermesine sığınmış ve burada benzetme düşüncesi birden terkedilmiş olmalıydı. Ama, parlamayan merkez bir kürenin kabul edilmesi durumunda bile, onun etrafında her yönde parıltılı ışıklar saçan sayısız yıldızın nasıl olup da onu görünür hale getirememiş olmasını nasıl açıkladı? Sonuçta hiç kuşku yok ki, tek ileri sürdüğü şey bütün küreler için ortak bir çekim merkeziydi —ama burada da benzetme düşüncesinden vazgeçilmiş olmalıydı.

Bizim sistemimizin ortak bir çekim merkezi etrafında döndüğü doğru olmakla birlikte, sistem bunu, kütlesi sistemin geri kalanının kütlesini dengeleyen maddi bir güneşle ilişki içinde ve bunun bir sonucu olarak yapar. Matematiksel çember sonsuz sayıda düz çizgiden oluşan, bir eğridir; ama bu çember düşüncesi —dünyasal geometri bakımından fiili değil de matematiksel kabul ettiğimiz bu düşünce— yalın gerçekte, sistemimizi benzer sistemlerle birlikte galaksinin merkezindeki bir nokta etrafında dönüyor varsaydığımızda, hiç değilse hayalimizde uğraşmamız gereken Titanik çemberler konusunda göz önünde bulundurmaya hakkımız olan tek fiili kavramdır, insanoğlunun en yaman hayal gücü, böylesine tarifi mümkünsüz bir daireyi kavramak üzere bir tek adım atmaya kalksın hele bir! Bu akıl almaz çemberin çevresi üzerinde sonsuza dek yol alan bir şimşeğin, sonsuza dek hep düz bir çizgi üzerinde yol alacağını söylemek hiç de paradoksal olmayacaktır. Güneşimizin böyle bir çember üzerinde aldığı yolun —böyle bir yörünge üzerinde sistemimizin izlediği yönün— bir milyon yılda bile düz çizgiden insanın algılayabileceği en ufacık bir sapma göstermesi akla bile getirilmemesi gereken bir önermedir; yine de bu eski

gökbilimciler —bir noktadan başka birşey olmayan— kendi kısacık astronomik dönemleri boyunca, nerdeyse hiçlik anlamına gelen iki üç bin yıllık dönemde alınan yolun belli bir kavis oluşturduğuna kesinlikle inandıkları anlaşılıyor. Bu düşüncelerin onlara gerçek durumu —ortak bir çekim merkezi etrafında bizim güneşimizle Alpha Lyrae'nın çiftli dönüşü— göstermemiş olması ne anlaşılmaz birşey!

7 Nisan— Dün gece astronomik eğlencemize devam ettik. Beş Neptün asteroidi son derece güzel görünüyordu ve aydaki yeni Daphnis Tapınağı'ndaki birkaç üst söve üzerine üzengitaşı konulmasını büyük bir ilgiyle seyrettik. Aylılar gibi mini minnacık ve insana çok az benzeyen yaratıkların, bizimkinden çok üstün bir mekanik ustalığa sahip olduklarını düşünmek eğlenceliydi. Bu yaratıkların büyük bir rahatlıkla indirip kaldırdıkları muazzam büyük kütlelerin, aklımızın bize söylediği gibi gerçekte çok hafif olduğunu kavramak da insan için çok zor.

Nisan— Evreka! Pundit ihtişamının doruğunda. Kanadawlu bir balon bugün bizimle konuştu ve yakın zamanlara ait bir sürü gazete attı bize; bu gazetelerde Kanadaw ya da daha ziyade Amriccan eski uygarlıklarıyla ilgili son derece ilginç birçok bilgi vardı, işçilerin aylardan beri imparatorun baş zevk bahçesi Paradise'da yeni bir çeşme için zemini hazırlamakta olduklarını sanırım biliyorsunuzdur. Paradise, öyle gözüküyor ki, anımsanamayacak kadar eski zamanlardan bu yana kelimenin tam anlamıyla bir adaydı —yani kuzey sının her zaman (en eski kayıtlara göre de) bir derecik ya da daha doğrusu denizin çok dar bir koluydu. Bu kol bugünkü genişliğine (bir mil) ulaşıncaya kadar yavaş yavaş genişledi.

Adanın uzunluğu dokuz mil olup, genişliği oldukça büyük değişiklikler göstermektedir. Adanın bütün yüzeyi (Pundit'in dediğine göre) sekiz yüz yıl kadar önce, bazıları yirmi katlı evlerle yoğun bir şekilde kaplıymış; toprak tam bu yörede (anlaşılmaz bir nedenle) çok değerli kabul ediliyormuş. Ama 2050 yılının feci depremi kenti (bir köy denilemeyecek kadar büyüktü çünkü) öylesine yerle bir etmiş, taş taş üstünde bırakmamıştı ki, bu adada oturanların yaşam tarzları, gelenekleri vs., vs., vs. hakkında az buçuk kurama benzer birşeyler oluşturmak için en yorulma nedir bilmez eski eser uzmanımız bile bugüne kadar yöreden yeterince (sikke, madalyon ya da yazıt şeklinde) bilgi elde edemedi. Onlar hakkında bugüne dek öğrenebildiklerimizin hepsi bu insanların, Altın Post şövalyelerinden Recorder Riker'in keşfinden sonra Kıtayı istila eden vahşi Knickerbocker kabilesinin bir kolu olduklarından ibaret. Ancak, kesinlikle uygarlıktan

uzak değillerdi; kendi tarzlarında çeşitli sanatlar ve hatta bilimler geliştirmişlerdi. Bu kabile insanlarının birçok yakımdan zeki oldukları ama Servet ve Moda adlanyla tanınan iki mabuta tapınmak için eski Amriccancada "kilise" denilen bir tür pagoda inşa etmeye kafayı fena halde takmış olduklan anlatılır. Denildiğine göre, sonunda adanın onda dokuzu kilise olmuş. Kadınların biçimi de, öyle gözüküyor ki, arka taraflarında belin biraz altındaki bölgenin doğal çıkıntısıyla tuhaf bir şekilde bozulmaya uğramıştı —ancak, son derece anlaşılmaz bir şekilde bu kusur, güzellik olarak değerlendiriliyordu. Bu eşi benzeri bulunmayan kadınlara ait birkaç resim mucize kabilinden bugüne kalmış. Çok tuhaf bir görüntüleri var: Hindi ve hecin devesi arası birşeye benziyorlar. İşte eski Knickerbockerlerle ilgili bize kalan birkaç ayrıntı neredeyse bundan ibaret. Bununla birlikte, öyle gözüküyor ki, imparatorun bahçesinin (bildiğiniz gibi adanın tamamını kapsıyordu) orta bölümlerinde kazı yaparken bazı işçiler küp şeklinde ve keski ile şekillendirilmiş yüzlerce kiloluk granit bir blok çıkarmışlardı. Granit blok çok iyi durumdaydı, kendisini toprağa gömen sarsıntıdan pek zarar görmüşe benzemiyordu. Blokun bir yüzünde (düşünsene bir) üstü yazılı —okunabilen bir yazı— kalın bir mermer plaka vardı. Pundit sevinçle kendinden geçmiş durumdadır. Mermer plakanın sökülmesiyle, içerisinde —kurşundan bir kutu bulunan bir oyuk ortaya çıktı; kutu, çeşitli sikkeler, uzun bir isim listesi, gazeteye benzeyen birçok belge ve eski eser uzmanlarının yoğun ilgisini çekecek daha başka malzemelerle doluydu. Bütün bunların Knickerbocker denilen kabileye ait gerçek Amriccan kalıntıları olduğundan hiç kuşku yoktu. Balonumuza atılan kağıtlar, sikkelerin, el yazmalarının, matbaa yazılarının, vs. vs.'nin tıpkı basımlarıyla dolu. Sizi eğlendirmesi amacıyla, mermer plaka üzerindeki yazıtı kopya ediyorum:

GEORGE WASHINGTON
Anısına dikilen Anıtın
Bu Temel Taşı
İ.S. 1781 Yılında
Lord Cornwallis'in
Yorktown'da General Washington'a
Teslim Oluşunun yıldönümünde
New York Kenti Washington Anıtı Cemiyeti'nin Himayesinde
19 EKİM 1847'de uygun törenlerle yerine konmuştur.

Bu yazdığım, Pundit'in bizzat yaptığı aslına sadık bir çeviridir, bu yüzden hatalı olması söz konusu olamaz. Böylece, bugüne kalmış birkaç sözcükten birçok önemli bilgi elde etmekteyiz; bunlardan oldukça ilginç sayılabilecek bir gerçek öğreniyoruz: Bin yıl önce, kendinden hoşnut kişiler, —çok yerinde olarak— bizim şimdi yaptığımız gibi, gelecekte bir anıt dikme niyetiyle gerçek anıtlar dikmekten vazgeçmişti; niyetlerinin yüceliğinin kesin bir göstergesi olarak bir temel taşı "tek başına ve yapayalnız" (Büyük Amricccan şairi Benton'un sözlerini aktardığım için beni bağışlayınız) dikkatle yerine yerleştiriliyordu. Bu hayranlık uyandıran yazıttan, aynca, söz konusu büyük teslimin nerede, nasıl cereyan ettiğini ve teslim edilen şeyin ne olduğunu da açıkça anlıyoruz. Nerede'nin yanıtı, Yorktown (her nereyse orası); ne'nin yanıtıysa, General Cornwallis (kuşkusuz zengin bir mısır tüccarı). Cornwallis teslim olmuş. Yazıt, neyin teslim oluşunu anıyor? —"Lord Cornwallis'in" niçin? Vahşiler onun niçin teslim olmasını istemişler, tek sorun bu. Ama, bu vahşilerin kuşkusuz yamyam olduklarını anımsadığımızda, onu sucuk yapmak niyetinde olduklan sonucuna varıyoruz. Teslimin nasıl olduğuna gelince, hiçbir dil daha açık olamaz. Lord Cornwallis, "Washington Anıt Cemiyeti'nin —kuşkusuz temel taşı koymak için bir hayır kurumu— himayesi altında" (sucuk olmak için) teslim olmuştu. —Aman Allahım! N'oluyor? Ah! Balon patlamış, cumburlop denize düşüyoruz. Bu yüzden, sadece gazetelerin, vs. vs.'nin tıpkıbasımlarının aceleyle gözden geçirilmesi sonucunda, bu günlerde Amriccanlar arasında büyük adam olarak John diye bir demirciyle, Zacchary diye bir terzinin bulunduğunu öğrendiğimi ilave edecek kadar zamanım var.

Yeniden görüşünceye kadar hoşça kalınız. Bu mektubun elinize geçmesinin ya da geçmemesinin pek önemi yok; çünkü tamamen kendi eğlencem için yazdım. Yine de bir şişeye kovup, ağzını kapatarak denize atacağım.

Ebediyen sizin PUNDITA'nız.